Tereza BULAI

Fenomenul migrației și criza familială

COLECȚIE DE SUCCES

II 381.093

LUMEN

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

44427

Tereza Bulai

Fenomenul migrației și criza familială

ACU

403947
B.C.U. IASI

Editura Lumen
2006

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Acest volum a apărut în cadrul Programului de Promovare tinerilor cercetători derulat de Asociația Lumen cu susținere financia din partea Editurii Lumen, Asociația Lumen și Euromarket Advertsing

www.asociatialumen.ro

www.librariavirtuala.com

Materialul nu reprezintă în mod obligatoriu punctul de vedere al editorul sau al finanțatorilor.
Acest material este protejat de legile copyright-ului în vigoare.
Orice multiplicare neautorizată, indiferent de suport, este interzisă și va fi pedepsită conform legii.

Editură științifică acreditată CNCSIS la numărul 003

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale:
Tereza Bulai – Fenomenul migrației și criza familială
Iași, Editura Lumen, 2006, România
Bibliografie
P: 118, cm 14,8 X 21
ISBN – 10 - 973-1703-22-5
13 - 978-973-1703-22-0

Design copertă: Euro Market Advertising

22 MAR 2007

II 381093

Tereza Bulai

Fenomenul migrației și criza familială

Editura Lumen
2006

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cuprins

Argument 7

1. Familia și rolul ei în societate 9
1.1. Delimitări conceptuale 9
1.2. Situația familiei în trecut 10
1.3. Situații familiei astăzi 10
1.4. Mutații în familia de astăzi 12
1.5. Funcții ale familiei 13
1.6. Modelul parental și dezvoltarea copiilor 17

2. Fenomenul migrației în societatea contemporană 21
2.1. Delimitări conceptuale 21
2.2. Dimensiunea socio-culturală a fenomenului migraționist în România 22
2.3. Forme de migrație 24
2.4. Mecanisme specifice de emigrare 26
2.4.1. Fenomenul migrării dinspre Est (România) spre Vest 26
2.4.2. Fenomenul migrării dinspre Vest spre Est (România) 28
2.5. Legislație și instituții în domeniul migrației în România 29
2.5.1. Legislația privind migrația în România 29
2.5.2. Instituții implicate în gestionarea fenomenului migrației în România 30
2.6. Aprecieri privind migrația definitivă în perioada 2001-2003 32
2.7. Fenomenul emigrării în România 33
2.7.1. Scurte aprecieri privind emigrarea în România 33
2.7.2. Fluxul emigraționist după anul 1990 35
2.7.3. Ponderea emigranților pe grupe de vârste 36
2.7.4. Ponderea emigranților cu studii superioare 37
2.7.5. Factori care influențează fenomenul emigraționist 38
2.7.6. Principalele etape ale fenomenului emigrării în perioada de după 1990 41

BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

2.8. Consecințele fenomenului migrării externe la nivel global 42
2.8.1. Consecințe la nivel economic 43
2.8.2. Consecințe la nivel microsocial 46
3. Criza familială 49
3.1. Criza, delimitări conceptuale 49
3.2. Faze ale crizei familiale 51
3.3. Procesul de refacere din situația de criză 52
3.4. Manifestări ale crizei 53
3.4.1. Supraîncărcarea copiilor cu responsabilități parentale 53
3.4.2. Abandonul familial 54
3.4.3. Copiii crescuți prin corespondență 55
3.4.4. Separarea de părinți 56
3.4.5. Modificarea structurii familiale 61
3.4.6. Neglijarea copiilor 64
3.4.7. Devianța comportamentală la copii 66
4. Imaginea familiei afectată de fenomenul migrației externe .. 77
4.1. Cadrul metodologic 77
4.2. Trăsături socio-demografice ale familiei 78
4.3. Factori determinanți 85
4.4. Relația copil - persoană de îngrijire 87
4.5. Menținerea legăturii cu părinții plecați 90
4.6. Efecte asupra familiei 91
4.6.1. Aspecte negative 94
4.6.2. Aspecte pozitive 97
4.6.3. Efectele plecării părinților asupra copilului 99
4.7. Ameliorarea problemelor în cazul întoarcerii părinților 102
4.7.1. Probleme ce pot fi ameliorate în cazul întoarcerii părinților 104
4.7.2. Probleme ce nu pot fi ameliorate în cazul întoarcerii părinților 105
Concluzii 107
Bibliografie 109

BCUIASI CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

Argument

După anul 1990, în România, ca în majoritatea țărilor europene, tranziția către o societate democratică, la o economie de piață a dus la un colaps manifestat la nivel de individ prin scăderea calității vieții. Criza din ultimii ani a afectat în mod inegal regiunile țării. Incidența sărăciei este mai mare în zonele din estul și sudul țării care cuprinde nordul Moldovei (rata sărăciei depășește 40%, ceea ce înseamnă peste 1,5 milioane de săraci) și mai mică în zona de vest (Studiu de fezabilitate în domeniul migrației și al azilului, 2003).

Numărul locurilor de muncă, care a scăzut dramatic, salariul existent de câteva ori mai mic decât media UE (175 euro/lună - sumă brută) (PAIS2), existența ascendentă a șomajului, mai ales în rândul femeilor, nesiguranța zilei de mâine, existența oportunităților economice în țările de sosire, situația pieței de muncă, prezența rețelelor migratorii și modificările regimului român al frontierelor constituie factori care determină populația la găsirea unei soluții eficiente. Decizia de a migra și în cele din urmă actul migrației reprezintă un răspuns la un ansamblu de cauze, incitații și motivații. Consecințele fenomenului migrației sunt vizibile atât la nivel macrosocial din punct de vedere economic, demografic, dar și la nivelul microsocialului reprezentat de nucleul familial.

Plecarea unuia sau ambilor părinți este în strânsă relație cu găsirea și ocuparea unui loc de muncă pe piața forței de muncă externă, cu restabilirea echilibrului financiar și material din mediul familial, cu creșterea nivelului de trai, manifestându-se ca un *fenomen social* (Irimescu, Gabriela, 2006). Efectele sunt resimțite atât de familie, în care au loc schimbări de structură, dinamică și funcționalitate, cât și de copil care se confruntă cu o varietate de probleme.

Prin prezentul demers științific, *Fenomenul Migrației și Criza Familială*, am urmărit identificarea și evidențierea modificărilor esențiale

prin care a trecut familia și consecințele migrației părinților în străinătate pentru un loc de muncă, asupra familiei în general și asupra copilului în mod particular. El cuprinde o parte teoretică și una practică, părții teoretice alocându-i-se primele trei capitole iar celei practice ultimul capitol. Structura tuturor capitolelor lucrării este redată succint în cele ce urmează.

În capitolul întâi am prezentat noțiuni generale cu privire la familie, modificările prin care a trecut până în prezent, situația acesteia în epoca actuală, funcțiile familiei și rolul părinților în formarea armonioasă a personalității copilului.

În capitolul doi am analizat diverse definiții ale conceptului de migrație, manifestările, caracteristicile, factorii care influențează fenomenul migrationist, instituțiile implicate în gestionarea acestui fenomen în România, elemente de legislație și consecințele la nivel global.

În capitolul trei am reliefat noțiunile generale despre conceptul de criză și am detaliat modul în care absența unuia sau ambilor părinți pe fondul migrației externe pentru muncă afectează structura, dinamica și funcționalitatea mediului familial, multiplele imagini ale crizei în familie, precum și efectele asupra dezvoltării copiilor.

În partea practică a lucrării, ce include capitolul patru, am prezentat investigația sociologică realizată în cadrul școlii generale din satul Tămășeni, comuna Tămășeni, județul Neamț, atât din perspectivă cantitativă cât și din perspectivă calitativă. Investigația a constat în realizarea unei anchete sociologice pe bază de chestionar pe un lot format din 109 elevi cu vârsta cuprinsă între 10 și 16 ani și a unor interviuri cu profesioniștii din domeniul didactic, religios, medical și al asistenței sociale.

Scopul investigației a fost creionarea unei imagini a familiei afectate de fenomenul migrației externe, identificarea motivelor care au stat la baza deciziei de a pleca la muncă în străinătate, modul în care copiii sunt afectați de plecarea unuia sau ambilor părinți, calitatea relației copil-persoană de îngrijire, problemele care se pot sau nu ameliora dacă unul sau ambii părinți s-ar întoarce în mediul familial. Maniera de prezentare a rezultatelor îmbină datele statistice, cantitative, cu fragmente din interviurile luate profesioniștilor din domeniul protecției copilului din comunitate.

1. Familia și rolul ei în societate

1.1. Delimitări conceptuale

Doctrina creștină definește familia ca fiind o *comunitate de viață și de iubire*. Ea este chemată să-și asume planul lui Dumnezeu în condițiile lumii noastre și să-l realizeze. (Catehismul Bisericii Romano-Catolice, 1993, nr. 2196-nr. 2223).

Știința sociologică o prezintă ca un *grup de persoane* legate direct prin relații de rudenie, ai cărei adulți își asumă responsabilitatea pentru creșterea copiilor (Giddens, A., 2000, p. 154). Relațiile de rudenie sunt legăturile de sânge care se înființează fie prin căsătorie fie prin descendență.

Familia este o *formă superioară de comunitate* care are la bază relațiile sociale și biologice în care are loc circulația eredității biologice, psihologice, având scopul de a pregăti generațiile viitoare în vederea participării la dezvoltarea societății. (Mănoiu, Florica, și Epureanu, Viorica, 1996, p. 36).

Iolanda și Nicolae Mitrofan consideră familia o *matrice genetică* în care se plămădesc modelele primelor relații umane, ale primelor relații cu sexul opus, primele comunicări și atitudini fundamentale față de semeni și față de viață. Și tot ea este și rămâne de-a lungul întregii existențe sursa primordială a satisfacerii nevoilor noastre emoționale de contact, apartenență și afiliere socială, de siguranță, de dragoste și respect față de sine. Sentimentul de securitate și împlinire afectivă pe care îl poate crea conviețuirea familială *alimentează* și *energizează* întreaga conduită a individului uman în sensul dezvoltării și împlinirii personale. (Mitrofan, Iolanda și Mitrofan, N., 1994, p. 111).

B.C.U. "M. EMINESCU" IAȘI

1.2. Situația familiei în trecut

În trecut familia mică și familia de bază erau integrate în mare parte într-o comunitate domestică și de curte mai mare, în care trăiau împreună mai multe generații. Aici aparțineau și rude necăsătorite, sclavi și servitoare sau ucenici și asociați. În mod normal, familia era condusă de *pater familis*, el fiind proprietarul unui patrimoniu, a unor libertăți, precum și stăpânul sclavilor. Mai târziu aceasta s-a transformat într-o *familie patriarhală* cuprinzând rudele de același sânge. (Irimescu, Gabriela, 2004, p. 4-5). Aici raportul dintre părinți și copii precum și relația față de bunici, rude și angajați, oferea posibilitatea multor evenimente trăite împreună. Munca și timpul liber, ziua de lucru și duminica, copilăria, vârsta mijlocie și maturitatea erau, din punctul de vedere al trăirii, strâns legate una de alta. Și educația morală avea loc în mare parte în această comunitate care era caracterizată de aceleași scopuri și valori. Acest mănunchi de relații pluriforme avea un rol de ușurare atât pentru părinți cât și pentru copii.

1.3. Situații familiei astăzi

O primă caracteristică a situației familiei de astăzi constă în faptul că în societățile moderne industrializate familia este înțeleasă ca o *comunitate domestică mică* dintre părinți și copiii lor. Viața acesteia este în mare parte separată de domeniul activității profesionale. Copiii sunt împreună cu părinții lor mai mult timp, în măsura în care aceștia lucrează, doar după terminarea muncii, la sfârșiturile de săptămână și în concediu.

O altă caracteristică este poziția schimbată a femeii și atitudinea soților față de copil sau copii. Angajarea masivă a femeilor în activități extrafamiliale a influențat funcțiile biologice socializatoare și economice ale familiei, distribuirea rolurilor și a autorității, atitudinea față de căsătorie, maternitate, planificare familială. Astfel familia de astăzi are în medie puțini copii, părinții dorind să asigure acestora apropiere și intimitate, grijă și protecție, precum și o educație și o formare corespunzătoare. Pentru unii, lucrul acesta, pare realizabil dacă familia nu este nici prea mică, nici prea mare.

O a treia caracteristică constă în faptul că membrii familiei sunt marcați într-o mai mare măsură decât înainte de către societate, de formele ei de viață și valorile ei. (Farcaș, L., 2004). Ea a devenit astăzi din ce în ce mai mult un sistem parțial al societății, *o parte integrată dintr-un sistem mai mare* și fiind compusă din sisteme mai mici – *subsisteme*: marital, parental, subsistemul copiilor, subsistemul bunicilor. Familia ca *sistem* reprezintă o componentă semnificativă a sistemului comunitar și social (Spânu, Mariana, 1998, p. 9-30). În cea mai mare parte a timpului, membrii familiei sunt în atenția instituțiilor exterioare acesteia.

Unii teoreticieni ai societății pun sub semnul întrebării capacitatea familiei de a educa pe copil în mod corespunzător și de a-i introduce în domeniul îndatoririlor sociale. Familia a devenit un *factor mai puțin competent* și *dispus* să realizeze educația copiilor. Simțindu-se depășiți de exigențele societății de astăzi, numeroși părinți abdică din funcția educativă fiind determinați să-și neglijeze copii. Se simte necesitatea acută a unei pregătiri a familiei pentru funcția educativă ce o poate realiza societatea într-un mod sistematic, organizat și instituționalizat. (Bătrînu, Emilia, 1980, p. 39) în modul acesta educația nu rămâne decât o *funcție diminuată* a familiei contemporane. Pe de altă parte, dezvoltarea sistemului industrial impune conținuturi noi ale educației pe care familia este incapabilă să le transmită și fac din educație și din copil probleme de interes social și național, iar din școală o instituție care deține un monopol legitim. Deci educația depinde de alți factori sociali cum ar fi: structura de clasă, gruparea pe vârste, diviziunea socială a muncii, capitaluri economice, culturale. Neofuncționaliștii se opun cu fermitate afirmațiilor de mai sus, susținând importanța funcției educative a familiei în întreaga evoluție ulterioară a tânărului (Stănciulescu, Elisabeta, 1997, pp. 11-30).

Diferitele caracteristici ale familie de astăzi contribuie la faptul că diverse modele de familie pot sta alături. În mod corespunzător cu aceasta este diferită și relația dintre părinți și copii. Motivele de decizie pentru o formă sau alta de familie sunt diferite. Atitudini materialiste față de viață, pretenții față de propria viață, convingeri personale, modele valorice sociale, puncte de vedere privind îngrijirea și educația copiilor, viața deosebită hărăzită de soartă și multe altele pot juca un rol hotărâtor în acest domeniu.

1.4. Mutații în familia de astăzi

Schimbările prezente în familia modernă sunt vizibile cu ochiul liber. Asistăm în această perioadă la ceea ce unii numesc o *nouă dezordine amoroasă* care desfigurează echilibrul și armonia existentă în societate instaurând starea de criză. Familia, deși rămâne o *realitate vie* care nu își pierde sensul sacru, este supusă cu violența dezordinii cotidiene a profanului, traversând criza manifestă. Iolanda Mitrofan surprinde tabloul familiei contemporane caracterizat de degradare, alienare, mutații, și restructurări în stilurile de viață familială, rătăciri și experimente, o în cercare continuă de re-sacralizare a relației fragilizate dintre sexe. Autoarea menționată pune în atenție o varietate de forme de organizare a vieții familiale diferențiate de conținutul practicilor sexuale: promiscuitatea, căsătoria în grup, poligamia cu formele sale, monogamia și celibatul. *Denuclearizarea* familiei la care asistăm astăzi implică următoarele schimbări între sexe: egalitatea statutelor sociale prin emanciparea economică și culturală a femeii, liberalizarea sexualității premaritale ce afectează comportamentul adolescenților de ambele sexe, puternicul proces de mobilitate teritorială sub forma unei *migrații definitive* sau *temporare*, care contribuie la spargerea modelelor tradiționale de viață familială, instabilitatea accentuată a căsătoriilor, în special în primii 4-7 ani reflectată în creșterea divorțialității, modificarea stilului de viață familiară în perioada tardivă a căsătoriei, ca urmare a creșterii duratei medii de viață, ceea ce implică preluarea îngrijirii bătrânilor pe perioade prelungite de către familia nucleară, ș.a. (Mitrofan, Iolanda; Ciupercă, Cristian, p. 21-56).

Astăzi se constată o trecere de la familia – *celula de bază a societății* la cuplu – *celula de bază a societății*. Societatea românească se aliniază tendințelor generale privind familia: numărul crescut de uniuni consensuale sau concubinaje devenite aproape regulă la tineri și din ce în ce mai mult tolerate de către părinți, numărul tot mai crescut de divorțuri, familii monoparentale, numărul crescut de persoane singure. Acestea sunt o parte a *mesajelor incoerente* pe care le oferă familia societății (Dilema Veche, nr. 91/2005, p. 9). Faptul că mobilitatea teritorială actuală manifestată prin puternica emigrare parentală modifică structurile și funcțiile familiale o determină pe Iaromina Popovici să considere că familia în

întreaga ei splendoare idilică tradițională se păstrează mai curând ca o *celulă economică* și *cadru de manifestare a momentelor de loisir*. Împărțirea atribuțiilor membrilor în familia actuală s-a schimbat. De multe ori unul dintre părinți și uneori ambii părinți sunt plecați cu anii la muncă în străinătate. În numeroase cazuri părintele plecat este mama. Prin urmare, unii membri din familia tradițională cum ar fi: bunici, mătuși, unchi, veri și nași au fost înlocuiți de prieteni - angajați cu luna, cu ziua, sau cu ora ori de instituții specializate. Se observă în mod clar că familia de bază a suferit schimbări evidente (Dilema Veche, nr. 91/2005, p. 9).

Iolanda Mitrofan menționează modificări survenite la nivelul a două dintre rolurile tradiționale ale bărbaților (rolul de susținător economic și rolul de socializare a copiilor), apărute ca urmare a cuprinderii în tot mai mare măsură a femeilor în circuitul productiv economic. Se amplifică în societatea contemporană semnificația rolului femeii de susținător al familiei paralel cu diminuarea treptată a rolului de menajeră (Mitrofan, Iolanda, 1989, pp. 38-40).

1.5. Funcții ale familiei

De-a lungul timpului, numeroși sociologi au fost interesați si au realizat cercetări cu privire la funcționalitatea familiei. S-a ținut cont de fiecare membru al familiei, de familie ca grup, ca unitate distinctă în raport cu societatea globală. După finalitate, studiile au evidențiat existența a două tipuri de funcții *externe* și *interne*. Din rândul celor externe fac parte:

- încadrarea în condiții normale a persoanelor mature apte de muncă în viața de producție
- integrarea în social a vieții de familie

Funcțiile interne cuprind funcții biologice și sociale, economice, de solidaritate familială, funcții educative și morale (Irimescu Gabriela, 2004, p. 25-26).

Constantin Păunescu arată că una din funcțiile fundamentale, naturale și socio-morale ale familiei este de *a garanta* integritatea dezvoltării ființei biologice și a personalității copilului. Relația de afectivitatea dintre

partenerii conjugali trebuie să se constituie ca un *univers creator* pentru fructul acestor legături (Păunescu, C., 1994, p. 92).

Funcționalitatea normală a familiei este condiționată de realizarea armonioasă a tuturor funcțiilor. Să remarcăm că orice schimbări survenite în cadrul unor funcții atrag după ele, ca o consecință, schimbări în modalitatea de realizare a celorlalte funcții.

Funcția economică are o influență deosebită asupra problemelor generale ale familiei. La baza modificărilor de funcționalitate și structură a familiei stă de multe ori lipsa părinților pe fondul fenomenului migrației externe favorizat de șomaj și sărăcie.

Funcția educativă continuă să aibă răspunderea în formarea aptitudinilor de bază ale copiilor, de a modela personalitatea lui. Din acest punct de vedere nici o societate nu poate înlocui ce dă copilului mama în primii săi ani de viață. Formele concrete prin care familia își exercită funcția educativă asupra copilului sunt:

- în prima copilărie prin calitatea modelului lingvistic și a mediului familial ce influențează dezvoltarea gândirii;
- în perioada școlarizării prin puterea modelului pe care părintele îl oferă în direcția dezvoltării armonioase, normale a copilului (Bătrînu, Emilia, 1980, 15-20).

În cadrul educației la nivelul familiei, cel mai important rol îl au tatăl și mama. Emilia Bătrînu studiază rolul educativ al celor doi părinți și ajunge la următoarele concluzionări:

- mama este pentru copil primul intermediar al său cu lumea, de aceea este necesar ca ea să răspundă la timpul potrivit primelor sale necesități afective și biologice;
- mama este pentru copil un permanent exemplu de *cum să trăiești* și *cum să te porți*; copilul vede și înțelege lumea, așa cum o vede o înțelege și o exprimă mama; prin ea copilul ia contact cu viața;
- absența sau insuficiența dragostei materne face copilul nefericit, dar dragostea maternă exagerată poate fi nocivă;
- absența mamei din familie, impusă de sarcinile profesionale micșorează rația de afectivitate la care copilul are dreptul;
- în perioada pubertății când copilul trece prin schimbări fiziologice și psihologice profunde, prezența mamei este absolut necesară;

- în adolescență când se produc numeroase modificări de valori morale, comportamentale, influența mamei este hotărâtoare;
- primele convingeri ce stau la baza caracterului și comportamentului uman se formează sub influența mamei;
- rolul tatălui, deși redus la prima copilărie, merge crescând în aceeași măsură în care cel al mamei scade; începând de la 7 ani cele două roluri au o importanță egală, ele descrescând paralel până când copilul atinge acea autonomie care îi permite să înlocuiască relațiile copilărești cu părinții prin relații de la adult la adult (Bătrînu, Emilia, 1980, p. 62-70).

Premisa de la care pornește educația eficientă în familie este constituită din nevoile fundamentale ale copiilor. Cea mai importantă nevoie constă în faptul că ei vor să se simtă iubiți. Autorul Ross Campbell prezintă două metode de educație pe care le folosesc părinții pentru a rezolva nevoile copiilor lor. Unii părinți practică *metoda educației prin reacție* urmărind în mod special ceea ce fac copiii și presupune un sistem de pedepse. Alții aplică *metoda proactivă* la nivelul educației care anticipează și încearcă să satisfacă nevoile elementare ale copiilor. Această ultimă metodă este cea mai eficientă în privința educației copilului.

Exprimarea consecventă a iubirii față de copil stă la baza educației eficiente. Ceea ce contează este ca părinții să satisfacă nevoile copilului și ca acesta să se simtă iubit cu adevărat. Același autor propune patru *pietre de temelie* care stau la baza unei educații eficiente:
- satisfacerea nevoilor emoționale și de iubire ale copilului;
- asigurarea unei pregătiri pline de iubire, dar și formarea unei discipline a copilului;
- asigurarea unei protecții fizice și emoționale pentru copil;
- explicarea și exemplificarea controlului mâniei pentru copil (Campbell, R., 2001, pp. 7-23).

Emilia Bătrînu schițează specificul educației în familie în câteva trăsături de bază:
- ea constituie temelia peste care se vor suprapune celelalte influențe educative;
- are un caracter spontan, neorganizat și este deseori inconștientă, nefinalizată;

- influența formativă a familiei este permanentă și foarte puternică deoarece se bazează pe afectivitatea naturală ce leagă copilul de părinți;
- lasă amprente puternice în personalitatea individului;
- este și va rămâne un fenomen social permanent (Bătrînu, Emilia, 1980, p. 47).

Condiția pentru o educație și o formare corespunzătoare constă în faptul că părinții țin seama cu înțelepciune de capacitățile cognitive ale copiilor și se adaptează la diferite faze evolutive în copilărie și tinerețe. Dezvoltarea morală trebuie să fie cât mai puțin posibil îngrădită prin interdicții și reglementări. Dacă părinții discută cu copiii și le dau exemplu vor obține mai mult decât prin pedeapsă sau impunere. Educația ar trebui să pornească mereu de la faptul că în fiecare copil este așezat binele. Dragostea care se bucură de bine îl descoperă pe copil, îl promovează și-l face astfel să crească (1Corinteni, 13,6).

În fiecare fază a dezvoltării, educația se realizează din ce în ce mai mult prin *dialog*. O educație în care părinții sunt primii parteneri cu copiii lor este capabilă să trezească respect și cinste reciprocă la părinți și copii, fapt prin care autoritatea și ascultarea își găsesc locul.

O altă latură a familiei privește *educarea la credință*. Încă din cele mai vechi timpuri, Biserica acordă o importanță deosebită mesajului creștin privind familia. Deja către sfârșitul sec al IV-lea Sf. Crisostom numește familia drept *Biserică*. Și astăzi definesc documentele Bisericești familia creștină ca *Biserică în casă* (Lumen Gentium, nr. 11) sau ca *sanctuar domestic al Biserici* (Apostolicam actuositatem, nr. 11). Familia creștină are o șansă și o responsabilitate deosebită pentru pregătirea copiilor și tinerilor în vederea primirii și aprofundarea practicii creștine.

Funcția de socializare în familie are loc prin intermediul proceselor de învățare care pun bazele sentimentului apartenenței la un sex. Cristian Ciupercă împarte aceste procese de învățare în trei mari categorii:
- *imitația diferențială* ce pleacă de la faptul că la copii există tendința de a imita modele de același sex în mai mare măsură decât pe cele de sex opus;
- *întărirea diferențială* care are la bază premisa că i se impune copilului preluarea unor comportamente de rol asemănătoare părin-

telui de același sex, dar în același timp sunt valorizate negativ orice încercări ale acestora de a imita gesturi, de a adopta comportamente ce aparțin modalităților de exprimare a celuilalt sex;

- *auto-socializarea* pornește de la premisa că din momentul în care copilul s-a identificat cu un sex el caută în mod activ informații despre modul în care femeia/bărbatul trebuie să se poarte (Ciupercă, C., 2003, pp. 19-33).

Părinții sunt principalii responsabili de formarea copiilor ca indivizi, pentru că rolul lor – mai ales la vârste fragede – este determinant în raport cu celelalte instanțe sociale existente. Ei pot crește sau diminua încrederea în sine a copiilor, creativitatea și dezvoltarea aptitudinilor, talentele sau pasiunile acestora. Personalitatea viitorului adult este determinată în mare măsură de modul în care părinții înțeleg să-i ofere afectivitate, să-l educe și să-l formeze.

1.6. Modelul parental și dezvoltarea copiilor

Modelul parental reprezintă un *ansamblu de cerințe și prescripții* asociate rol-statusului de părinte impus de către societate la un moment dat ca exemplu, ca ideal. În mod general vizează tipul concret de relaționare a părinților cu copiii într-o familie. Părinții acționează asupra copiilor în dublu sens, ca părinte și ca soț, oferindu-le un model de conduită conjugală și un model parental. În funcție de *calitatea lui*, modelul parental influențează în mare măsură procesul de formare a personalității copiilor și, totodată, modul de adaptare în perspectiva propriului rol conjugal și parental. Viața conjugală caracterizată prin accentuată agresivitate și conflictualitate poate conduce la conturarea unor atitudini averse față de partenerul de sex opus și față de familie (Mitrofan, Iolanda și Mitrofan, N., 1991, pp. 224-226).

Se poate spune că orice societate sau familie modelează copilul după *chipul și asemănarea sa*. Un rol important îl are identificarea cu modelele umane cele mai apropiate, modelele parentale, în special la copii cu vârste cuprinse între 3 și 6 ani. Condiția de identificare parcurge patru căi: prima se realizează pe seama perceperii unor similitudini de înfățișare cu modelele parentale (părul, ochii), a doua pe seama perceperii unor similitudini de caracteristici psihice, a treia prin adoptarea de conduite și

gesturi ale modelelor, iar ultima prin însușirea de conduite, gesturi și atribute pe care le identifică urmând modelul. Ori de câte ori copilul percepe sau conștientizează similitudini cu modelul identificarea se intensifică (Șchiopu, Ursula și Verza., E., 1981, p. 124-126).

Un alt rol important în modelarea armonioasă a personalității copilului îl are climatul familial în care acesta trăiește. O atmosferă familială veșnic frământată de tensiuni, deformată de lipsa de afecțiune reciprocă a membrilor, viciată de defectele caracteriale ale părinților, plină de certuri și acte violente constituie un mediu traumatizant pentru copil. El va privi societatea, oamenii cu teamă și suspiciune. Sunt primele forme de neadaptare pe care le manifestă copilul crescut într-un astfel de climat. O familie conflictualizată în care agresivitatea cunoaște o cotă ridicată de manifestare, devine un *focar de producere și răspândire* socială a agresivității. Brutalitatea fizică este generatoare de agresivitate la copil deoarece prin durerea organică pune în mișcare o reacție de apărare. Această apărare poate fi tot de natură fizică – contralovitura. Cu alte cuvinte, agresiunea părintelui constituie o provocare a agresiunii latente la copil (Păunescu, C., 1994, pp. 92-95).

Pe de altă parte, brutalitatea verbală sau fizică prin umilirea și frustrarea afectivă – respingerea copilului produce un efect dezastruos în formarea personalității: *sentimentul de devalorizare al eului copilului* și cel de *inferioritate*. Acești copii de cele mai multe ori caută o compensare în acte de violență (Păunescu, C., 1994, pp. 92-95).

Cercetările realizate arată că în prima perioadă a vieții pentru a-și satisface nevoile elementare copilul depinde în întregime de părinți cu care are și primele relații sociale. Privat de aceste relații el nu-și formează nici o deprindere, nu învață să vorbească, nivelul său mental rămâne extrem de redus. Relațiile copilului cu mama au o mare importanță. Lipsit de îngrijirile ei, chiar dacă continuă să fie normal alimentat, copilul pierde din greutate, stagnează în creștere. Relațiile mamă-copil sunt decisive și de neînlocuit în dezvoltarea normală a omului. Dragostea maternă este prima formă de afectivitate pe care o percepe copilul, de ea depinde întreaga influență nedefinită, subtilă pe care mama o are asupra copilului și prin care ea îl modelează, îl educă. Mama este în prima copilărie obiectivul dragostei pasionate a copilului. El tinde să se identifice cu ea,

de aceea rolul mamei este dificil și de mare răspundere, ea trebuind să se ridice la înălțimea modelului educativ.

Cercetările au dovedit de asemenea și rolul important pe care îl are tatăl în echilibrul și securitatea familiei. Copilul are nevoie să simtă că este obiectul dragostei și al mândriei ambilor părinți, că trăiește într-un climat familial sănătos, favorabil dezvoltării fizice, intelectuale și afective (Campbell, R., 2001, pp. 49-62).

Familia devine astfel un spațiu de educare și formare, un loc al acceptării și intimității. Având exemplul părinților, copii experimentează totodată ceea ce înseamnă concret iubire și parteneriat. După felul în care se regăsesc părinții reciproc, se formează și atitudinea copiilor față de sexualitate și dragoste, față de fidelitate și încredere, față de viață. Acolo unde copiii sunt părăsiți sau lipsiți o perioadă lungă de timp de părinți, când sunt dați în fel și chip pe mâna mai multor persoane de legătură deja din fragedă copilărie, vor reuși cu greu să spună *da* propriilor părinți. Iubirea care lipsește nu poate fi înlocuită cu nimic. Darurile de natură materială nu pot cumpăra dragoste, respect și cinstire.

BCUIASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2. Fenomenul migrației în societatea contemporană

2.1. Delimitări conceptuale

Vasile Miftode definește migrația ca un *fenomen de reechilibrare* a balanței demografice între zone sau localități, un mecanism de competiție și reglare, o *supapă de siguranță* fără de care o colectivitate se poate destructura datorită schimbării fundamentale a condițiilor ei de existență. În funcție de modificarea echilibrului dintre populație și resurse acest autor identifică o *zonă de emigrație* atunci când apare un surplus de populație și o *zonă de imigrație* prin apariția unui surplus de resurse. Atunci când presiunea populației asupra resurselor naturale și sociale ajunge la o anumită limită, emigrația apare ca o necesitate (Miftode, V., 1978, p. 79).

Fenomenul migrației cuprinde un *complex de factori și indicatori*: locul de reședință, locul de muncă, relațiile sociale, familiale, de prietenie, zonele comerciale, zonele culturale, de petrecere a timpului liber. El reprezintă o schimbare de mediu social, cultural, economic, afectiv (Miftode, V., 1978, p. 79).

Migrația sau migrațiunea se referă la *deplasarea în masă* de pe un teritoriu pe altul a unor triburi sau popoare, determinată de factori economici, sociali, politici (Breban, V., 1987, p. 625).

Migrația reprezintă o componentă tot mai importantă a societății contemporane, factor al stimulării globalizării piețelor, *instrument de reglare* a dezechilibrelor de pe piețele muncii regionale/locale. *Migrația pentru muncă* (asociată sau nu cu mobilitatea teritorială) constituie în prezent cea mai dinamică formă de circulație a populației (potențial active) (PAIS2).

În conformitate cu definițiile enunțate, *migrantul* este acea persoană care se deplasează dintr-o regiune în alta pentru a căuta condiții prielnice

de trai. Unii autori sunt de părere că termenul de migrant ar trebui înțeles ca acoperind toate cauzele în care decizia de a migra este luată liber, în mod individual, din motive persoanele, fără intervenția unei obligații externe. Se deduce că termenul migrant nu se referă la refugiați, exilați, sau la cei forțați să-și părăsească căminul.

Noua economie, mijloacele moderne și tot mai rapide de transport, libera circulație a persoanelor pe regiuni/teritorii întinse, fac ca noțiunea de *spațiu* să nu mai aibă o relevanță atât de mare în prezent. Emigrația nu mai este importantă prin libertatea de a trăi și munci într-un alt loc, ci reprezintă doar o variantă/opțiune de schimbare temporară/permanentă a reședinței. Mai mult, munca în străinătate poate să presupună sau nu deplasarea persoanei la locul de muncă. E-munca poate fi apreciată ca o formă a migrației pentru muncă (PAIS2).

Un studiu de fezabilitate în domeniul migrației și al azilului realizat de Confederația Caritas, România în 2003, clasifică migranții în:

- *economici* – acele persoane care sunt implicate într-o activitate remunerată în situația în care el nu este cetățean al țării respective
- *iregulari* – persoane fără documente care se deplasează dintr-un stat în altul

După acest studiu, termenul de migrație descrie *procesul de mișcare* al persoanelor și astfel include deplasarea refugiaților, migranților economici, persoanelor dislocate, și a persoanelor dezrădăcinate.

2.2. Dimensiunea socio-culturală a fenomenului migraționist în România

Înțelegerea corectă a dimensiunii socio-culturale și a implicațiilor acesteia asupra politicilor de gestionare a migrației necesită raportarea la fațetele multiple ale fenomenului, astfel încât să se ofere răspunsuri la o serie de întrebări esențiale: care este profilul migrantului, cum sunt percepute fluxurile migratorii – emigrația, imigrația - în România și în țara de destinație/origine, cum se realizează integrarea migranților, care este atitudinea față de migrația de revenire, în particular în cazul unor categorii speciale etc.

Din perspectiva migrației ca fenomen social ce afectează direct o parte semnificativă a populației și are implicații complexe asupra întregii societăți, este important de cunoscut și evidențiat *profilul migrantului* – al emigrantului din România precum și al imigrantului în țara noastră. Aceasta face posibilă orientarea corectă a măsurilor de administrare a fenomenului migraționist, de asistență oferită migranților.

În procesul migrației circulatorii s-au conturat și anumite *modele, cazuri specifice migranților în diferite țări de destinație*, cum sunt cazul german, cazul francez sau cel italian. Cel mai semnificativ este *cazul italian* care se referă la strategia curentă a românilor de a intra pe teritoriul italian și a găsi o slujbă fără îndeplinirea formalităților prealabile, urmând să încerce reglementarea ulterioară a situației. Se constată existența în permanență a unui grup de migranți clandestini ce caută o slujbă și un alt grup de migranți clandestini care au o slujbă și urmăresc să intre în legalitate (de multe ori mai mulți migranți împart aceeași slujbă, pe subperioade). O altă caracteristică a cazului italian constă în ponderea ridicată a femeilor (circa 50%) în contingentul de lucrători români, cauza fiind, pe lângă regruparea familială, cererea mare manifestată pe piața informală a locurilor de muncă domestice (numărul de slujbe ocupate de femeile din România fiind de aproximativ 30.000).

În ceea ce privește integrarea în societatea țării gazdă câteva aspecte sunt de subliniat. În termeni generali, *pentru imigrant* integrarea constă în cunoașterea limbii țării – gazdă (citit, scris), accesul la sistemul de educație și piața muncii din țara respectivă, posibilitățile de creștere a mobilității profesionale prin ridicarea nivelului de educație și a calificării profesionale, egalitatea în fața legii, libertatea culturală și religioasă, respectul față de legile și tradițiile țării în care trăiesc. În același timp, *pentru societatea – gazdă* integrarea migranților presupune toleranță și deschidere, acordul de a primi imigranți, înțelegerea avantajelor și provocărilor societăților multiculturale, oferirea unui acces neîngrădit la informațiile privind avantajele integrării, toleranței și dialogului intercultural, respectarea și înțelegerea condiției, tradițiilor și culturii imigranților, respectul față de drepturile imigranților. În *cazul particular al României*, având în vedere lipsa de experiență anterioară în domeniu, numărul încă mic de imigranți, refugiați și posibilitățile financiare limitate, se constată că serviciile și asistența privind integrarea nu sunt întru totul

satisfăcătoare, în pofida eforturilor întreprinse în ultimii ani pentru alinierea la standardele internaționale (PAIS2).

2.3. Forme de migrație

În funcție de indicatorii zonă de plecare, zonă de primire, intensitatea migrației și natura migrației se disting două forme principale ale migrației: emigrația și imigrația.

Emigrația este un fenomen ce afectează în mod normal numai surplusul de populație din zona de plecare și nu modifică în mod esențial piramida demografică. Se vorbește de un *exod demografic* atunci când în procesul migratoriu este antrenată o populație mai numeroasă decât surplusul demografic, perturbându-se piramida vârstelor și echilibrul natural (Miftode, V., 1978, p. 80).

Conform Pais2 în România, numărul emigranților în anii 2001-2002 este apropiat de cel din 1975-1976, însă motivele emigrării și accesul la emigrație sunt diferite. Evoluția emigrației în interiorul perioadei cunoaște intensități și direcții diferite, cu modificări spectaculoase în jurul anului 1990. Se vorbește de o etapizare a fluxurilor de emigrație prezentată în graficul 1.

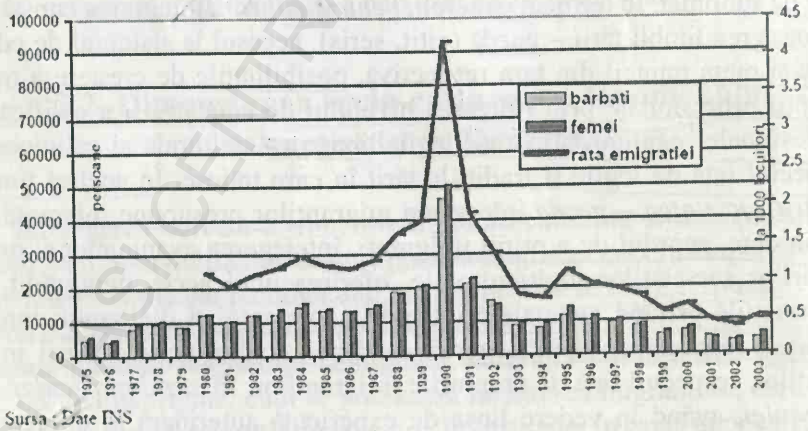

Sursa : Date INS

Grafic 1. Etapizarea fluxurilor de emigrație pe sexe între 1975-2003

MIGRANȚI AFLAȚI PESTE HOTARE ÎN ANUL 200

Înrăutățirea situației economice *în anii '80* a determinat creșterea treptată, dar modestă a numărului celor ce au plecat legal din țară. În același timp a sporit constant numărul cererilor pentru emigrare, care, de cele mai multe ori, nu au fost aprobate. În paralel au devenit tot mai numeroase încercările de trecere frauduloasă a graniței în scopul emigrării.

În jurul anului 1990 fluxurile de ieșire au fost cele mai importante deoarece au inclus și persoanele care, din diferite motive și-au amânat (voit, dar mai ales forțat) plecarea în străinătate. Motivația emigrației s-a centrat în special pe criterii de reîntregire a familiilor, pe apartenență etnică și religioasă.

În ultimii 13 ani, pe măsura creșterii libertății de a călători în străinătate, de a rămâne o anumită perioadă pentru muncă etc., numărul emigranților a scăzut continuu. De precizat că reducerea emigrației se asociază cu opțiunea alternativă (mai atractivă și mai facilă) pentru forme ale migrației temporare. De menționat că aceste plecări definitive reprezintă în medie sub 2‰ din populația României, cu o valoare maximă de peste 4‰ în 1990. Din 1995, rata emigrației scade de la 1,13‰ la aproape o treime, respectiv 0,4 – 0,5‰ în 2001 - 2003.

Opțiunea de a emigra a fost mai intensă în rândul femeilor, ponderea acestora fiind superioară bărbaților în cea mai mare parte a perioadei analizate (52%). Feminizarea populației emigrante s-a accentuat în perioada 2002-2003, în ultimul an femeile fiind cu peste 40% mai numeroase (PAIS2).

A emigra coincide cu a-și părăsi țara (vremelnic sau definitiv) stabilindu-se în altă țară, a se expatria (DEX, 1987).

Studiul PAIS1, realizat în perioada 2001-2002 de Institutul European din România evidențiază un fenomen de *exod al creierelor* ce semnifică plecarea lucrătorilor educați într-o țară, sector economic, sau domeniu pentru a beneficia de un regim favorabil al salarizării și condițiilor de trai.

Studiul realizat de Confederația Caritas România echivalează acțiunea de a emigra cu aceea de a părăsi propria țară pentru a se stabili definitiv într-o țară străină.

Imigrațiile sunt *intrările* într-o localitate sau zonă a populației migrante. *Remigrațiile* reprezintă imigrațiile în zonele sau locurile natale,

adică revenirile după o plecare definitivă sau temporară (Miftode, V., 1978, p. 80).

A imigra se referă la a intra într-o țară cu scopul de a se stabili acolo venind dintr-o altă țară. Acțiunea de imigrare vizează *sosirile* în localitățile de primire (DEX, 1987).

Conceptul cheie al procesului de migrație este *mobilitatea teritorială* a populației sau *mobilitatea geografică*. Din acest punct de vedere migrațiile pot fi:

- temporare, având durata mai mare de o lună și vizând căutarea unui loc de muncă;
- permanente, durând peste un an.

Împreună cu mișcarea naturală a populației, mișcarea migratorie constituie *mișcarea totală a populației* (Condrea, P.P., 2002, p. 129-139).

Migrația populației poate fi *externă* (internațională) și *internă*(în interiorul țării). În funcție de localitatea de origine și de destinație se folosesc termeni de imigrare și emigrare. Localitatea de plecare desemnează emigrațiile iar localitatea de primire vizează imigrările (Condrea, P.P., 2002, pp. 129-139).

2.4. Mecanisme specifice de emigrare

2.4.1. Fenomenul migrării dinspre Est (România) spre Vest

În România înainte de 1989 existau două mecanisme de migrare: migrarea permanentă care avea drept principale motivații pe cele politice și pe cele etnice și migrarea temporară pentru a studia sau lucra în străinătate care se baza numai pe acorduri inter-guvernamentale ale României cu alte țări. După 1989, principalele motivații ale migrării s-au transformat din cele etnice și politice în motive de ordin economic. O consecință este faptul că migrația temporară a crescut în cifre absolute cât și ca pondere în totalul migranților. În prezent există câteva mecanisme de migrare prin care are loc migrația la nivel internațional. Vom pune accentul pe acele mecanisme care se regăsesc la nivel european, și anume cele prin care persoane din România migrează către țările Uniunii Europene.

- Migrația permanentă legală;
- Migrația temporară legală:
  - Studenții;
  - Lucrătorii (migrație de înlocuire);
  - Refugiații și azilanții;
  - Migrația ilegală de tranzit;
  - Migrația ilegală a celor din Europa Centrală și de Est (din România);
  - Migrația circulatorie cu ajutorul rețelelor migratorii (legală sau ilegală).

Migrația permanentă legală reprezintă fluxurile migratorii ce pleacă din România către terțe țări pentru a se stabili acolo prin următoarele modalități:

- pe baza obținerii unor vize de emigrare în cadrul unor programe speciale de încurajare a emigrării unor persoane ce dețin calificări ce sunt deficitare în țara primitoare sau alte tipuri de programe (gen loteria vizelor). UE nu derulează astfel de programe de emigrare permanentă. Cetățenii români care emigrează permanent se îndreaptă către țările ce au astfel de politici și programe de emigrare cum ar fi Canada, Australia, Noua Zeelandă, SUA;
- prin căsătoria cu un cetățean dintr-o țară membră UE și schimbarea locului de rezidență în țara partenerului de viață;
- posibil ca refugiat sau azilant din motive politice sau de război; în ultimii ani nu a fost cazul României, dar a fost cazul statelor din fosta Iugoslavie.

Migrația temporară legală se referă la cei ce se deplasează pe teritoriul unei țări din UE pe o perioadă delimitată de timp (de la câteva luni la câțiva ani).

Migrația ilegală de tranzit este mecanismul prin care persoane din terțe țări, dinafară Europei Centrale și de Est emigrează în aceste țări, inclusiv România cu scopul de a merge și emigra mai departe în Uniunea Europeană. Acest fenomen este relativ nou și s-a constatat că principalele sale caracteristici sunt ilegalitatea și implicarea organizațiilor criminale în trafic de persoane. Migrația de tranzit prin Europa Centrală și de Est (deci și prin România) constă într-un număr în creștere de emigranți

ilegali, dintre care o parte corespund criteriilor pentru a cere azil, dar care preferă să nu facă aceste cereri în Europa Centrală și de Est din diferite motive și să tranziteze mai departe către Uniunea Europeană.

Migrația ilegală a celor din Europa Centrală și de Est (România) cuprinde persoanele de naționalitate română ce pleacă din România și rămân ilegal într-o țară UE – după expirarea duratei legale de ședere (de 3 luni), persoane care pleacă în calitate de turiști dar când ajung în țara de destinație desfășoară activități lucrative pe piața neagră sau persoanele care intră și rămân ilegal pe teritoriul unei țări UE.

Migrația circulatorie cu ajutorul rețelelor migratorii. Migrația circulatorie se referă la mișcarea pendulară între țara de origine și una sau mai multe țări de destinație. Migranții merg și muncesc o perioadă în străinătate, se reîntorc în țară, stau o perioadă după care pleacă din nou să muncească în străinătate. În acest context se formează rețelele migratorii, rețele prin care cei ce doresc să migreze temporar în străinătate sunt ajutați și susținuți de migranți anteriori.

2.4.2. Fenomenul migrării dinspre Vest spre Est (România)

În ceea ce privește fluxurile de migrație dinspre vest spre est, dinspre țările UE spre România, s-au identificat două astfel de mecanisme:

- Migrația legală temporară;
- Repatrierea.

Migrația legală temporară cuprinde:

- lucrători care vin din țările UE pentru a desfășura o activitate lucrativă pe teritoriul României; aceștia pot veni ca:
- întreprinzători pe cont propriu cu afaceri proprii;
- angajați ai firmelor multinaționale;
- angajați ai reprezentanțelor firmelor din UE în România;
- turiști din UE ce vizitează România în sezoanele turistice pe perioade scurte de timp.

Repatrierea se referă la români care au emigrat în UE într-o perioadă de timp anterioară și-au stabilit domiciliul acolo și o parte dintre ei au dobândit între timp cetățenia țării respective și care acum doresc să se

reîntoarcă și să se stabilească în România. Aceasta mai este cunoscută și ca migrație de revenire și este considerată ca având efecte pozitive asupra țării mamă, deoarece o parte dintre repatriați devin investitori sau manageri de prestigiu.

2.5. Legislație și instituții în domeniul migrației în România

2.5.1. Legislația privind migrația în România

Primele inițiative pentru crearea unui nou cadru legislativ în domeniul migrației au avut loc în România la începutul anilor 1990. Ulterior, odată cu cererea României de a adera la Uniunea Europeană, această activitate s-a intensificat. Astfel, în ultimii 3 ani au fost adoptate multe legi și acte normative în această privință. De remarcat este faptul că legislația în domeniul migrării a fost îmbunătățită de-a lungul anilor prin completări și republicări. Legislația în vigoare în România cu privire la migrația cuprinde:

- Legea privind regimul străinilor în România L. nr. 123/2001 înlocuită cu OUG 194/2002 aprobată cu modificări prin L 357/2003
- Legea privind permisele de muncă L 203/1999, completată cu HG 343/2000 privind metodologia privind procesul de elaborare / anulare a permiselor de muncă
- Legea privind statutul și regimul refugiaților L 15/1996 înlocuită cu OG 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților din România.

Alte acte normative ce completează regimul refugiaților sunt:

- H. 1191/2001 privind aprobarea Programului special pentru integrarea socio-profesională a străinilor care au dobândit statutul de refugiat în România,
- O. 213/2002 privind stabilirea procedurii comune de soluționare a unei cereri pentru acordarea statutului de refugiat membrilor familiei persoanei care a dobândit statutul de refugiat în România,

- L. 75/2001 pentru ratificarea Acordului european privind suprimarea vizelor pentru refugiați, încheiat la Strasbourg la 20 aprilie 1959, semnat de România la 5 noiembrie 1999,
- L. 88/2000 pentru ratificarea Acordului european asupra transferului responsabilității cu privire la refugiați, adoptat la Strasbourg la 16 octombrie 1980.

Ca rezultat legislația românească este în prezent pe deplin armonizată cu Convenția de la Geneva din 1951 cu privire la statutul refugiaților și Protocolul de la New York din 1967, fiind eliminată posibilitatea de a retrage o formă de protecție pentru motive de siguranță națională și ordine publică. Astfel s-au înregistrat progrese remarcabile în legislația românească în ceea ce privește regimul străinilor în România, regimul refugiaților și protecția lor socială și prevenirea și combaterea traficului de persoane.

2.5.2. Instituții implicate în gestionarea fenomenului migrației în România

În urmărirea și derularea fenomenului migraționist pot fi implicate numeroase instituții ce joacă diferite roluri. Luarea în considerare a acestora în migrația internațională relevă faptul că ele își desfășoară activitatea la diferite niveluri.

La nivel supra-național, printre instituțiile statale implicate în derularea și monitorizarea migrației se numără Uniunea Europeană, iar printre cele voluntare se numără Organizația Internațională a Migrației.

Uniunea Europeană prin legile pe care le promulgheză și prin mecanismele de aplicare a lor influențează fenomenul migraționist în Europa.

Organizația Internațională pentru Migrație este una dintre principalele organizații voluntare cu activitate în domeniul migrației la nivel mondial. Aceasta a fost creată în 1951 la inițiativa Belgiei și a Statelor Unite ale Americii. Organizația este adepta principiului că migrația umanitară și cea ordonată este în beneficiul atât al migranților cât și al societății. OIM dorește să ajute statele și indivizii în a rezolva probleme legate de migrație. Există patru mari domenii în care OIM contribuie la implementarea acestor principii:

- Migrația Umanitară, prin care oferă ajutor în procesul migrației persoanelor aflate în situații de conflict, cum ar fi refugiații sau cei care cu toate că sunt în căutare de azil, nu îl obțin și se vor reîntoarce în țările lor de origine.
- Migrația pentru Dezvoltare, prin intermediul unor programe de dezvoltare se furnizează statelor mână de lucru calificată ținând cont de prioritățile naționale și nevoile comunităților primitoare.
- Cooperarea Tehnică, prin care OIM oferă consultanță guvernelor, agențiilor interguvernamentale și organizațiilor non-guvernamentale pentru dezvoltarea și implementarea politicilor de migrație, legislației și a managementului migrației.
- Baze de Date ale Migrației, Cercetării și Informației, activitate ce constă în colectarea de informații pe de o parte și în organizarea de seminarii, conferințe și diferite campanii de diseminare a informațiilor.

La nivel național guvernele țărilor din UE influențează fenomenul migraționist și fluxurile de intrare prin diferite politici și activități, cum ar fi acordurile bilaterale inter-guvernamentale spre exemplu. În România principalele instituții guvernamentale implicate în derularea proceselor migratorii sunt Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Educației și Cercetării. Principalele politici migraționiste în România sunt implementate prin intermediul a numeroase agenții în cadrul sau independente de ministerele mai sus menționate, agenții a căror activitate se coordonează cu dificultate. Spre exemplu, fenomenul emigrației și cel al imigrației sunt tratate de instituții diferite, iar în cazul în care aceeași instituție are în vedere ambele aspecte ale fenomenului migraționist, ele sunt tratate de către departamente diferite, specializate (PAIS2).

Ministerul Administrației și Internelor - MAI – prin structurile sale specializate asigură respectarea regimului frontierei de stat al României, a regimului străinilor în România, gestionează evidența străinilor cărora li s-a acordat drept de ședere în România (Sistemul Național de Evidență a Străinilor), implementează politicile României în domeniul refugiaților, organizează și coordonează activitatea de emitere și evidență generală a

documentelor de identitate și de călătorie. În cadrul MAI instituții cu atribuții în sfera fenomenului migraționist sunt: Poliția de Frontieră Română, Autoritatea pentru Străini, Direcția Pașapoarte și Oficiul Național pentru Refugiați (PAIS2).

2.6. Aprecieri privind migrația definitivă în perioada 2001-2003

În România, proporțiile sunt mult mai reduse, dar dificil de estimat în totalitatea lor. Dacă se ia în considerare doar efectivul de intrări/imigranți-ieșiri/emigranți (definitive), în perioada 1991-2003, aceasta numără circa 25 de mii de persoane anual. În evoluție, numărul emigranților scade iar cel al imigranților crește după cum este ilustrat în graficul 2.

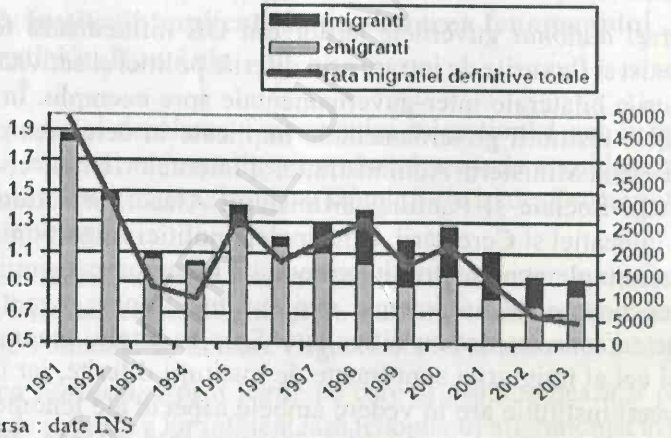

Sursa : date INS

Grafic 2. Migrația definitivă, 1991-2003

Rata emigrației totale (la 1000 de locuitori) se reduce de la circa 2 persoane migrante la mia de locuitori la aproape 1 în 1999 și 0,64 în ultimul an de analiză. Se remarcă două etape de reducere semnificativă: prima în 1991-1993, când plecările au vizat (re)întoarcerea în zonele de origine (germani, unguri, evrei); a doua între 2000 și 2003 (și continuă),

când migrația definitivă se reduce ca importantă, fiind preferată migrația temporară.

Deși fenomenul emigrării a existat întotdeauna peste tot în țările slab dezvoltate fiind strict legat de motivele economice, astăzi se observă cu ochiul liber cum aceasta, datorită extinderii, afectează echilibrul demografic al societății în ansamblu și al familiei la nivel micro și macrosocial. De aceea următoarele referiri ale lucrării vor fi raportate la fenomenul emigrării și la consecințele sale asupra societății și familiei.

2.7. Fenomenul emigrării în România

2.7.1. Scurte aprecieri privind emigrarea în România

România, prin migrația externă exportă capital uman, mai mult sau mai puțin gratuit. Costul aferent este în creștere, fiind doar parțial compensat de beneficiile potențiale economice și sociale:

- *emigrația determină o pierdere finală, totală*, beneficiile complementare fiind greu de estimat, se manifestă cu un anumit decalaj în timp sau nu apar deloc;
- *migrația pentru muncă* poate fi considerată ca un *export parțial și temporar*, asociat cu beneficii potențiale relativ mai certe; prin câștigurile individuale care se transferă în țară familiei și consumul acestora pe piața internă de bunuri și servicii se susține cererea internă și, într-o anumită măsură, și producția națională.

Câștigurile, respectiv pierderile îi afectează deopotrivă pe toți cei implicați, însă în proporții diferite pentru țara gazdă și pentru țara de origine.

Pentru *țara de origine, de plecare*, indiferent de forma de migrare externă, exportul de capital uman, de forță de muncă în care s-au făcut investiții importante reprezintă o pierdere de *valoare adăugată* care s-ar fi putut realiza în țară, sursă pentru creșterea economică durabilă. Dacă cererea pieței nu susține crearea de oportunități/locuri de muncă pentru forța de muncă disponibilă, atunci acesta se orientează către zonele din

afara spațiului național ceea ce alimentează exodul creierelor și al forței de muncă.

Pentru *țara gazdă, de destinație,* efectele sunt de regulă *net favorabile.* Ele se manifestă, înainte de toate, pe *piața muncii* prin:

- contribuția la *reducerea deficitului de forță de muncă*, fie în profesii de înaltă calificare, fie pentru forța de muncă strict specializată, fie cu calificare redusă sau necalificată în locuri de muncă pentru care forța de muncă autohtonă manifestă reticențe; în orice situație costurile aferente sunt incomparabil mai reduse;
- *atenuarea procesului de îmbătrânire demografică* și a tensiunilor create pe piețele muncii sau la nivel bugetar (lucrătorii migranți sunt de regulă tineri, 18 – 40 ani, cu potențial de muncă ridicat);
- *contribuții la creșterea producției*, inclusiv a exportului țărilor de „adopție", uneori chiar în țările lor de origine.

Cei implicați în mișcarea migratorie fac parte, de regulă, din cele trei mari categorii de forță de muncă conform studiului PAIS2:

- forță de muncă de *înaltă calificare, cu competențe validate în domenii de vârf ale științei și tehnologiei*, ca și în unele servicii, cum sunt cele de învățământ, sănătate.
- forța de muncă cu un *nivel mediu* de calificare, de specializare care acoperă o gamă largă de activități și profesii, cum sunt: constructorii
- categorie de forță de muncă cu tradiție de a munci în străinătate, bine cotată pe piețele occidentale (Germania, Israel), personalul para medical (asistente medicale), pentru care cererea angajatorilor din diferite țări este în creștere (Italia, SUA, Canada, Elveția ș.a.), personal hotelier și de alimentație publică, de asemenea solicitat pe anumite piețe occidentale;
- în fine, forță de muncă *necalificată sau semicalificată* în activități din agricultură (în perioade de recoltare), în salubritate, construcții etc. (Spania, Portugalia, Grecia).

2.7.2. Fluxul emigraționist după anul 1990

În privința acestui fenomen, datele statistice și studiile efectuate au permis evidențierea principalelor repere privind evoluția fluxurilor emigrării care vizează România în ultimele două decenii: structura după vârstă, educație, profesiile participanților pe destinație ș.a. Numărul emigrărilor în anii '80 a fost aproape egal cu cel înregistrat în ultimele decenii: 288.000 de persoane între anii 1980-1989 și 305.000 de persoane între anii 1990-1999. Repartizarea pe ani a acestui flux migrator este simetrică în cele două decenii cu maximul în anul 1990, fapt explicabil prin *eliminarea bruscă* a tuturor restricțiilor interne pentru deplasarea peste frontiere. De la o rată a emigrării de 4,2‰ în 1990, s-a revenit treptat la o rată de 0,6‰ în 1999, nivelul cel mai scăzut în ultimele două decenii. Principalele destinații după 1999 au fost în linii mari țările Uniunii Europene care au absorbit circa 60% din emigranți. Germania și-a păstrat locul întâi ca destinație (51,97% în deceniul 1980-1989 și 46,29% în deceniul 1990-1999). Pe continentul american principala destinație este S:U.A. care în 1999 a primit cel mai mare număr de emigranți din România – 2386 de persoane față de 2370 primiți în Germania. Ca destinație urmează Canada cu o cotă de 6,20% (Condrea, P.P., 2002, pp. 129-139).

Conform studiului PAIS2 destinațiile preferate s-au schimbat. Dacă în primii ani fluxurile cele mai importante erau spre Germania (în jur de jumătate), Ungaria și Austria (cca. 10%), în 2002-2003 destinațiile preferate sunt SUA, Canada, Italia și Germania cu cca. 15-18% fiecare. În perioada 2002-2003, cei mai mulți cetățeni români care au emigrat în spațiul UE și-au stabilit domiciliul în Italia (4233 persoane) și Germania (3646). În Austria și Franța au emigrat mai puțin de 1000 de persoane iar în Grecia și Suedia ceva mai mult de 100.

Sursa fluxurilor de ieșire, de emigrare a populației este mobilă, fiind influențată de motivele emigrării. Dacă la începutul perioadei de tranziției cele mai importante contingente proveneau din județele Transilvaniei cu pondere ridicată a etnicilor germani, în prezent zonele de plecare sunt mai numeroase dar intensitatea fluxurilor este mai slabă (în medie de cca. 9 ori).

O ierarhie a județelor de plecare după numărul persoanelor emigrante în anul 2002 permite următoarele aprecieri:

- Bucureștiul este principala sursă de alimentare a emigrației: 17,3% din total, cu 32,1% din evrei, 18,7% din români și 3% din germani;
- Brașov, Timiș, Cluj și Mureș au alimentat fiecare cu cca. 6 procente emigrația totală, Suceava , Sibiu, Bihor cu câte 4 procente și Neamț, Satu Mare și Arad cu cca. 3 procente, restul județelor având contribuții mai reduse;
- din totalul de emigranți, evreii au reprezentat 0,3%, germanii 0,8% iar maghiarii aproape 6%; zonele de plecare a etnicilor sunt: pentru evrei București, Cluj, Iași și Botoșani; pentru germani Cluj, Timiș, Arad, Brașov și Sibiu; pentru maghiari Cluj, Mureș și Harghita (PAIS2).

Statisticile recente cu privire la fenomenul emigrationist arată că peste 3.000.000 de români sunt stabiliți în Europa și America. Se estimează că, numai în S.U.A., comunitatea românească este de 1.000.000 de români. În Canada, una dintre destinațiile preferate, s-au stabilit aproximativ 100.000 de români și originari din România. Cei mai mulți se află în orașele Ontario, Quebec, Alberta, Montreal, Vancouver, Edmonton și Hamilton (Ieșeanul, 1 noiembrie 2005).

2.7.3. Ponderea emigranților pe grupe de vârste

Grupele de vârstă cele mai larg răspândite în fluxul emigrării prezintă următoarele particularități::

- o proporție de 30% dintre emigranți este cuprinsă 26-40 de ani, grupă cu mobilitate profesională maximă și solicitări pe piața externă a muncii cu contribuție majoră în activitatea economică;
- o proporție de peste 25% din numărul total de emigranți o formează grupa de până la 18 ani, copii din familiilé care se stabilesc în străinătate, sau plecați la studii (Condrea, P.P., 2002, p. 129-139);
- o pondere în scădere până în 2001 a emigranților de 18-25 de ani (25,06% în 1992, cca. 16% în 1995-96, în jur de 10% 1998-2000, 9,4% în 2001), urmată în ultimii 2 ani de o creștere la 12,62% în

2002 și 13,4% în 2003, absolvenți sau în ultimii ani de școală, cu certe perspective și cu potențial de muncă și de creație (PAIS2);
- populația vârstnică (60 de ai și peste) înregistrează în ultimele decenii o pondere din ce în ce mai scăzută.

Schimbările de domiciliu ale populației pe sexe și pe grupe de vârstă evidențiază că la grupele 15-24 ani, 60 de ani și peste, predomină migrația populației feminine în timp ce la toate celelalte grupe de vârstă populația masculină deține proporții majoritate.

2.7.4. Ponderea emigranților cu studii superioare

În cadrul emigrației, tendința este de creștere a persoanelor cu studii superioare, în special ingineri și arhitecți, iar în ultimii ani un număr în creștere de economiști. Un contingent cuprins între 17-20% dintre cei care părăsesc țara definitiv sunt persoane cu studii superioare ce doresc să beneficieze de un regim favorabil al salarizării și condițiilor de trai (Condrea, P.P., 2002, pp. 129-139).

- ***Distribuția emigranților pe niveluri de educație și formare profesională***

Absolvenții *învățământului superior*, dețin cca. 10-12% din totalul persoanelor emigrante. Propensiunea spre migrație a acestei categorii de forță de muncă este mai ridicată deoarece aceasta nu-și găsește cu ușurință un loc de muncă convenabil pe o piață distorsionată a muncii, fiind tentată într-o anumită măsură de "mirajul" migrării spre o altă civilizație. Peste un sfert din persoanele emigrante sunt absolvente ale învățământului *liceal și postliceal*. Emigranții cu *studii profesionale și tehnice* reprezintă mai puțin decât prima categorie. Cea mai mare pondere, circa o treime, în totalul emigranților după nivelul de educație și formare profesională o dețin persoanele care au absolvit doar școala primară sau gimnaziu. Aceștia sunt în mare parte copii și adolescenți care nu și-au definitivat pregătirea profesională și care emigrează împreună cu familia.

- ***Distribuția emigranților pe grupe de profesii selectate***

Din grupele de profesii pentru care există informații statistice se detașează, în special după 1995, cea a inginerilor și arhitecților, care

înregistrează valori în creștere, de la 8-9% în 1995-96, la circa 12-13% în 2002-2003. Sunt urmați de profesori și economiști, în jur de 3-5%, tehnicieni, medici, farmaciști 2-3%. Față de perioada 1995-1999, ponderea artiștilor emigranți s-a înjumătățit (0,5-0,6% în 2002-2003).

2.7.5. Factori care influențează fenomenul emigraționist

În România, ca în majoritatea țărilor est europene tranziția spre o societate democratică este un proces lung și dureros, mai ales din punct de vedere al securității sociale. Trecerea la o economie de piață a dus la un colaps manifestat la nivel de individ prin scăderea calității vieții. Numărul locurilor de muncă a scăzut dramatic iar rata șomajului a crescut. Acest fenomen este principala cauză a scăderii bugetului de familie, a accentuării gradului de sărăcie și degradării relațiilor inter/intrafamiliale (Cojocaru, Maria, 1998). Datele statistice arată că cele mai afectate sunt femeile, ele fiind primele date afară din servicii.

Prin urmare imaginea de ansamblu reflectă faptul că există mulți factori care influențează distribuția spațială a migrației, atât în regiunile sursă cât și în cele de destinație. Aceștia pot fi factori *obiectivi* sau factori *subiectivi*, ei acționând fie asupra locului de plecare, fie asupra locului de origine, fie în contactul dintre cele două locuri. În mod normal, persoana ia decizia de a migra fiind determinată de acțiunea unor factori *repulsivi* prezenți la locul de plecare și fiind în același timp atrasă de locul de primire. Migrantul nu părăsește ceea ce are și ceea ce nu-l satisface pentru același condiții în alt loc și în altă muncă, ci pentru ceva mai bun, sau în orice caz pentru ceva diferit (Miftode, V., 1978, pp. 89-94).

Factorii generali care determină fenomenul emigrării pot fi clasificați în trei mari categorii: demografici, economici, profesionali (Miftode, V., 1978, p. 89-94). Atunci când fenomenul migrațiilor continuă fără nici o intervenție se poate ajunge la o situație critică, la un dezechilibru demografic, la un *indice de vitalitate* atât de scăzut încât populația zonei de emigrare nu mai dispune de minimul forței necesar reproducerii forței de muncă și supraviețuirii colectivității sociale.

Decizia de a migra și în cele din urmă actul migrării, constituie un răspuns la un ansamblu de cauze, incitații și motivații. Motivația nu este

altceva decât un ansamblu de factori dinamici care determină conduita unui individ într-o împrejurare dată. Transformarea deciziei în acțiune este determinată și susținută de o serie de alți factori și în primul rând de factorii motivaționali (Miftode, V., 1978, p. 94-99).

Prin referire la cauzele generale ale migrației Petru P. Condrea identifică cauza esențială ce rezidă în procesele de suprapopulare exemplificate în ruptura dintre numărul populației și resurse având drept efect reducerea veniturilor și imposibilitatea satisfacerii consumului. Suprapopularea poate fi determinată de excedentul nașterilor care domină indicele mortalității, fapt specific mai ales în țările în curs de dezvoltare.

Alte cauze ar fi:

- dezvoltarea căilor de comunicații care a facilitat dispersarea industriilor, ce reclamă forța de muncă și antrenează o parte a populației în fluxul migrației;
- transportul maritim și cel feroviar au favorizat migrațiile intercontinentale;
- mișcările migratorii pot fi determinate și de motive istorice, religioase și politice care pot fi luate drept cauze accidentale și actuale; accidentele pot fi cataclismele și maladiile ce pot determina imigrări și emigrări masive și bruște;
- eliminarea bruscă a tuturor restricțiilor interne pentru deplasarea peste frontieră;
- compatibilitatea perfectă a pregătirii celor cu studii superioare (ingineri, arhitecți, economiști etc.) cu cerințele de pe piața externă (Condrea, P.P., 2002, pp. 129-138);
- disponibilizarea masivă a forței de muncă ocupate și creșterea ofertei de muncă ce a dus la existența ascendentă a șomajului; din punct de vedere economic șomajul este perceput ca un fenomen *catastrofal* în România, expresia unui dezechilibru atât pe piața muncii cât și pe piața bunurilor și serviciilor; vârful maxim al ratei șomajului a fost de 10,9 șomeri la 100 persoane active și s-a înregistrat în anul 1994 (Barbu, I.C., 2004, pp. 12-21);
- nesiguranța zilei de mâine, nemulțumirea faptului că munca nu este răsplătită corespunzător, incapacitatea de a face economii în condițiile unui salariu care asigură subzistența, corupția și sărăcia din

ce în ce mai chinuitoare, siguranța economică și individuală oferită de o societate de tip occidental îi determină pe mulți să aleagă calea emigrării (Evenimentul zilei, 10 octombrie 2004);
- existența oportunităților economice în țările de sosire, situația pieței de muncă și prezența rețelelor (lanțuri de migrație);
- modificări ale regimului român a frontierelor (deschiderea frontierelor după căderea comunismului) reprezintă poate cea mai importantă cauză cu privire la fenomenul migratoriu în România;
- dezvoltările neregulate în domeniul politicilor și ale perspectivelor slabe de integrare în U.E., inclusiv libera circulație a persoanelor într-un interval de timp rezonabil;
- experiența celor care au emigrat i-a determinat și pe alți români pentru a câștiga afară un ban cu care să-și construiască în România un trai mai bun (Ziarul de Iași, 23 august 2005).

Motivația principală a migrației pentru muncă, conform studiului PAIS2 este una economică: obținerea unui venit incomparabil mai mare decât l-ar fi obținut în țară pentru o muncă de valoare egală și, evident, ceva mai mic decât cel obținut de forța de muncă autohtonă pentru același gen de muncă. Salariul din România, de cca. 175 euro/lună (sumă brută) de câteva ori mai mic decât media UE, sistemul fiscal și precaritatea asistenței sociale fac ca motivația migrației pentru muncă să fie puternică.

Intenția de a migra în străinătate pentru un loc de muncă este mai probabilă la persoanele din comunitățile cu o rată mare a migrației circulatorii. În zonele de unde au mai plecat și alții vor pleca mai multe persoane, acolo unde alți migranți au avut succes și se văd semnele succesului migrația va fi mai mare. În acest fel se formează rețele de migrație când migranți anteriori se adresează membrilor familiilor lor sau prietenilor și cunoștințelor pentru a munci în străinătate, ei susținându-i în procesul de migrație.

Pe măsură ce procesele migraționiste se intensifică și legislația se schimbă, rețele de migrație vor tinde probabil să-și modifice funcțiile pe care le-au îndeplinit inițial la momentul creației, de facilitare a transportului forței de muncă și a capitalului și vor îndeplini funcții de menținere a solidarității comunitare (PAIS2).

Emigrarea din mediul rural nu este dependentă de caracteristicile capitalului uman și de calificare. Emigrarea din zonele urbane ține să conducă pe termen mediu și lung la o migrație în special a persoanelor care dispun de capital uman și aptitudini. Migranții din zonele urbane sunt mai atrași de țările care practică o politică de reglementare a accesului la intrare, spre exemplu S.U.A., Australia, Canada dar și Germania și Franța unde legea imigrației adoptată în 1998 a avut drept scop simplificarea condițiilor de intrare pentru anumite categorii profesionale înalt calificate (PAIS 1)

Studiile au arătat că distanța geografică este mai mult sau puțin relevantă mai ales dacă este comparată cu rolul rețelelor care semnalează deficitele de forțe de muncă și în cele mai îndepărtate regiuni din Europa (spre exemplu Portugalia și Spania).

Imaginea de ansamblu ilustrează faptul că migrația temporară este determinată de caracteristicile capitalului social și uman ale celor care migrează: este vorba mai ales de persoane calificate, tineri din zone cu venituri ridicate având legături familiale sau etnice în străinătate și care dispun de mijloace materiale pentru a se deplasa (PAIS 1).

2.7.6. Principalele etape ale fenomenului emigrării în perioada de după 1990

Emigrația în perioada de tranziție a cunoscut o evoluție oscilantă dar cu tendință de reducere treptată a efectivelor totale. Motivele migrației au diferit, la fel și repartiția teritorială a principalelor fluxuri. În general s-a trecut de la o emigrație pe criterii etnice cu focare de concentrare atât a surselor de plecare cât și a destinațiilor, la o migrație diversificată motivațional și mult mai disipată în teritoriu, cu schimbarea preferinței destinațiilor. În funcție de criteriile menționate, principalele etape / subperioade ale emigrației pot fi următoarele:

- 1990-1993, etapa *etnicității și apartenenței religioase*, când plecările s-au centrat pe reîntoarcerea etnicilor germani și maghiari în țările de origine ale strămoșilor mai apropiați sau îndepărtați și/sau reîntregirea familiei. Fluxurile au fost din zonele cu concentrare

etnică, în special din Transilvania către Germania și Ungaria pe de o parte și repatrierea evreilor, pe de altă parte.

- după 1994, etapa *preponderenței migrației românilor*. Criteriul etnic se alterează, pe de o parte datorită reducerii considerabile a populației etnice și pe de altă parte deoarece migrația definitivă este înlocuită cu migrația circulatorie, respectiv persoane care fac un dute-vino între România și țara «maternă». Motivația emigrației românilor este diversificată – economică, socială, politică, dar cele mai multe plecări vizează diferența de venit și afirmarea profesională.

Imposibilitatea satisfacerii nevoilor bazale de intimitate (suprapopularea unui spațiu locativ restrâns), de hrană, căldură și confort igienic (insuficiența resurselor financiare și a posibilităților locative urbane corespunzătoare), de utilități instrumentale și amenajări estetico-funcționale corespunzătoare exigențelor timpului și modelelor contemporane au determinat un număr important de părinți și tineri să emigreze în diferite țări în vederea obținerii unui loc de muncă mai sigur și mai avantajos.

2.8. Consecințele fenomenului migrării externe la nivel global

Acestea fiind multe și variate se fac simțite în domeniile social și economic. Petru P. Condrea identifică consecințe asupra pieței muncii în sensul că țările importatoare de forță de muncă câștigă și pierd țările exportatoare, asupra finanțelor publice întrucât migranții se sustrag de la plata impozitelor în țările de origine, dar sunt expuși unor taxe în țările de destinație. Alte consecințe ar fi diminuarea considerabilă a ponderii adulților și deci a populației active și despărțirea temporară a familiei cu urmări în educarea copiilor și în relațiile dintre soți (Condrea, P.P., 2002, p. 139).

Vasile Miftode menționează ca și consecință efectul de *îmbătrânire și feminizare* a populației din zonele de emigrație și *întinerirea și masculinizarea* populației din zonele de imigrare (Miftode, V., 1978, pp. 89-94).

2.8.1. Consecințe la nivel economic

Efectul masei monetare trimise de românii din străinătate poate fi atât pozitiv cât și negativ. Este pozitiv pentru că ei *finanțează* o parte din deficitul balanței comerciale reducând totodată și deficitul contului curent ajutând la creșterea economică. Faptul că un număr considerabil de români sunt plecați să muncească în alte țări eliberează din presiunea socială prin scăderea numărului de șomeri (Realitatea Românească, 11 noiembrie 2005). Influența negativă pe care o au acești bani asupra economiei românești este de fapt o perspectivă inversă a perspectivei pozitive. Pentru că banii din străinătate se duc în primul rând pe consum curent, importurile de mărfuri sunt favorizate. Această parte din masa monetară nu este susținută de producție ceea ce duce la creșterea inflației. Pe de altă parte, trimiterea regulată de bani din exterior îi determină pe membrii familiei din țară să dezvolte o *cultură a dependenței*. Se adaugă aici și creșterea prețurilor pe piața imobiliară (Realitatea Românească, 11 noiembrie 2005).

Cercetările au constatat deficite ale forței de muncă pentru anumite calificări în regiunile caracterizate de rate mari ale emigrării (spre exemplu în domeniul construcțiilor în zona sud-estică); de aceea după aderarea României la U.E: calificarea și compoziția regională a ieșirilor va conta cel mai mult din perspectiva impactului emigrării și nu al numărului de emigranți (PAIS 1).

Emigrarea influențează ratele de participare ale forței de muncă și constituie o *fugă a capitalului uman*. Pe de altă parte aceste efecte vor fi compensate de migranții care revin și care aduc în țară capital uman și aptitudini antreprenoriale dobândite în străinătate. Cei care revin determină în mod fundamental fluxurile de venituri în zonele sursă pentru că ei realizează economii pe care le trimit acasă, iar destinația acestor fluxuri inverse de capital uman, social și financiar va fi în general spre consum (finanțarea consumului curent, achiziția de suprafețe de pământ, bunuri consumabile și numai într-o mică măsură pentru crearea unei afaceri).

În consecință pe termen scurt și mediu emigrarea din România afectează:

- în primul rând disponibilitatea forței de muncă (efectul cantitativ) ce influențează salariile și ocupările;
- în al doilea rând influențează piața forței de muncă prin intermediul modificării alocării la nivel regional și sectorial ale forței de muncă și distribuției relative a producției;
- în al treilea rând în funcție de destinație, plățile emigranților români către cei din țară vor influența regiunile de emigrare (PAIS 1).

Pe termen lung efectele asupra României nu sunt suficient de clare. Există două puncte de vedere în această privință. Pe de o parte migrația este privită ca reprezentând doar un instrument care contribuie la convergența economiilor integrate. Pe de altă parte migrația poate fi privită ca un fenomen care duce la creșterea diferențelor de dezvoltare între țări – localitățile dezavantajoase vor pierde numeroși factori de producție. Din acest punct de vedere, dacă centrul (U.E.) va continua să atragă capital uman din România va evolua rapid, în timp ce România va rămâne în urmă. Astfel rezultatul pe termen lung va fi o configurație divergentă a creșterii economice în U.E. și România. Cele mai multe informații care pot fi deduse pe baza datelor statistice arată:

- o reducere a ocupării în sectoarele bazate pe știință datorită emigrării celor înalt calificați, *exodul creierelor*;
- sosirea personalului cu calificare științifică din România în țările U.E., compoziția în funcție de educație a fluxurilor de ieșiri permanente este dependentă de nivelul educațional, aproape 60% din emigranți au dobândit o diplomă la nivel universitar sau în cadrul sistemului de învățământ secundar/postsecundar.

În ceea ce privește rolul remisiilor, adică a transferurilor de bani care au fost dobândite de către migranți în străinătate către țara de origine, s-au menționat deja două efecte: unul negativ care subliniază dependența indusă a țării de origine de remisiile din străinătate și distorsiunile în procesul de dezvoltare, celălalt pozitiv pentru că remisiile reprezintă un puternic element al evitării sărăciei în țara de origine și o sursă a dezvoltării economice. Influența remisiilor va depinde destinația acestora. Dacă remisiile vor fi utilizate numai în țară este de așteptat ca venitul național să crească. O creștere a investițiilor va îmbunătăți perspectivele de dezvoltare

pe termen lung ale economiei românești. Studiile au evidențiat că remisiile au o destinație multiplă, fiind folosite pentru:

- *consum curent* - întreținerea familiei, inclusiv a educației și trainingul copiilor, îngrijirea sănătății; acestea sunt cheltuieli de consum pentru gospodărie, efectuate pe piața internă; ele se regăsesc (nu în mod explicit) în consumul final al populației;
- *economii și investiții în bunuri de folosință îndelungată*: locuință, terenuri, alte bunuri (dotarea gospodăriei, autoturism, mașini și unelte agricole); unele dintre acestea (locuința) contribuie la sporirea avuției naționale;
- *inițierea unor microafaceri* sau constituirea unor *asociații familiale cu scop lucrativ* (agroturism, turism cultural, folosirea resurselor naturale locale - răchita, diverse tipuri de servicii în mediul rural și urban - reparații, întreținerea, colectarea unor produse agricole și prelucrarea lor în microfabrici situate în mediul rural etc.).

Un fenomen surprinzător care a luat amploare este cel al *reîntregirii familiei* în străinătate. Convenția Europeană referitoare la statutul juridic al lucrătorului migrant prevede dreptul la reîntregirea familiei în condițiile în care lucrătorul migrant își desfășoară activitatea pe teritoriul acelei țări în mod legal și dispun pentru familia sa de o locuință considerată normală pentru lucrătorii naționali din regiunea unde este angajat.

La ISJ Iași s-au înregistrat în ultima perioadă numeroase solicitări de eliberare a actelor de studii de către elevii care își urmează părinții în străinătate. Țările în care elevii ajung de cele mai multe ori pentru a-și urma părinții sunt Italia și Spania. Alte țări în care elevii ieșeni au fost transferați în vederea reîntregirii familiei sunt Statele Unite și Portugalia. Localitățile care apar cel mai des în statisticile ISJ cu privire la elevii plecați în străinătate sunt cele din mediul rural precum Butea, Lunca Cetățuii, Sinești, Mosna. Pe lista școlilor de la oraș părăsite de elevi pentru a învăța în străinătate se află „Titu Maiorescu", „Gh. Brătianu", „Gh. Mîrzescu", „Nicolae Iorga", „Al. I. Cuza", liceele „Ibrăileanu" și „Cantemir" și Grupul școlar „Dimitrie Leonida". Fenomenul nu este specific numai localităților din județul Iași el fiind extins la scară națională. Spre exemplu în județul Neamț în lunile decembrie și ianuarie 2004-2005 peste 1500 de școlari au renunțat la studii pentru a pleca să fie alături de părinții lor care muncesc în străinătate. Dintre aceștia, 500 erau elevi de

gimnaziu, 466 de școală generală, iar restul elevi de licee și școli de arte și meserii din județ. Ajunși în respectivele țări, românii aproape că supraaglomerează școlile. La școala publică „Vincenzo Russo-Eleonora Pimentelt" din Milano, Italia, 200 din 600 de copii sunt străini, iar cei mai mulți români, fiind cunoscut faptul că aici se afla o numeroasă comunitate românească (Ziarul de Iași, 23 august 2005).

Plecarea din țară a absolvenților constituie pentru statul român importante pierderi economice. Fiecare absolvent plecat care nu se mai întoarce să mai muncească în țară înseamnă pentru statul român pierderi de zeci și chiar sute de milioane de lei reprezentând costurile școlarizării. Potrivit calculelor Ministerului educația unui preșcolar și a unui elev de școală generală costă anual în medie 15 milioane de lei, iar școlarizarea unui licean ajunge la 20 milioane de lei. Prin urmare școlarizarea unui tânăr, incluzând trei ani de grădiniță și 12 ani de școală costă aproximativ 125-200 milioane de lei (Ziarul de Iași, 23 august 2005).

O altă problemă cu care se confruntă statul român este faptul că în cele mai multe cazuri muncitorii români plecați în străinătate în mod legal rămân acolo în mod ilegal. Mai mult de jumătate din aproape 1.4 milioane de români care lucrează în Spania și Italia nu au forme legale, aproximativ 800.000 de români care lucrează în aceste țări nu au forme legale potrivit datelor oferite de Ministerul Muncii și ministerul Afacerilor Externe (MAE). Cifra oficială a românilor aflați la muncă e cuprinsă între 240.000 și 300.000, dar numărul real este de aproape 1.000.000 dacă se ia în considerare declarația secretarului de stat MAE, Eugen Eucariu. În Spania muncesc aproximativ 400.000 de români însă doar 200.000 au forme legale de ședere și muncă încheiată (Evenimentul Zilei, 19 noiembrie 2004).

2.8.2. Consecințe la nivel microsocial

Pentru *lucrător* și *familia lui*, *efectele* din punct de vedere economic sunt diverse. În ceea ce privește efectelor psiho-sociale la nivelul familiei, acestea urmează să fie discutate în capitolul următor. Cele mai semnificative *câștiguri* constau în:

- obținerea unui *venit* care asigură condițiile de trai ale lucrătorului și ale familiei sale, venit pe care în țară nu l-ar fi obținut, datorită

nivelului comparativ mult mai redus al salariilor în România pentru același gen de activitate;

- sporește *capacitatea* de *economisire* și *investiții*, fie în *bunuri de folosință îndelungată* (locuință, înzestrare electronică, mașini agricole etc.), fie pentru *lansarea în afaceri pe cont propriu*; prin asemenea investiții contribuie la sporirea avuției naționale și / sau la crearea unor noi locuri de muncă; în ultimii ani, valoarea totală a transferurilor bănești a crescut, transferurile de valută (inclusiv a celor care muncesc în străinătate) au depășit investițiile directe de capital străin;
- câștiguri în plan *profesional și al culturii muncii* – de cunoștințe, deprinderi, comportamente, disciplină a muncii, securitate a muncii, participare; la acestea se adaugă un spor calitativ în planul relațiilor inter-umane, spirit civic, implicare în viața comunității etc.

Pierderile la nivel de individ sunt atât de natură economică, cât mai ales socială:

- *discriminare* de tratament, comparativ cu forța de muncă autohtonă sau chiar a altor lucrători migranți;
- *riscul de nerespectare din partea angajatorului a contractului de muncă încheiat*;
- *tensiuni în relațiile cu forța de muncă autohtonă,* putând ajunge uneori până la conflict;
- *dificultăți de acomodare* și ca atare eficiență redusă în muncă, ceea ce poate conduce la nemulțumiri și de o parte și de alta;
- *protecție socială mai redusă* sau necorespunzătoare, concretizată în securitate și condiții de muncă nu totdeauna satisfăcătoare, oricum sub cele promise la interviul de selecție și angajare.

În situația curentă se observă că din ce în ce mai mulți părinți sunt nevoiți să emigreze din diferite motive economice, sociale, politice, pentru a-și întreține familia și pentru a-și regăsi un rost în viață, astfel că, în numeroase cazuri copii proveniți din familiile cu unul sau ambii părinți plecați la muncă în diverse țări rămân în grija rudelor, vecinilor, sau a unor persoane plătite. Vom vedea în cele ce urmează cum influențează fenomenul migrației externe structura, dinamica și funcționalitatea familială.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3. Criza familială

Adesea, familia se află în impas atât în momente predictibile, dar nepregătite, caracteristice diferitelor stadii din ciclul de viață (apariția primului copil, copilul la vârsta adolescenței, părăsirea casei de către ultimul copil sau schimbarea adusă de pensionare), cât și în momente nepredictibile (modificări determinate de somajul unuia sau ambilor părinți, spitalizare, accidentare, handicap, deces, sărăcie). Soluția găsită de această categorie socială în vederea combaterii sărăciei este găsirea și ocuparea unui loc de muncă pe piața externă a forței de muncă. Acest fapt este evidențiat în raportul de activitate pentru anul 2005 al Oficiului pentru Migrația Forței de Muncă. Instituția citată a mediat în 2005 un număr de 42.758 de muncitori din care 20.246 bărbați și 22.512 femei, cu vârste cuprinse între 18-25 de ani 8.439, între 26-35 de ani 20.097, între 36-45 de ani 11.532 și peste 45 de ani 2.670, iar din totalul mai sus menționat un număr de 5.675 proveneau din nord estul țării.

Plecarea la muncă în străinătate a unuia sau ambilor părinți se constituie ca un *fenomen social* ce are în timp efecte asupra familiei și copiilor. Acestea sunt pentru mediile rurale și urbane atât pozitive constând în creșterea calității vieții, cât și nefaste constând în modificarea structurii familiale, schimbări în exercitarea rolurilor, devianța comportamentală la copii. Se instalează astfel situația de criză în cadrul nucleului familial. (Irimescu Gabriela, 2006)

3.1. Criza, delimitări conceptuale

Conceptul de criză a fost formulat în principal de Erich Lindemann și Gerald Kaplan, care în anii '40 și '50 au studiat modul în care indivizii reacționează la situațiile psihologice aleatorii. Ei au evidențiat faptul că

situația de criză este multidimensională, este un eveniment care durează un anumit timp și este marcată de momente, faze, etape.

Ce se înțelege prin criză? Intervențiile asistenței sociale au loc adesea în cazul unor clienți aflați în criză, și totuși termenul este în general rău înțeles și utilizat într-un mod inadecvat pentru a descrie o infinitate de situații, nevoi, tensiuni și stări de urgență. Echipele vorbesc despre criză atunci când se referă la o trimitere de urgență care apare sau când nu pot face decât *muncă de criză* adică nu fac mai mult decât o activitate minimă din cauza supraîncărcării.

Referindu-se la criza de creștere și dezvoltare Stela Teodorescu o definește ca fiind un ansamblu de fenomene tensionale care marchează o schimbare aproape bruscă și semnificativă (Șchiopu, Ursula, coord., 1997). Aceeași autoare menționează că situația de criză poate fi atât pozitivă cât și negativă.

După Maximilian Boroș *criza copilăriei* reprezintă un *eveniment care aduce schimbări în modul de comportare al acestuia*. De aceea poate fi privită și ca o situație revendicativă în care aceasta trebuie să-și ajusteze comportarea la noile cerințe. Ea pune astfel în evidență experiența subiectivă a controlului celui în cauză. Și fiindcă se produc episodic, ele definesc *tranziții majore* ale ciclurilor vieții. În acest context, perioada critică apare ca o perioadă a dezvoltării relativ limitată și discontinuă calitativ în cursul căreia un eveniment oarecare are impactul său cel mai puternic. Organizarea psihică este mai sensibilă în această perioadă la anumite evenimente sau experiențe. În cazul în care acestea vor avea loc, ele vor provoca transformări în organizarea psihică, achiziții noi, dacă nu aceste structurări nu se vor produce. După acest autor criza nu trebuie privită ca un eveniment neapărat negativ. În consecință ele trebuie promovate și rezolvate în mod constructiv(Boroș M., 1992).

Autoarea Carmen Ciofu definește *criza familială* ca fiind *orice situație care induce apariția stresului în familie, a tensiunilor între membrii ei amenințând coerența familiei sau având ca rezultat ruperea ei* (Ciofu Carmen, 1998, p. 110). Starea de stabilitate, adică de *homeostazie* caracteristică unei familii este menținută de membrii ei printr-o serie de procese de adaptare și de rezolvare a problemelor, din moment ce e nevoie de soluții noi pentru a controla elementele aleatorii care precipită asemenea dezechilibre.

Crizele nu sunt în mod necesar evenimente tragice sau neobișnuite, ele pot alcătui o componentă normală a dezvoltării și maturizării persoanei. Ceea ce se întâmplă în crize este faptul că modalitățile obișnuite de a se descurca ale persoanelor nu funcționează; nu reușesc să se adapteze fie pentru că situația este nouă pentru ele, fie pentru că nu a fost anticipată, sau pentru că o serie de evenimente au devenit copleșitoare, pierzându-se pentru o vreme echilibrul (Irimescu Gabriela, 2004).

Crizele familiale depind de tipul, de familie, de stabilitatea și de resursele emoționale și financiare. Acolo unde nu există probleme emoționale grave, ele pot fi considerate ca întâmplări inerente vieții. Deseori cuvântul criză a avut ca sinonime cel de *stres* ori stresul are doar conotații negative, sub presiunea căruia oamenii pot ceda în timp ce termenul criză nu are neapărat acest rezultat, uneori remarcându-se o creștere, o maturizare. În familie, pierderea unor legături semnificative, înlocuită cu altă relație inadecvată stă la originea stresului ducând în cele din urmă la criză. Unii pedopsihiatri recomandă o serie de factori antistres care contribuie la eliminarea stării ce criză: relația bună mamă-copil, relația bună tată-copil, recompense pentru un anumit domeniu de activitate, relații armonioase cu familia lărgită, sau cu un adult din afara familiei (Ciofu Carmen, 1998).

Posibilitatea ca o familie să cunoască o criză ca urmare a conflictelor dintre subsistemele familiale este corelată cu o serie de factori precum vârsta și maturitatea părinților, dificultăți materiale, probleme de sănătate, planificare familială, etc. (Irimescu Gabriela, 2004).

3.2. Faze ale crizei familiale

Crizele se autolimitează, ele au un început, un mijloc și un sfârșit. Kaplan a postulat că această perioadă durează până la șase săptămâni. În faza inițială are loc o creștere a tensiunii ca reacție a impactului produs de stres când persoana face apel la modalități obișnuite de rezolvare a problemelor. Dacă acest prim efort eșuează, aceasta face ca tensiunea să crească și mai mult. Această stare de spirit conduce la faza finală în care problema este fie rezolvată, fie ignorată în întregime. În faza de recuperare

oamenii sunt mai puțin defensivi și atunci acceptă mai ușor ajutorul decât în situațiile de tensiune maximă (Coulshed Veronica, 1993).

Alți cercetători vorbesc de cinci faze care însă se pliază pe cele trei teoretizate de Kaplan. În stadiul întâi, de *șoc* ce se produce la aflarea unei vești sau la observarea unor evenimente, apar sentimente de ireal, incredibil, negarea celor auzite și întâmplate. Persoanele prezintă răspunsuri diferite în această fază în funcție de vulnerabilitatea lor. În stadiul doi, de *confuzie* clientul are tendința de a se retrage în sine și de a se izola. În această fază au loc stări de mânie, anxietate, incapacitate de a înțelege anumite comportamente. Orice intervenție în această fază, nu numai că poate să nu aibă nici un rezultat, dar s-ar putea ca pe viitor să refuze orice fel de ajutor și din partea altor persoane în măsură să-l ajute. Stadiul trei prezintă persoana în criză ce se simte fără speranță, fără ieșire. În acest stadiu apar sentimente de vinovăție. În stadiul patru are loc *acomodarea la schimbare*. Acum începe reconstrucția propriu-zisă în care consilierul de criză poate oferi alternativa sau poate susține persoana în luarea unor decizii. Acest ultim stadiu este etapa deciziilor, a planurilor pentru viitor (Irimescu, Gabriela, 2004). Primele două stadii corespund fazei inițiale prezentate de Kaplan, stadiul trei este faza de mijloc iar ultimele două reprezintă faza finală.

3.3. Procesul de refacere din situația de criză

În momentele de criză, individul/familia reacționează în funcție de posibilitățile proprii de rezolvare a problemei încercând să revină la vechiul echilibru. Astfel o familie poate ieși din criză la un nivel superior, învățând modalități de rezolvare și de adaptare la schimbare, putând face cu ușurință față unor situații stresante. Familia sau individul poate ieși din criză la același nivel, sau la nivel inferior instalându-se starea de depresie patologică și chiar suicidul, ori comportamente distructive pe plan social.

Crizele pot fi percepute ca o amenințare sau ca o pierdere. Amenințarea poate fi la adresa respectului de sine sau a sentimentului de încredere în sine însuși. Pierderea poate fi una reală sau poate fi un sentiment interior de gol și izolare, poate fi o pierdere de relații semnificative sau de su-

porturi sociale, care apar în situația în care persoana părăsește casa familială și se stabilește în alt loc. Cert este că o situație de criză poate revitaliza probleme vechi, nerezolvate ale trecutului, putând acutiza sentimentul neputinței sau suprasolicitării, în același timp însă le pot oferi o a doua șansă pentru a corecta neîmplinirile unor evenimente trecute (Coulshed, Veronica, 1993).

3.4. Manifestări ale crizei

Atunci când vorbim despre plecarea părinților la muncă în diferite țări în vederea asigurării unui viitor mai bun copiilor ne gândim inevitabil la mai mulți bani, mai puțină sărăcie, un serviciu bine plătit, asigurarea unei locuințe, la o egalizare a șanselor, dar ne gândim și la durere, mâhnire, abandon, stres, supărare, griji, privare afectivă, separare de persoane dragi. Acestea sunt diverse manifestări ale crizei prin care trece familia din cauza plecării părinților la muncă în străinătate.

3.4.1. Supraîncărcarea copiilor cu responsabilități parentale

Creșterea, educarea și protecția sunt responsabilități ale părinților care evidențiază rolul fundamental al familiei în formarea descendenților. Maniera în care părinții plecați la muncă în străinătate exercită acest rol privește încredințarea copilului unui membru al familiei lărgite sau unei alte persoane spre creștere și educare. Conform unui studiu realizat în 2006 asupra copiilor separați de unul sau ambii părinți prin plecarea acestora la muncă în străinătate reiese că, atât în mediul urban cât și în mediul rural, aceștia decid să lase copiii în grija unuia din membrii familiei lărgite – bunici în proporție de 26,1% în mediul urban și 38,9% în mediul rural - și altor rude 48,9% în Iași și 53,7% în Răducăneni. Un fapt important este că în mediul urban sunt lăsați în grija fraților și surorilor mai mari ceea ce implică *supraîncărcare* cu sarcini și *suprasolicitare* de rol (16,4% în Iași). Indiferent de mediul de rezidență, tendința generală este de a nu încredința în mod legal copiii. (Irimescu, Gabriela, 2006).

3.4.2. Abandonul familial

Există situații dureroase în care părinții odată plecați uită cu timpul îndatoririle lor față de copii, fapt ce intră în sfera abandonului familial. Din punct de vedere juridic, abandonul reprezintă *fapta celui care având obligația legală de întreținere față de copil, îl părăsește, îl alungă sau îl lasă fără ajutor, expunându-l la suferințe fizice sau morale* (Mitrofan, Iolanda și Mitrofan, N, 1991, p. 3). Dezvoltarea socio-psiho-afectivă a copilului este influențată de realizarea atașamentului și a legăturii de afecțiune dintre copil și mamă. Lipsa părinților și a unui mediu familial determină absența unor sentimente normale la copil, întârzieri în dezvoltarea fizică și tulburări de comportament. Există elemente cu importanță majoră în cazul separării: durata separării, condițiile în care a avut loc separarea și cauzele, modalități de îngrijire și dezvoltare oferite copilului în caz de separare.

Abandonul copilului constituie o formă extremă a separării lui de părinți. Copilul abandonat este acel copil care nu trăiește alături de părinții săi iar responsabilitatea creșterii, educației și îngrijirii este transferată unei instituții sau altei persoane care nu-i este rudă. Sunt cazuri în care părinții pleacă la muncă în străinătate și lasă copiii la un prieten sau vecin cu promisiunea că vor trimite bani pentru a-l întreține. Odată ajunși acolo, uită de copil. Practic copilul este abandonat chiar dacă nu este o decizie oficială care să recunoască acest lucru. În această situație a copilului abandonat, responsabilitatea părinților se diminuează, este transferată la diverse instituții (spitale, maternități). Există și situații când, deși familia nu adoptă explicit o decizie de abandon definitivă, încredințează copilul pe perioade nedeterminate unor instituții sau rude (Cojocaru, șt., 2002).

Abandonul familial determină urmări deosebite asupra celor abandonați cum ar fi:

- imposibilitatea formării și menținerii unor atașamente durabile;
- imposibilitatea satisfacerii trebuințelor de securitate materială și spirituală a copilului caracteristice mediului familial;
- interiorizare și închidere de sine din cauza lipsei atașamentului față de persoana de referință cea mai importantă – mama;
- dificultăți de relaționa cu ceilalți;
- comportament dificil – agresivitate.

Toate acestea își pun amprenta asupra dezvoltării integrale a copilului. Odată abandonat, copilul se confruntă în continuare cu *teama de abandon* care se poate asocia cu instalarea unor stări depresive, a unor atitudini de autoizolare, de autodepreciere, de autodevalorizare (Cojocaru, Șt, 2002).

Autorul Constantin Păunescu incriminează actul de abandon al unui copil, mai ales cel realizat de mamă, ca un act de mare agresivitate de tip special, adică *agresivitate prin demisie*. Două sunt caracteristicile agresive ale comportamentului de abandon: carențele în îngrijirea maternă și carențele afective. Importanța acestora și consecințele lipsei lor, uneori tragice, sunt în raport cu vârsta la care intervine abandonul (Păunescu, C., 1994).

3.4.3. Copiii *crescuți prin corespondență*

În marea majoritate a cazurilor, părinții care pleacă în străinătate încredințează copiii spre creștere și educare rudelor, prietenilor sau vecinilor, fie în mod legal fie nu. Potrivit unui raport al Direcției de Asistență Socială din luna martie 2005, în comunele din județul Iași, peste 260 de părinți au plecat la muncă în străinătate și au lăsat 964 de copii în grija altor persoane. Din datele acestei instituții reiese că din 70 de comune, localitatea cu cele mai multe familii în care ambii părinți sunt plecați în străinătate pentru a-și ridica nivelul de viață este Târgu Frumos, în grija rudelor rămânând 108 copii (Ziarul de Iași, 23 august 2005).

Un studiu realizat în zona Iași confirmă că în cele mai multe cazuri, modalitatea preferată de a ține legătura cu părinții este convorbirea telefonică: în mediul urban – Iași 96,2%, în mediul rural – Răducăneni 96,3%. Modalitățile primare de comunicare diferă de la un mediu rezidențial la altul. Pentru cei din mediul rural, simpla primire a banilor sau/și a pachetelor constituie modalitatea de comunicare eficientă cu părintele/părinții plecați. Scrisoarea electronică, datorită slabei informări devine o sursă de comunicare exclusiv urbană.

Frecvența comunicării, conform acestui studiu, diferă de la mediul urban la mediul rural, excepție făcând comunicarea telefonică realizată săptămânal. În ceea ce privește banul ca *mijloc de comunicare*, frecvența cea mai mare este întâlnită lunar în mediul rural – 81,8%, ia în cel urban

– 53,1%. Elevii din Iași primesc pachete de la membrii familiei plecați la muncă în străinătate lunar (49,3%), în timp ce elevii din Răducăneni trimestrial (18,2%). Dacă în mediul rural este încă preferată scrisoarea (62,5% lunar), în mediul urban este utilizată cu frecvență săptămânală scrisoarea electronică (72,5% în Iași) (Irimescu, Gabriela, 2006).

3.4.4. Separarea de părinți

Durata absenței unui membru al familiei poate fi asociată cu o serie de probleme sau cu neasigurarea unor nevoi ale copilului. Nevoia de afecțiune scade odată cu creșterea duratei absenței părinților fiind înlocuită cu nevoia de comunicare cu aceștia. În literatura de specialitate există diferite tipuri de experiențe de separare a copilului de părinți care pot fi grupate în trei categorii: separări de foarte scurtă durată, care decurg din îngrijirea acordată de mai multe *figuri materne* (bunică, soră, frate, etc.), separări temporare cu durate de cel puțin câteva săptămâni și separări definitive (Șoitu, C., 2002). Orice separare de părinți este însoțită de o diminuare a împlinirii nevoilor de bază ale copiilor cu efecte importante asupra dezvoltării integrale a acestora.

Iolanda Mitrofan include separarea prelungită sau definitivă de părinți în cadrul factorilor familiali disfuncționali cu cel mai mare impact patogen asupra copiilor. Tot din această categorie fac parte și separarea temporară a părinților prin crize conjugale sau divorț, modele de creștere și educare ce implică abuzul fizic și moral asupra copilului; dimensiunea mare a familiei; promiscuitate și sărăcie; abandonul și privarea de mamă. Cercetările arată că efectele separării de mamă depind de mai mulți factori: vârsta copilului în momentul separării, relații anterioare cu mama și cu tata, motivele separării. Urmările sunt variate și pe termen lung: nerealizări educaționale și de performanță, dificultăți în relațiile sociale prin lipsa sau diminuarea atașamentelor emoționale în prima copilărie (Mitrofan, Iolanda, 2003).

Caracteristic separării de părinți este sentimentul de durere pe care îl resimte copilul. ***Durerea*** este în mod evident o reacție normală, interiorizată la pierdere. Ea apare și atunci când are loc separarea părinților de copii, separarea de o persoană semnificativă, de pierderea poziției comunitare, a visurilor, a credinței, a limbii materne, a rudelor, a țării de

origine. Toate acestea se întâmplă deoarece viața înseamnă schimbări permanente. De la naștere începem să experimentăm schimbarea, pierderea și durerea provocată de separarea de cei dragi.

Durerea presupune trăiri emoționale intense și variate cum ar fi: regret, neîncredere, disperare, anxietate, singurătate, resentimente, dor, dragoste, apreciere, sentimentul lipsei de sens. În cuvinte foarte simple durerea este o șansă care pentru a se vindeca are nevoie de atenție, în caz contrar durerea nu va trece niciodată (Constantin, Ana-Maria, 2003).

Literatura de specialitate menționează un număr de nevoi care în funcție de cum sunt împlinite dau posibilitatea copilului să își contureze identitatea și să devină conștient de sine, responsabil și independent. Sunt amintite: nevoia de dragoste și de puritate, de noi experiențe, de încurajare și apărare, de responsabilitate (Șoitu, C., 2002). Autorul Rose Campbell prezintă la rândul său patru nevoi pe care le au toți copiii: nevoile emoționale/de iubire, nevoile de formare/disciplină, nevoile de protecție fizică și nevoile de explicare și exemplificare a controlului mâniei (Campbell, R., 2001). Realizarea lor are la bază respectarea principiilor fundamentale ale copiilor cum ar fi: principiul nondiscriminării, principiului interesului superior al copilului, dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare, principiul consultării și respectării opiniilor copilului (Convenția cu privire la Drepturile Copilului, 1989). Dacă una din nevoile de bază nu-și găsește răspunsul adecvat, dezvoltarea este distorsionată. Eșecul în a răspunde nevoilor de dragoste și securitate are ca efect sindromul de *privare maternă*. Copiii proveniți din familiile cu părinții plecați la muncă în străinătate ar avea mai multă nevoie de încurajare și recunoaștere tocmai pentru că, în absența acestora nu au decât un acces limitat la dragostea necondiționată de tip părintesc.

- ***Deprivarea maternă***

Miftode Vasile diferențiază în studiile sale starea de *privațiune*, adică de a nu avea ceva încă de la început de starea de *privare*, adică pierdere sau deprivare de ceva ce a fost deja obținut de cel în cauză, de pildă privarea de relațiile cu mama (Miftode, V., 2003).

Unul din cercetătorii care au deschis calea spre analiza profundă a acestui domeniu a fost John Bowlby, preocupat îndeosebi de soarta copiilor rămași pe drumuri după al doilea război mondial, lipsiți de căldura

familială și de îngrijirea părinților. În 1951 acest autor ajunge la concluzia că *dragostea mamei este la fel de importantă pentru sănătatea mentală cum sunt vitaminele și proteinele pentru sănătatea fizică.* El sugerează că toți indivizii care suferă de orice tip de tulburare psihiatrică prezintă alterări ale capacității de a stabili relații afective strânse și apropiate care își au originea în contactul timpuriu, deficitar cu mama. Conceptul de *privare maternă* a câștigat o largă recunoaștere și a fost acceptat drept cauză a unor manifestări diverse precum: întârzierea dezvoltării mentale, delincvența, depresia, forme acute de stres, psihopatia, lipsa de afecțiune (Șoitu, C., 2002, p. 223). Bowlby a pus în lumină nevoia puternică a oricărui copil pentru stabilirea unor legături profunde de atașament cu persoane adulte, în primul rând cu părinții, iar în lipsa acestora cu bunicii sau chiar cu alte rude, vecini, educatori și rolul fundamental al imaginii pe care și-o fac copiii despre aceste persoane. În lipsa unei asemenea imagini puternice dezvoltarea copilului este periclitată iar evoluția lui spre o viață de adult firească afectiv este pusă sub semnul întrebării. Stabilitatea și forța personalităților adulte își au originea în stabilitatea și profunzimea sentimentelor de atașament afective în timpul copilăriei.

La orice vârstă o ființă umană este atrasă de alte ființe umane, fiind înclinată în mod natural spre relații de afecțiune cu semenii din imediata apropiere. Pierderea acestor relații (prin pierderea celor dragi) este de regulă foarte dureroasă și generează efecte dezastruoase asupra stării de atașament a celui în cauză. Individul ajuns în această situație se simte rănit sufletește, este tot timpul trist, devine chiar mânios și *dezordonat* în reacții. Asemenea efecte sunt cu atât mai puternice cu cât persoana atașantă este percepută de către persoana atașată ca fiind cea mai bună, cea mai apropiată (Miftode, V., 1999). Starea de atașament vizează în fapt toate vârstele dar manifestările cele mai clare se observă din timpul copilăriei. Relațiile de atașament au misiunea de a proteja persoana mai slabă, vulnerabilă în raport cu factorii externi sau interni. Atașamentul poate fi definit drept *mecanism de protecție.*

Siguranța și stabilitatea personalității umane, inclusiv a copilului, sunt două condiții fundamentale ale unei vieți normale în societate, condiții care pot fi satisfăcute doar prin formarea la fel de normală și naturală a atașamentului afectiv. Confruntarea sau teama de necunoscut îl apropie pe copil de bază, în timp ce sentimentul de siguranță îl încurajează să se

îndepărteze, să riște, să iasă în afara mediului obișnuit pentru a explora lumea. Aceasta se poate realiza prin asigurarea condiției fundamentale: prezența părinților, a bazei afective pe care numai aceștia o pot oferi la dimensiunea normală și cu o forță de manifestare adecvată unui atașament puternic (Miftode, V., 1999).

Cercetările sugerează formarea a trei tipuri de atașament în funcție de natura și constituirea sa: atașamentul *sigur*, atașamentul *anxios-rezistent*, și atașamentul *anxios-evitant* (Șoitu, C., 2002). Formarea unui viitor adult stabil, încrezător în capacitățile lui și sociabil este posibilă numai prin asigurarea unei creșteri normale a copilului, adică a afecțiunii și siguranței familiale, a stimulării aptitudinilor creative, a orientării și controlului în mediul înconjurător, a responsabilităților și independenței individuale. Toate acestea depind de calitatea relației dintre părinți și copii.

Studiul cazurilor de inadaptare socială a copiilor abandonați arată că un asemenea fenomen se explică îndeosebi prin impactul experiențelor proprii legate de:

- pierderea mamei sau îndepărtarea de întreaga familie prin deces, abandon familial, respingere;
- întreruperea relațiilor cu părinții, adică a unor relații deja constituite din cauza intervenției brutale a unui factor exterior (accident);
- practicarea de către părinți a unor relații discontinue cu proprii copii, relații care generează sentimente lipsite de stabilitate și siguranță și o stare de frustrare în personalitatea unui asemenea copil (cazul copiilor transferați de la un îngrijitor la altul care nu ajung niciodată să se atașeze semnificativ de aceștia) (Miftode, V., 2003).

Unii autori deosebesc *anxietatea de separație*, în special de mamă, prezentă în copilăria timpurie de anxietatea față de persoane și situații străine și de anxietatea morală sau teama de pedeapsă, vinovăție. Anxietatea de separație de mamă ia în jurul vârstei de 21-24 de luni forme dramatice mai ales dacă copilul este obișnuit ca mama să fie cu el tot timpul, sau dacă persoana care îngrijește copilul substituind mama este mai puțin tandră (Șchiopu, Ursula și Verza, E., 1981).

Laurențiu Mitrofan aseamănă reacțiile la despărțirea de mamă ale copiilor de vârste mici cu manifestările de la despărțirea de prietenii de vârsta lor. În acest caz copiii devin *morocănoși*, *deprimați* sau *fără chef de*

nimic. De asemenea le dispare apetitul de joacă. Despărțirea de prietenii de aceeași vârstă poate provoca un sentiment de disperare similar celui produs de despărțirea de mamă. Reacțiile la despărțire pot fi mai intense și mai frecvente atunci când copilul este despărțit de mama sa (Mitrofan, L., 2003). Literatura de specialitate acordă o mai mare importanță despărțirii de mamă decât despărțirii de prieteni.

Cu privire la reversibilitatea efectelor negative ale deprivării materne, studiile arată că ea depinde de durată și severitatea deprivării, vârsta la care încetează privațiunile și de cât de completă este schimbarea de mediu.

- ***Deprivarea paternă***

Conceptul de *deprivare paternă* poate fi utilizat pentru a desemna diferite experiențe neadecvate de relaționare a copilului cu tatăl. Ea apare în contextul absenței sau separării totale de tată sau chiar și atunci când acesta este disponibil, dar diferite cauze fac să nu se realizeze un atașament normal al copilului de acesta. Carmen Ciofu introduce noțiunea de *stres psihosocial* care își are originea în pierderea de către copil a unei relații semnificative atât pe termen scurt cât și pe termen lung. În plus, separarea pe termen lung a copilului de părinți survenită în timpul dezvoltării lui constituie un *traumatism psihic sever*, cu implicații imediate sau tardive asupra dezvoltării intrapsihice. Separarea temporară a părinților de copii reprezintă un stres, în special la preșcolari, care o resimt ca pe o senzație de insecuritate și anxietate manifestată prin *tulburări de somn* sau stări de pesimism și tristețe exagerată – *depresiunea* (Ciofu, Carmen, 1989).

Așadar, contrar credinței obișnuite, prezența și intervenția tatălui în îngrijirea și educația copilului sunt indispensabile. Studiile realizate în domeniu au concluzionat că băieții proveniți din familiile în care tații au lipsit timp mai îndelungat, în mod special în perioada în care s-a suprapus vârstei de 1-4 ani a acestora, sunt mai puțin maturi, mai puțin siguri pe masculinitatea lor. De asemenea manifestă mai puțină încredere în ei înșiși și sunt mai puțin siguri pe viitorul lor. Standardele lor morale sunt, în comparație cu ale celorlalți băieți mai puțin interiorizate. Se observă că în afara încrederii în sine pe care le-o inspiră și cultivă, tatăl contribuie substanțial și la formarea stăpânirii de sine, a conștiinței și conduitei morale a copilului. Prezența tatălui în cadrul familiei rămâne o precondiție importantă a creșterii și dezvoltării socio-morale adecvate a copilului

(Boroș, M., 1992). Nu este vorba doar despre o prezență fizică a tatălui ci și despre acțiunile sale educative specifice și calitatea relațiilor dintre el și fiul/fiica sa.

Un alt studiu efectuat în America asupra a 584 de familii a început atunci când copiii aveau 7 și 11 ani și s-a terminat când au împlinit între 18 și 22 de ani. Studiul realizat de sociologul Kathleen M. Harris de la Universitatea din Carolina de Nord a constatat că, cu cât copiii își petreceau mai mult timp cu tații, ei aveau mai multă șansă să-și completeze studiile. De asemenea, cu cât legătura emoțională dintre copii și tații lor era mai puternică, cu atât scădea posibilitatea de a se ajunge la un comportament ce presupune delincvență. Cu cât *rezervorul de iubire* al copilului este mai plin cu atât crește probabilitatea ca viitorul adult să reușească în viață (Chapman, G. și Campbell, R., 2001). Astfel, după mai multe decenii de experimentări s-a ajuns la concluzia că cel mai bine pregătit pentru viața de adult este copilul crescut de proprii prinți, alături de frați și surori, în același mediu familial. În afara familiei copilul este de regulă nefericit, discriminat și incapabil să se atașeze de alte persoane (Miftode, V., 2003).

3.4.5. Modificarea structurii familiale

Un efect important al migrației externe asupra familiei este modificarea structurii sale prin acțiunea de divorț. Există situații când un părinte reîntors în țară cere în mod juridic desfacerea căsătoriei. Factorii etiologici în acest caz pot fi: separarea părintelui de familie pe o anumită perioadă, cauze deja existente înaintea plecării (conflictele intrafamiliale), relații extraconjugale, probleme de comunicare etc. Indiferent de motivul determinant, cei mai afectați sunt copiii. În situația în care părintele custodic ia decizia de a migra sau remigra în exterior copiii sunt încredințați unui alt membru al familiei lărgite sau unei alte persoane spre creștere și educare. Prin urmare, copiii se confruntă cu diverse probleme: separarea părinților, privarea de părinți, existența persoanei de îngrijire, deprivarea afectivă, lipsa comunicării, lipsa modelului parental. Vom urmări în continuare delimitări conceptuale ale divorțului și reacțiile copiilor la separarea părinților.

În Legea 59/26 iulie 1993, este făcută diferența dintre desfacerea căsătoriei care intervine prin divorț și încetarea căsătoriei care intervine în cazul decesului unuia dintre părinți.

Literatura de specialitate a conceput mai multe sisteme privind justificarea divorțului și anume: divorțul ca *remediu*, ca *sancțiune* și concepția *mixtă* rezultată din combinarea primelor două (Irimescu, Gabrielea, 2004).

Unul din autorii care au prezentat divorțul ca fiind un complex *psihosocial* în aceeași măsură în care este un proces juridic a fost Bohnann (1970), care a identificat șase dimensiuni ale experienței de divorț: emoțională, legală, economică, comunitară și psihică. Cuplurile aflate în divorț pot să se confrunte cu probleme din toate aceste domenii în același timp, iar conflictul poate să se răspândească dintr-o dimensiune în alta. Invers, înțelegerea și cooperarea într-un domeniu pot încuraja colaborarea și în altul (Parkinson, Lisa, 1993).

Divorțul constituie un *eșec al angajamentului* cuplurilor față de statutul lor marital și față de rolurile familiei, dar care poate fi rezolvat cu responsabilitate. De asemenea, el are un puternic impact negativ atunci când unul sau ambii părinți își abandonează responsabilitățile parentale față de dezvoltarea psihică și emoțională a copiilor. Dacă partenerii suportă greu divorțul copii devin aproape în mod sigur victime întrucât asupra lor el acționează ca o puternică agresiune. Având în vedere că divorțul emoțional începe cu mult înainte de desfășurarea divorțului juridic copilul este supus tensiunilor afective, conflictelor, agresiunilor fizice între părinți, abandonului episodic, *exceselor de sentimente* din partea mamei sau a *exceselor de răzbunare* întrucât copilul îl reprezintă pe adversar. Copilul se conflictualizează profund înainte de a trăi evenimentul despărțirii, motivele invocate în fața justiției fiind mai totdeauna circumstanțiale. Acestea ascund de fapt modificări psiho-afective, de intensități diferite ale personalității părinților (Păunescu, C., 1994).

După unii autori, divorțul părinților echivalează pentru copil cu pierderea unui părinte, de obicei a tatălui. Divorțul constituie însă soluția finală a unei lungi perioade de dezacord, ostilitate, reproșuri și tulburări emoționale care au măcinat relațiile dintre soți. Uneori el este urmat de recăsătoria partenerului restant, cu tot alaiul de evenimente mai mult sau

mai puțin expectate (apariția unor noi copii din căsătoria anterioară a noului soț, apariția unor copii din actuala căsătorie, părinte vitreg, frați vitregi, schimbarea relațiilor familiale). Este de dedus că nu mai există relație optimă între părinți și copil.

- *Reacțiile copiilor la separarea părinților*

Studiile au arătat că în timp ce adulții se ceartă în legătură cu divorțul, copiii în general îi acceptă în ciuda diferențelor de clasă socială. Aproape toți copiii vor ca părinții lor să stea împreună, iar dacă acest lucru este imposibil, atunci ei vor să știe că nici unul dintre părinții lor nu i-a abandonat și nu are intenția de a o face. Copiii înșiși punctează că au nevoie de informații și explicații cu privire la schimbările din viața lor, de dreptul de a fi ascultați, de a discuta cu ei, ca și de dreptul de a nu fi responsabil pentru deciziile dureroase. Cercetările arată că modul în care părinții despărțiți stăpânesc conflictul emoțional și restructurarea relațiilor de familie poate fi chiar mai important pentru sănătatea psihologică a copiilor decât sărăcia sau condițiile proaste de locuire (Parkinson, Lisa, 1993).

Dacă se ia în considerare faptul că separarea permanentă între părinți poate avea loc în momente diferite ale dezvoltării fizice și emoționale a copiilor, iar aceste diferențe în dezvoltare fiind combinate cu diferențele de temperament se poate deduce că aceștia nu sunt afectați de separarea părinților în același fel. Reacțiile copilului la *forța de agresivitate* a divorțului sunt atât de ordin general cât și de ordin particular, în funcție de vârsta la care survine divorțul și de relațiile părinților după divorț. Vârsta cea mi vulnerabilă a copilului este între 3 și 7 ani. În măsura în care copilul poate înțelege unele situații, mai ales dacă este ajutat și să le accepte afectiv, consecințele divorțului nu mai sunt acute, dar ele modifică aspectele relațional-sociale ale comportamentului acestuia.

În primele faze ale conștientizării divorțului părinților copilul poate reacționa la șocul emotiv prin două tipuri de comportamente:

- fie printr-o *atitudine de agresivitate* și *ostilitate* față de unul din părinți, sau față de amândoi, atitudine ce se poate extinde și asupra altor persoane;
- fie printr-o *inhibiție afectivă profundă*, cu refuz de participare chiar și la actele simple (alimentație, somn, etc.) sau prin trăirea

unui *sentiment profund de culpabilitate* care se transformă în anxietate, inadaptare (Păunescu, C., 1994, p. 96-97).

Copiii văd experiența divorțului ca o *ruptură traumatizantă* ce conduce la distrugerea rezervorului de iubire a copilului și-i subminează orice interes față de învățătură. În locul iubirii copilul simte adesea o stare de confuzie și de teamă, nici una dintre acestea nefiind favorabilă învățăturii. Un copil ai cărui părinți au divorțat va arăta mai puțin interes față de învățătură, mai ales în primele luni până se vor lua măsuri de siguranță și va înțelege că este iubit. Un *rezervor plin de iubire* îi va ajuta pe acești copii să atingă un anumit nivel emoțional, care cu timpul va conta foarte mult pentru următorul pas în ceea ce privește învățătura (Chapman, G. și Campbell, R., 2001).

Reacțiile pe termen lung s-au dovedit mult mai dăunătoare, atât asupra personalității cât și asupra echilibrului neuro-psihic al persoanei. În general, divorțul creează prin consecințele lui *perturbarea mecanismelor de adaptare* ducând la o categorie de distorsiuni în viața de relație a copilului cuprinse sub denumirea de *tulburări de comportament*: mânie, furie, brutalitate, imaturitate afectivă, tendința către legături morale dubioase și periculoase, relații sexuale precoce, viol, hiperautonomie, predelincvență, rezolvarea conflictelor prin agresivitate, vagabondaj, fugă, droguri. Copilul, datorită fragilității sale poate deveni ușor victima adultului.

3.4.6. Neglijarea copiilor

Cercetările realizate cu privire la fenomenul emigrării parentale au constatat un număr de 23.000 de copii rămași nesupravegheați și numai în orașul Târgu Frumos există peste 100 de familii în care sunt plecați ambii părinți în grija rudelor rămânând 108 copii (Ziarul de Iași, 23 august 2005). Se pune problema modului în care copiii rămași în supravegherea altor persoane sunt îngrijiți și educați de aceștia. Există situații în care persoana de îngrijire neglijează copilul din toate punctele de vedere. Acest comportament vine în contradicție cu ceea ce oferă de obicei părinții copiilor lor (hrană, afecțiune, educație, îngrijire, ocrotire).

Neglijarea reprezintă *eșecul constant în a răspunde nevoilor fizice și psihologice de bază ale copilului având efecte negative asupra dezvoltării*

copilului. Neglijarea mai este definită ca prezentând condițiile în care persoana responsabilă de îngrijirea copilului, fie intenționat fie din neatenție permite copilului să experimenteze suferințe care pot fi evitate și/ sau nu reușește să asigure una sau mai multe condiții care sunt esențiale pentru dezvoltarea capacităților fizice, intelectuale și emoționale ale unor persoane (Constantin, Mădălina, 2004, p. 39).

Neglijarea este considerată de unii autori ca o formă specifică de abuz și este definită ca fiind *incapacitatea sau refuzul adultului de a comunica adecvat cu copilul, de a-i asigura nevoile biologice, emoționale, de dezvoltare fizică precum și de limitare a accesului la educație* (Organizația „Salvați Copiii").

Neglijarea pune în pericol dezvoltarea normală a copilului iar cele mai grave forme de neglijare sunt:

- neasigurarea unei alimentații adecvate nevoilor de dezvoltare ale copilului;
- neglijarea curățeniei și a siguranței locuinței;
- neasigurarea unei îmbrăcăminte adecvate;
- neglijarea supravegherii copilului;
- neglijarea stării de sănătate a copilului;
- neglijarea educației școlare, insuficienta supraveghere și abandonul copilului;
- privarea copilului de afecțiune și comunicare (Constantin, Mădălina, 2004).

Autoarea Carmen Ciofu este de părere că neglijarea copilului este favorizată de următoarele împrejurări: *atitudini parentale perturbate*, *particularități nefavorabile ale copilului*, *situații nevrotigene sau stresante*, *boala afectivă a îngrijitorului*, *complexele de inferioritate* ale îngrijitorului, *frustrarea* și *anxietatea* acestora. Dintre toate tipurile de îngrijire, arată aceeași autoare, neglijarea fizică este cea mai grosolană. Copilul este lipsit de îngrijire adecvată, căldură, lumină, îmbrăcăminte curată și schimbată la timp, administrarea mesei în condiții igienice, preparate alimentare speciale adecvate cantitativ și calitativ vârstei copilului. Neglijarea fizică este cu atât mai gravă cu cât copilul este de vârstă mai mică și deci, mai dependent de îngrijirea adultului. Acest tip de neglijare nu există în general separat de celelalte variante. Uneori ne-

glijarea fizică are la bază lipsa unor cunoștințe elementare de igienă. Tot neglijat se consideră și copilul căruia i se oferă practici contrare interesului său (Ciofu, Carmen, 1989).

Neglijarea emoțională constituie un alt aspect al neglijării copilului de către persoana de îngrijire, indiferent de statutul acesteia: părinte, rudă, vecin, prieten. Aceasta constă în lipsa unor interacțiuni normale persoană de îngrijire – copii, cu grave consecințe pentru dezvoltarea afectivă și cognitivă a copilului. Neglijarea emoțională își manifestă consecințele foarte precoce, încă din primul an de viață.

3.4.7. Devianța comportamentală la copii

În numeroase statistici cu privire la delicvență un loc important îl dețin minorii și adolescenții care sunt lipsiți de siguranța, armonia și stabilitatea unei familii. În această categorie se includ copiii și adolescenții ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate ei rămânând în grija altor persoane. Se observă cum lipsa părinților, a autorității, a supravegherii și afecțiunii venite de la aceștia influențează dezvoltarea psihosocială a copilului. După cum se știe, în perioada copilăriei, fiind ce mai fragilă, aportul părinților este cel mai hotărâtor în evoluția normală a copilului ca viitor adult. Nevoile de bază ale copilului rămân într-un anume mod neîmplinite ori sunt înlocuite cu o cantitate de bani sau daruri materiale pe care le trimit părinții adesea din străinătate. De asemenea, în literatura de specialitate nu există studii care să dovedească faptul că lipsa de afecțiune din partea părinților și nevoile copiilor pot fi satisfăcute în mod pecuniar sau material. Se dorește ca persoanele de îngrijire care substituie părinții să poată împlini aceste nevoi ale copilului și să educe cu autoritatea iubitoare caracteristică lor. Dar mai mult decât oricând, copii au nevoie în perioada de creștere de iubirea și siguranța parentală mai mult decât nevoia de bani. Iubirea care le lipsește din partea părinților sau care le este trimisă prin *corespondență* de aceștia nu poate fi *cumpărată* cu daruri de natură materială sau pecuniară și nici înlocuită cu iubirea persoanelor de îngrijire. Efectele se observă în rândul copiilor și adolescenților prin acte delincvente: abandon școlar, furt, comportament de grup sau de bandă, inadaptare școlară, tulburări de conduită etc. Din acest motiv prezint în continuare scurte aprecieri cu privire la acest fenomen.

Comportamentul deviant constă în *formele de conduită aflate în discordanță cu valorile și normele unui sistem oarecare* (este o formă de conduită care se depărtează de la normele existente într-o cultură dată și care corespunde unor roluri și statusuri sociale bine definite într-o cultură) (Preda, V., 1981, p. 5). În esență, devianța definește orice tip de comportament care se opune oricărui tip de comportament convențional acceptat. Din această perspectivă devianța cuprinde infracțiunile, delictele, abaterile și devierile. Toate acestea devin acte deviante atunci când nu se înscriu în normele acceptate de conviețuire într-o societate, grup, organizație, instituție, cultură sau subcultură. În aceeași măsură devianți sunt *acei indivizi care refuză să trăiască în conformitate cu regulile impuse pe care le respectă majoritatea dintre noi.* Ei sunt delincvenți, violenți, consumatori de droguri sau oameni ai străzii care nu se potrivesc cu ceea ce majoritatea oamenilor au definit drept standarde normale de acceptabilitate (Giddens, A., 2000).

Teoriile comportamentale iau în calcul factorii contextuali de natură socio-economică și culturală. Orientarea clasică propriu-zisă plasează cauzele principale ale actelor deviante în natura umană, în voința infractorului ce are totala libertate de alegere între satisfacțiile ce decurg din încălcarea legii penale și sancționarea pentru faptele comise. Orientarea pozitivistă plasează cauza la nivelul factorilor individuali, biologici și sociali (Sandu, Maria, 2004).

Albert Ogien prezintă în *Sociologia Devianței* o serie de *teorii explicative* ale acesteia împărțindu-le în două categorii: *teorii cauzale* și *teorii comprehensive.*

Teoriile cauzale privesc trei mari probleme incluse în fenomenul deviant: individul, mediul și societatea. Teoria individului consideră că cei care încalcă legea au anumite predispoziții în acest sens. Deși această idee a fost vehiculată în anii 30-40, studiile ulterioare au dovedit că:

- factorii etiologici de natură genetică nu operează niciodată uniform;
- persoanele cu predispoziții identice pot beneficia de cariere diferite;
- intervine fenomenul de renunțare la fapte de natură deviantă odată cu ispășirea pedepsei sau odată cu atingerea vârstei adulte;
- o proporție foarte mică de delincvenți posedă trăsături psihologice după modelul eliberat de criminologie.

Teoriile care privesc mediul pornesc de la faptul că devianța nu este o stare a personalității ci o conduită care se învață în contact cu semenii. Teoriile care privesc societatea prezintă rolul important al autorității exercitate de anumite instituții: familia, școala, biserica, poliția, justiția, presa. Formele sub care se prezintă autoritatea acestor instituții se pot manifesta în diverse domenii: muncă și dreptul la muncă, protecție socială, reforme educaționale, în recunoașterea drepturilor profesionale etc.

Teoriile comprehensive se împart în teorii ale inadaptării, ale asocierii nediferențiale, anomiei, subculturilor deviante, etichetării și teorii privind construirea socială a infracțiunii.

Conform teoriei inadaptării devianța ar fi cauza unei inadaptări de mai scurtă sau lungă durată, în cazul indivizilor puși în situația de a face față la două sisteme de valori în același timp. Teoria asocierii nediferențiale consideră că un comportament deviant și delincvent poate fi învățat prin interacțiune cu ceilalți. Acest fapt ar presupune existența unui grup restrâns de relații personale, a unei perioade de ucenicie, dobândirea unor tehnici, motivații specifice, raționalizări și atitudini adecvate. Atunci când interpretările defavorabile prevalează asupra celor favorabile, individul devine delincvent. Cât privește teoria anomiei, aceasta se sprijină pe două elemente: scopuri și mijloace. Anomia se instalează atunci când între mijloace și scopuri există o neconcordanță. Teoria subculturilor deviante are la bază faptul că individul își însușește valorile subculturii deviante din care face parte. Subcultura delincventă se caracterizează prin faptul că este neutilitară, manifestă opoziție față de legalitate, este rău intenționată. Din prisma teoriei privind construcția socială a infracțiunii, rata delincvenței depinde de diferența modalităților de organizare a activităților represive, adică de: cum se iau hotărârile de arestare, cum sunt relatate condițiile arestării, cum este anchetată persoana și cum se negociază relația de încredere. Construcția socială nu mai privește semnificația atribuită faptelor ci doar unor practici profesionale de rutină (Ogien, A., 2002).

- ***Delincvența juvenilă***

Cuvântul *delincvență* are origine etimologică latină venind de la *delinquere*, a fi de vină, a greși. Etiologia delincvenței după Constantin Păunescu se înscrie în pluricauzalitatea agresivității morbide. Dacă se mai adaugă latinescul *juvenis* (tânăr) atunci delincvența juvenilă reprezintă

ansamblul abaterilor și încălcărilor de norme sociale sancționate penal, săvârșite de un minor până în 18 ani (Mitrofan, Iolanda și Mitrofan, N., 1991, p. 107).

Delincvența juvenilă reprezintă una din speciile fenomenului de deviantă cu mari implicații pentru individ și colectivitate și se referă la încălcarea normelor, legilor de către o persoană care nu a atins vârsta majoratului. Aceștia nu sunt socotiți total responsabili pentru faptele lor. Limita de vârstă de la care tinerii pot fi socotiți responsabili poate varia între 16 și 18 ani în funcție de țară. În general, vârsta reprezintă o valoare arbitrară care încearcă să țină seama de dezvoltarea biologică, psihologică și socială a individului. Sub aspect socio–psihologic, factorul comun al delincvenților atât juvenili cât și adulți este inadaptarea socială manifestată sub forma unor comportamente agresive îndreptate spre colectivitate, în special spre legile morale. Atitudinea de *nonconformare* la modelul social este un comportament deviant de la normele socio-morale, în sensul că individul își realizează unele scopuri și aspirații pe căi sociale neacceptate.

Vasile Preda arată că delincvența este determinată de *insuficienta maturizare socială* a individului, ceea ce favorizează tulburarea raporturilor sociale. Dacă maturizarea socială este influențată de relațiile interpersonale existente în microgrupurile în care trăiește și se dezvoltă copilul (familia, școala, grup de prieteni, de muncă) , atunci cauzele insuficientei dezvoltări sociale trebuie căutate în perturbarea acestor relații și în carențele educative, socio-afective în grupurile respective (Preda, V., 1981).

Condițiile pentru care o persoană minoră poate fi numită delincvent sunt:

- atunci când îndeplinește criteriul vârstei;
- atunci când săvârșește fapte ilicite;
- când sunt informate autoritățile cu privire la aceste fapte.

Nu toți minorii care recurg la diverse fapte infracționale sunt numiți delincvenți. Deseori faptele lor sunt tăinuite de familie, școală, prieteni.

Din punct de vedere juridic, minorii de până la 14 ani nu răspund penal. Între 14 și 16 ani au răspundere juridică limitată dacă se stabilește existența discernământului la expertiza medico-legală psihiatrică, iar cei cuprinși între 16 și 18 ani având discernământ răspund legal. Sub vârsta

de 14 ani se vorbește de *delincvență infantilă* sau *infanto-juvenilă* (Mitrofan, Iolanda și Mitrofan, N., 1991).

- ***Tipologia comportamentelor delincvente la minori***

Sorin Rădulescu alcătuiește următoarea clasificare a comportamentelor delincvente:

- *ocazionale* cu grad scăzut de periculozitate socială, se manifestă prin criză adolescentină, originalitate, teribilism și sunt specifice celor care au intrat în anturaje nefaste;
- *structurate*, cu grad ridicat de periculozitate socială, sunt specifice tinerilor cu dificultăți de integrare socială, profesională, dificultăți de adaptare și cu tulburări de comportament;
- *cu o deosebită periculozitate*, sunt concretizate prin delicte de omor, tâlhării, viol, vătămări corporale specifice tinerilor ce provin din medii de socializare negativă (Rădulescu, S. M. și Baciu, D. 1990).

Ierarhizare fenomenului delincvenței juvenile pe tipuri de infracțiuni evidențiază că ponderea principală o dețin furturile, cu procente de peste 70% din totalul infracțiunilor săvârșite de minori în perioada 1990-2001. Se poate constata menținerea ponderei de aproximativ 18-20% a furturilor săvârșite de minori din totalul acestui gen de infracțiuni. Dintre infracțiunile săvârșite cu violență ponderea cea mai mare o deține infracțiunea de tâlhărie (19-27%). Referitor la infracțiunile de omor, lovitura cauzatoare de moarte și tentativă de omor, se observă că în perioada citată acestea au avut o pondere de maxim 5%, dar s-au remarcat prin scăderea vârstei participanților și creșterea graduală a duritătii.

Cercetările realizate cu privire la autorii minori ai infracțiunilor de tâlhărie au concluzionat că: în peste 50% din cazuri tâlhăriile sunt săvârșite prin asocierea în grupuri cu participarea unor minori recidiviști; în peste 80% din cazuri autorii provin din mediul urban și din totalul minorilor care au săvârșit tâlhării în perioada analizată peste 60% erau fără ocupație.

Alt gen de infracțiune care se distinge în cadrul faptelor cu violență prin consecințele psiho-sociale grave pe care le generează este violul. Infracțiunile de prostituție și proxenetism au înregistrat o creștere în perioada 1990-1997, ulterior observându-se o reducere pentru doi ani consecutivi (1998-1999), urmată de o relativă revenire în anul 2000 la

vârful din 1997. Infracțiunea cu cea mai mare gravitate și cu evoluția cea mai alarmantă o constitui infracțiunea de trafic de stupefiante. Acest tip de infracțiune a cunoscut o creștere liniară până în 1997 înregistrând o relativă stagnare până în 2001 (Abraham, P., 2002).

- *Cauze ale delincvenței juvenile*

Acestea sunt diverse, de la lipsa de supraveghere și privarea afectivă, până la cauze de natură individuală, biologică. Ele exercită o influență deosebită asupra minorului care nu dispune încă de mecanisme specifice de filtrare și evaluare a tuturor influențelor exterioare. De exemplu, schimbarea frecventă a mediului de rezidență poate crea relații tensionate între membrii săi și ar putea avea ca efect o serie de conduite deviante și delincvente ale minorilor, fuga de acasă, consum de alcool, prostituție, etc. Cel mai adesea cauzele se prezintă ca un cumul de factori care conduc către soluții ce intră sub incidența legii.

După Vasile Preda, factorii care predispun la comportament antisocial sunt de două tipuri: interni și externi. Factorii interni țin de potențialitățile și structura neuro-psihică a copilului și tânărului, de unele particularități ale personalității în formare. Aceștia s-au format sub influența factorilor externi (de mediu, familiali). Factorii externi sunt factorii socio-culturali, economici, socio-afectivi și educaționali din cadrul micro/macrogrupurilor umane în care trebuie să se integreze copilul și tânărul – începând cu familia – pentru formarea personalității acestora (Preda, V., 1981).

Albert Ogien împarte cauzele în trei categorii și anume:

- cauze *individuale* ce se referă la predispoziții înnăscute ale individului spre anumite acte delincvente; acestea mai pot lua în considerare unele trăsături specifice ale minorilor care s-ar caracteriza prin teribilism, supraevaluare, subevaluare a propriilor lor capacități, timiditate sau curaj nejustificate, tendința de a descoperi noi modele;
- cauze care țin de *mediu* și pot fi sintetizate astfel: sărăcia, ca factor principal al creșterii ratei delincvenței juvenile, mobilitatea pe orizontală și pe verticală, heterogenitatea spațiului și multiplicitatea normelor dintr-un mediu;
- cauzele de natură *socială* care includ marele instituții sociale ce contribuie la socializarea și integrarea tânărului dar și la asigurarea

ordinii sociale: media, familia, școala, biserica, și alte instituții ale statului cu o influență hotărâtoare asupra minorului (Ogien, A., 2002).

Cele mai frecvente explicații cauzale ale comportamentului delincvent la copii, se centrează în jurul factorului economic și a celui educațional – familia și școala. După unii cercetători, cauzele delincvenței juvenile legate de familie ar fi:

- un slab control exercitat asupra copilului;
- lipsa de comunicare și coeziune familială;
- afecțiunea mamei și disciplina impusă de tată;
- modele educaționale neadecvate;
- familii în derivă (consum de alcool, drog, violență, separare);
- abandonul familial.

Un control parental lipsit de autoritate exacerbează la copil tendințe de agresivitate cu cele două tipuri de manifestare majoră: *crizele de mânie* și *negativismul*. Un astfel de control îl întâlnim fie în cazul unor părinți indulgenți, fie atunci când lipsesc părinții. *Crizele de mânie* sunt tulburări de comportament apărute ca urmare a conflictului dintre personalitatea copilului în plină afirmare și atitudinea permisivă a îngrijitorilor. *Negativismul* se înscrie în același tip de manifestări și în cazul preșcolarului este strâns legat de sindromul acut de separare a părinților de copii. În afară de aceasta, el exprimă *dominare parentală ineficientă, permisivitate excesivă, lipsa de autoritate din parte părinților și persoanelor de îngrijire* (Ciofu, Carmen, 1989, pp.180-181).

- ***Devianța școlară***

Noțiunea de devianță școlară este slab precizată în literatura de specialitate. În practică există o serie de noțiuni care se suprapun sau încearcă să înlocuiască devianța școlară: indisciplină, rezistență școlară, inadaptare școlară, tulburări de conduită și de caracter, delincvență școlară. Devianța școlară este *ansamblul comportamentelor care încalcă sau transgresează normele și valorile școlare* (Neamțu, Cristina, 2003, p. 26).

O serie de cercetări și experimente evidențiază caracterele unor cariere infracționale ale minorilor. Acestea țin de o serie de conduite constante legate de devianța școlară: absenteism, rezultate școlare slabe, limbaj obscen, dezinteres, și lipsă de respect față de autoritatea școlară.

Forme de manifestare ale devianței școlare

Cristina Neamțu identifică mai multe criterii de clasificare a devianței școlare:

- din punct de vedere a *personalității*, conduitele pot fi tranzitorii sau stabilizate în diverse forme (negativism, rezistență, hipersensibilitate);
- în funcție de criteriul *gravității* sociale, conduitele deviante pot fi: fără direcție socială cu o periculozitate redusă, conduite asociale cu o gravitate moderată (minciună, vandalism, refuzul autorității școlare, insubordonare) și conduite antisociale propriu-zise cu un pericol potențial pentru societate manifestându-se prin violență, furt, delicte sexuale, toxicomanie;
- în funcție de criteriul *clinic* conduitele deviante pot fi: de evaziune cuprinzând fuga de la școală, absenteismul, abandonul școlar, toxicomania; de dominare și agresiune ce sunt dominate de impulsivitate, mânie, crize de violență, frustrare, frică și conduite perverse care se referă la preocupări sexuale precoce și la un limbaj și conduite neadecvate;
- în funcție de criteriul *etiologic*, conduitele deviante pot fi: determinate de factori organici (boală), de factori psiho-pedagogici (familia și școala);
- în funcție de criteriul *intenției*, conduitele deviante pot fi instrumentale, deliberate, intenționale și conduite noninstrumentale, nonintenționale, nondeliberate; în acest ultim caz devianța școlară nu mai are semnificația de reglare a conflictului elevului cu alte zone sau instanțe școlare (Neamțu, Cristina, 2003).

Fuga de la școală reprezintă o conduită de tip evazionist având o motivație precisă și putând interveni în situații tipice cum ar fi: evaluarea, conflictul cu profesorii sau colegii. Aceasta se prezintă ca o atitudine defensivă a elevului și ca punct de pornire pentru absenteism și abandon școlar. Cauzele ce determină fuga de la școală depind mult de variabila vârstă. La elevii mici, fuga de la școală apare ca manifestare a fobiei școlare în timp ce la elevii mari ea apare mai mult ca rezultat a unui proces de deliberare, a luării unei decizii în care o influență mare o au caracteristicile mediului familial.

Absenteismul școlar este o consecință a unor probleme sociale. Poate fi provocat de părinți, un mediu care induce în primul rând o variabilă culturală. Atunci când absenteismul apare ca o decizie a elevului, el indică prezența unor serioase probleme de ordin comportamental și școlar. Absenteismul conduce la abandon școlar, dar este concomitent cel mai important factor catalizator pentru consumul de droguri, violență și infracționalitate. Absenteiștii nu mai apreciază școala ca pe o instituție ce oferă beneficii importante în viitor ei fiind interesați mai mult de obținerea rapidă a unor avantaje materiale. Absenteismul echivalează cu o demisie evasitotală a elevului de la activitatea școlară prefigurând abandonul școlar, carieră infracțională, angajare într-o muncă utilă, emigrare, mariaj. În etiologia absenteismului școlar găsim doi factori majori care acționează în interdependență: școala și familia. În cadrul familiei se amintesc ca factori etiologici: părinții care nu controlează și nu reacționează la absențele copiilor, părinții care îi pretind copilului să lipsească de la școală, părinții care sunt bolnavi cronici, dependenți de alcool sau droguri, părinții hiperanxioși sau imaturi care țin copilul acasă pentru a-l proteja (Neamțu, Cristina, 2003).

În ceea ce privește *abandonul școlar*, cei mai mulți dintre copiii ai căror părinți sunt plecați și care au rămas în grija altor persoane ajung să abandoneze școala sau să intre în anturaje periculoase astfel că în ultimii 10 ani s-a constatat o evoluție ascendentă a numărului minorilor care au abandonat școala, nu au ocupație și care au comis infracțiuni: de la 38% în 1989 la 63%-66% în perioada 1993-1997 pentru ca în 1998-1999 să scadă la 44,5% și respectiv la 42% (Abraham, P., 2002).

Abandonul școlar reprezintă o formă definitivă de deviantă școlară. El presupune renunțarea la sistemul educativ indiferent de nivelul la care s-a ajuns. În orice societate rata abandonului școlar este un indicator important al eficienței sistemului educativ. După autoarea Cristina Neamțu copiii care trăiesc în familii sărace au șanse mici de a-și însuși o educație școlară completă. Statutul economic corelat cu abandonul școlar este evaluat prin variabile precum: gradul de instruire și educație al părinților, profesia tatălui, venitul familiei și nivelul de viață al acestuia. Cauzele de ordin socio-cultural sau religios includ indicatorii de putere și statusul social: apartenența la o clasă socială, apartenența etnică, sexul, apartenența la comunități de tip rural/urban. Cauzele de ordin psiho-social se referă la reacția la insuccesul școlar și la conflictele cu autoritatea școlară. Cauzele

de ordin pedagogic vizează calitatea vieții școlare, pertinența conținuturilor în raport cu trebuințele de învățare ale elevilor, relevanța metodelor și stilurilor didactice pentru stilurile cognitive ale elevilor, caracteristicile procedurii de evaluare ale elevilor (Neamțu, Cristina, 2003).

La acestea se mai adaugă și o altă cauză: lipsa de supraveghere și autoritate parentală provocată de fenomenul migrației externe (Irimescu, Gabriela, 2006).

Vandalismul școlar reprezintă actele de violență specifice orientate către obiecte, bunuri proprietăți. Poate fi interpretat ca o cale de a depăși plictiseala, ca un act de răzbunare împotriva unei situații percepute ca nedreaptă sau ca un protest împotriva autorităților și regulilor școlare. Toți elevii care comit intenționat conduite vandale au ca numitor comun un nivel scăzut al autocontrolului, o stimă de sine slabă și toleranță scăzută la frustrare.

Violența în școală este cea mai frecventă conduită de deviantă școlară. Violența se referă la *orice comportament al cărui scop este prejudicierea sau distrugerea victimei* (Mitrofan, N., 1996, p.433). Se constată o creștere spectaculoasă a fenomenului în ultima perioadă astfel încât escaladarea violenței în școală a devenit cea mai vizibilă evoluție din câmpul educației formale. Performanțele școlare în democratizarea sistemelor educative sunt în prezent realități mai puțin vizibile comparativ cu înmulțirea actelor de violență în școală (Neamțu, Cristina, 2003).

Forme de violență sunt orice cuvânt, privire, gest sau conduită care cauzează un prejudiciu fizic ori psihic persoanei, sentimentelor sau bunurilor ei. Aici se includ confruntarea vizuală, poreclirea, tachinarea, ironizarea, imitarea în scop denigrator, refuzul de a acorda ajutor, lovirea cu diverse obiecte, pălmuirea, împingerea, aruncarea, înjunghierea și împușcarea.

Toxicomania reprezintă o conduită deviantă de tip evazionist care se poate asocia cu alte acte infracționale. Conduitele de toxicomanie au înregistrat o dinamică spectaculoasă în ultimele trei decenii, nu numai că a crescut continuu în sens cantitativ, dar ele nu mai afectează doar grupurile minoritare sau marginale. Consumul de droguri se banalizează din ce în ce mai mult devenind o activitate de rutină (Neamțu, Cristina, 2003). Toate codurile de reglementări vizând conduita minorilor în școală interzic consumul băuturilor alcoolice, al drogurilor și fumatul.

BCUJIASICENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4. Imaginea familiei afectată de fenomenul migrației externe

4.1. Cadrul metodologic

În realizarea demersului științific s-a avut în vedere atât utilizarea instrumentelor specifice de metodologie sociologică, cât și a datelor statistice în redarea rezultatelor obținute îmbinate cu fragmente din interviurile luate profesioniștilor din domeniul didactic, medical, religios și al asistenței sociale.

Etapele microcercetării au constat în:

- Realizarea unei anchete sociologice pe bază de chestionar pe lotul format din elevii cu vârsta cuprinsă între 10 și 16 ani din cadrul școlii Generale cu Clasele I-VIII din Satul Tămășeni, Comuna Tămășeni, Județul Neamț;
- Realizare de interviuri cu profesioniștii din domeniul didactic din cadrul școlii;
- Realizarea de interviuri cu specialiștii din domeniul medical, religios și al asistenței sociale din comunitate;
- Analiza și prezentarea rezultatelor statistice obținute.

Scopul microcercetării a constat în identificarea următoarelor aspecte:

- Imaginea familiei afectată de fenomenul migrației externe;
- Motivele care au stat la baza deciziei de a pleca la muncă în străinătate;
- Modul în care copii sunt afectați de lipsa unuia sau ambilor părinți;

BCU "ION CREANGĂ" UNIVERSITY LIBRARY

- Calitatea relației copil-persoană de îngrijire;
- Problemele care se pot sau nu ameliora dacă unul sau ambii părinți s-ar întoarce în mediul familial.

Culegerea datelor a fost realizată astfel:

- Identificarea elevilor care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate prin consultarea documentelor statistice școlare plecând de la o populație totală de 546 elevi. În urma analizei a rezultat că un număr de 134 de elevi au unul sau ambii părinți absenți din mediul familial pe fondul migrației externe, 25 elevi fiind incluși în clasele I-III și 109 elevi în clasele IV-VIII.

- Stabilirea lotului de elevi investigat din cadrul școlii Generale din satul Tămășeni, Județul Neamț. Volumul lotului a fost constituit dintr-un număr de 109 elevi din clasele IV-VIII, cu vârsta cuprinsă între 10-16 ani și care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate.

Rezultatele microcercetării sunt reprezentative pentru populația școlară din mediul rural–satul Tămășeni, Comuna Tămășeni, Județul Neamț.

4.2. Trăsături socio-demografice ale familiei

În cele mai multe situații, părinții care au decis să plece în străinătate la muncă au deja rude sau cunoștințe stabilite în țara de emigrare (51,38%) și doar o mică parte din aceștia au vecini sau prieteni plecați în respectiva zonă (vecini-35,78%; prieteni-33,03%). Aceasta s-ar putea explica prin faptul că, de regulă, părinții beneficiază de ajutorul rețelelor migratorii, rețele prin care sunt ajutați și susținuți de migranții anteriori reprezentați de rude, vecini, prieteni și alte cunoștințe.

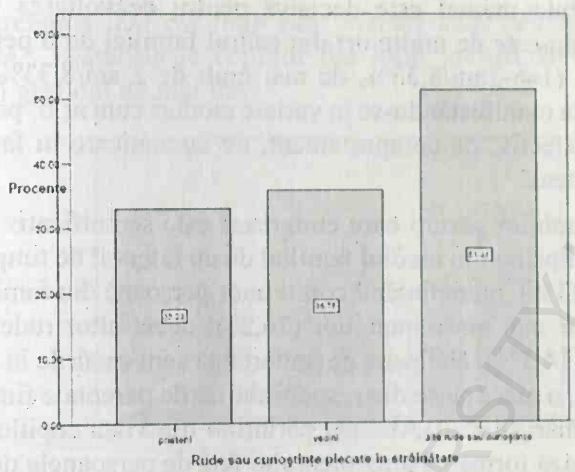

Deseori, părintele care optează să plece este tatăl (41,28%), el fiind absent din mediul familial, în majoritatea cazurilor, de o perioadă mai mare de 2 ani (12,96%). Mamele iau și ele această decizie de a migra extern într-o măsură mare (39,45%), chiar apropiată de cea a taților, diferența valorică fiind doar de 1,83%.

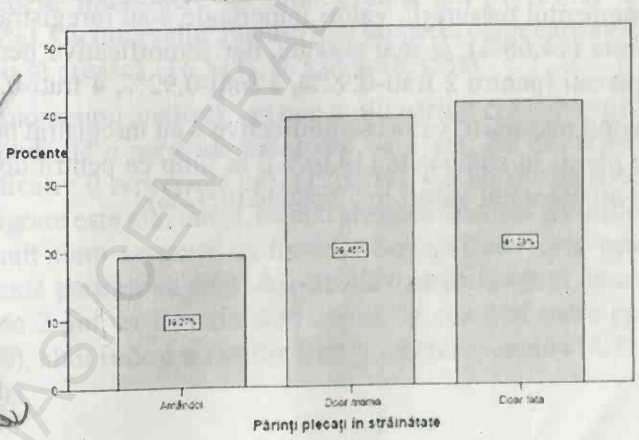

BCU "ASTRA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Deși prezența mamei este decisivă pentru dezvoltarea normală a copilului, ea lipsește de multe ori din cadrul familiei de o perioadă mai mare de 1 an (1an-2ani/8,33%, de mai mult de 2 ani/8,33%), efectele asupra acestuia manifestându-se în variate moduri cum ar fi: probleme de ordin școlar, afectiv, de comportament, de comunicare în familie și în cercul de prieteni.

Numărul ambilor părinți care emigrează este semnificativ (19,27%), cei mai mulți lipsind din mediul familial de un interval de timp mai mare de 2 ani (11, 11%), încredințând copiii unor persoane din familia lărgită, întru-un număr mai mare bunicilor (76,2%) decât altor rude cum ar fi mătușii/unchi (14,3%). Nelipsite de importanță sunt cazurile în care copiii rămân singuri, o mare parte din responsabilitățile parentale fiind preluate de frații mai mari (4,8%). Absența părinților din viața copiilor la vârste minore afectează formarea atașamentului față de persoanele de referință, siguranței și stimei de sine, precum și dezvoltarea lor ca viitori adulți.

Indiferent de cine este părintele care pleacă în străinătate, copiii care rămân acasă sunt în general de sex feminin, fapt ce se poate corela cu trăsătura feminină a populației investigate (58,72%), având vârsta de 12 ani, în majoritatea cazurilor.

În ce privește numărul de frați ai copiilor chestionați plecați în străinătate, la momentul măsurării, valori importante s-au înregistrat pentru un singur frate (14,68%), și mai scăzute, dar semnificative pentru mai mulți frați plecați (pentru 2 frați-0,92%, 3 frați-0,92%, 4 frați-0,92%).

În momentul măsurării, valori semnificative s-au înregistrat pentru un singur frate plecat în străinătate (14,68%), în timp ce pentru doi, trei și patru frați s-au constatat valori mai scăzute (0,92%).

La întrebarea: *De cât timp sunt plecați unul sau ambii părinți în străinătate?,* răspunsurile copiilor din lotul investigat sunt prezentate sintetic în graficul de mai jos:

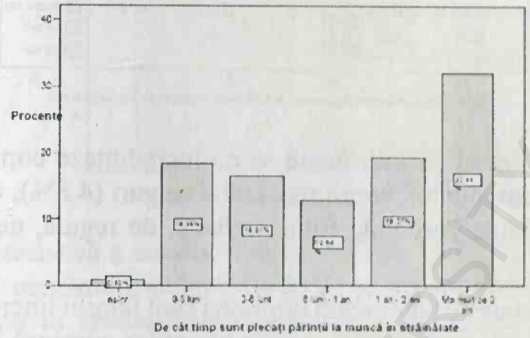

Pentru plecarea părinților la muncă în străinătate se poate creiona o curbă concavă valorică. Majoritatea părinților lipsesc din mediul familial de o perioadă mai mare de 2 ani (32,11%), un număr semnificativ din aceștia fiind reprezentat de tați. Atunci când durata absenței părinților este mai mare, copiii se *descurcă* mai greu, iar efectele asupra dezvoltării și creșterii lor sunt mai numeroase și accentuate. Urmează în continuă descreștere intervalele de timp 1 an-2 ani (19,27%) și 6 luni-1 an (12,84%). Cu intervalul 3 luni-6 luni numărul celor care emigrează începe din nou să crească (16,51%, 0-3 luni-18,35%).

La momentul analizei, cei mai mulți părinți erau absenți din familie de o perioadă de o perioadă mai mare de 2 ani, iar din aceștia un procent semnificativ îl reprezintă tații (12,96%). Cu cît durata șederii într-o țară de emigrare este mai lungă, cu atât crește și tendința părinților de a rămâne mai mult timp separați de familie. Semnificativ este procentajul care reprezintă părinții ce sunt absenți din cadrul familial de o perioadă mai mare de 2 ani, ei încredințând copiii, în cea mai mare parte, bunicilor (76,2%), altor rude din familia lărgită - mătuși / unchi (14,3%) și vecinilor (4,8%).

BCUIAȘI UNIVERSITY LIBRARY

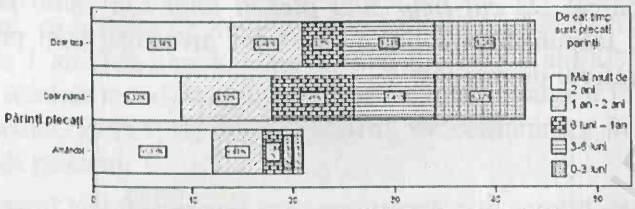

Repartizarea părinților în procente în funcție de durata șederii în străinătate

Există situații când părinții decid să nu încredințeze copiii unei persoane adulte în absența lor, copiii rămânând singuri (4,8%), o bună parte din responsabilitățile parentale fiind preluate, de regulă, de fratele sau sora mai mare.

Familiile afectate de fenomenul migrației sunt familii tinere, cu resurse importante de forță de muncă, cu vârsta părinților cuprinsă în intervalul 25-45 de ani (82,57%). Plecarea părinților cu vârste tinere echivalează cu cererea mare de forță de muncă de pe piața externă orientată spre această categorie de persoane.

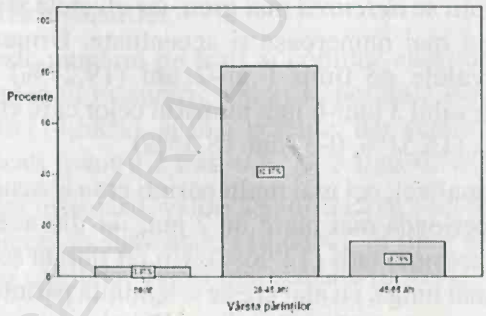

În funcție de structura familiei afectate de fenomenul migrației se poate creiona o altă trăsătură a acesteia. Majoritatea părinților care decid să emigreze provin din familii legal constituite (90,83%), cele mai multe constituite cu 2, 3 și 4 copii care urmează cursurile școlare, având religie romano-catolică.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

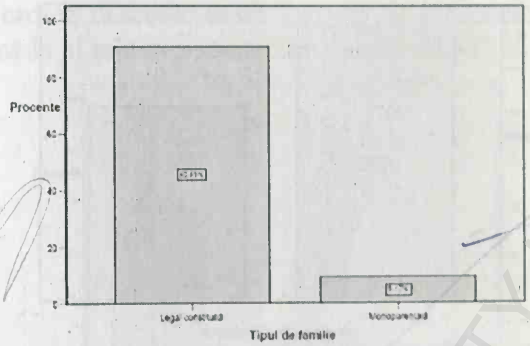

O caracteristică a acestor familii este legată de vârsta copiilor chestionați, cei mai mulți incluzându-se în categoria de vârsta 11-12 ani și reprezentând în special elevi din clasa a IV-a (27,52%), clasa a V-a (20,18%) și a VI-a (24,77%).

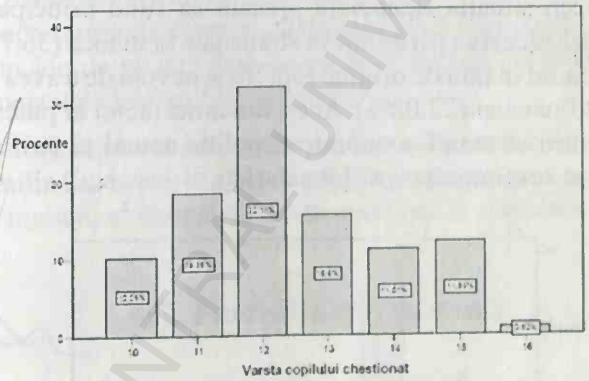

Se poate face o corelație între plecarea părinților și sexul copilului. Opțiunea de a migra extern este mai frecventă în cazul familiilor care au fete ce urmează cursurile școlii gimnaziale (58,72%) decât în cadrul acelora care au băieți ce urmează aceleași studii (41,28%). Părinții manifestă mai multă încredere în fete deoarece, fiind mai responsabile, se achită mai ușor de atribuțiile legate de gospodărie.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

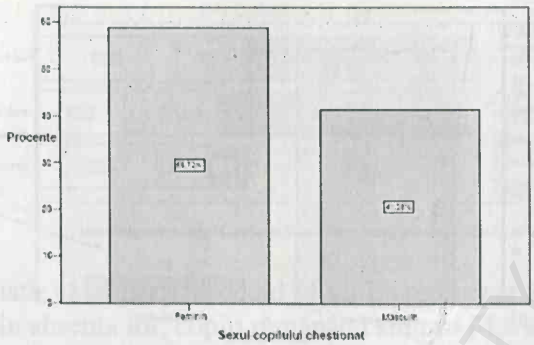

O altă caracteristică a familiei afectate în mod direct de emigrare este numărul de copii al acesteia. Opțiunea de a migra apare mai des în familiile cu 3 copii (34,68%), urmând în ordine descrescătoare familiile cu 2 copii în întreținere (21,1%) și cele cu 4 copii (16,51%).

Copiii percep situația financiară precară ca fiind principalul motiv care favorizează plecarea părinților în străinătate la muncă (36,7%) alături de lipsa serviciului în țara de origine (35,78) și nevoia de a avea un salariu mai bine cotat financiar (22,02%). Acest din urmă factor ar putea constitui un semnal pentru sistemul economic și politic actual al țării noastre în ceea ce privește retribuția propriilor salariați.

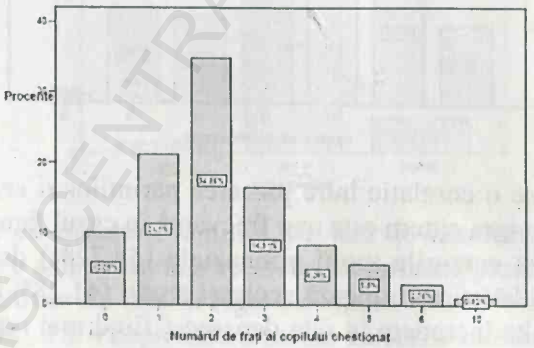

Cât privește corelația cu rangul copiilor investigați, cei mai mulți dintre ei sunt primii născuți ai familiei (45,37%), fapt ce se poate corela cu creșterea responsabilităților constatate în rândul acestora (22,02%).

Urmează în ordine descrescătoare valorile în procente de la al doilea (27,78%) până la al șaptelea născut din familie (0,93%).

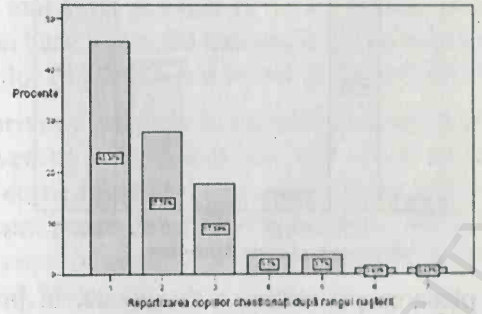

Cu privire la locul de muncă ocupat de părinți în țara de emigrare, bărbaților le sunt specifice domeniile: construcție, electricitate și tâmplărie, iar mamelor domeniile: menajeră, bonă și agent de vânzare. În momentul măsurării un număr însemnat de părinți din cei care erau plecați de o perioadă scurtă de timp în străinătate (0-3 luni și 3 luni -6 luni) nu dețineau un loc de muncă fapt ce poate fi asociat cu absența efectelor pozitive constatată în familiile acestora.

Dacă părintele plecat are misiunea de a găsi un loc de muncă și de a susține familia financiar, în general părintele rămas acasă nu este încadrat în câmpul muncii, el ocupându-se de creșterea și educarea copiilor.

4.3. Factori determinanți

Factorii ce au favorizat luarea deciziei de către părinți de a pleca în străinătate sunt atât de natură economică, materială, cât și de natură socială. Situația financiară precară, lipsa unui loc de muncă în țara de origine, nevoia de a fi remunerat mai bine, de a construi o locuință, de a aduce îmbunătățiri acesteia și de a asigura cheltuielile pentru studii constituie principalele motive care au stat la baza deciziei de a migra extern, din perspectiva copiilor. Factorii de natură familială au favorizat și ei, într-o anumită măsură, luarea aceleiași decizii. Se reliefează neînțelegerile între soți, între părinți și copii, precum și reîntregirea familiei în țara de emigrare.

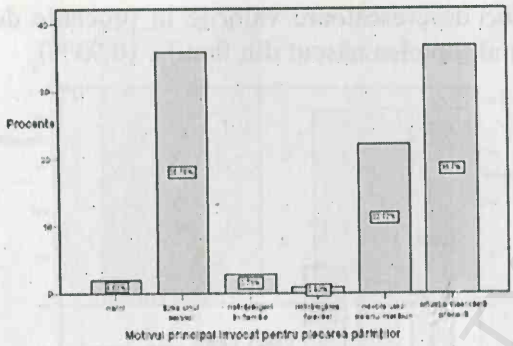

Copiii percep plecarea părinților ca favorizată, în primul rând, de situația financiară precară a familiei și de lipsa unui loc de muncă. Nevoia părinților de a avea o remunerație mai bună într-o altă țară decât cea de origine a fost hotărâtoare pentru o bună parte din părinții care au decis să plece. Modul în care forța de muncă este retribuită în România este un indicator care ar trebui să atenționeze autoritățile statului pentru a lua măsuri în această privință.

Principalul motiv a fost lipsa unui loc de muncă și implicit situația financiară precară (cadru didactic).

Condițiile materiale și financiare precare, nevoile cotidiene, dorința de a avea un câștig financiar mai mare și instabilitatea familială (certuri cauzate de lipsa banilor) sunt doar o parte din factorii care au stat la baza deciziei de a pleca a părinților (asistent social).

Lipsa unui loc de muncă bine plătit care să permită unei familii să trăiască decent și mirajul străinătății (...) constituie motive ale plecării (cadru didactic).

(...) un mediu de viață mai favorabil, evadarea din mediul familial bazat pe violență (în cazul femeilor) influențează migrația externă a părinților (cadru didactic).

Factorii determinanți se prezintă diferit în funcție de sexul copilului chestionat. Astfel, situația financiară precară este semnalată în special de fete (72,5%) și mai puțin de băieți (27,5%). Nevoia părintelui de a avea o remunerație mai bună într-o altă țară decât cea de origine este mai evidentă în rândul băieților (54,2%) decât în cel al fetelor (45,8%).

În ceea ce privește numărul de membri ai familiei aflați în întreținere, nevoia de a avea un salariu mai bun reprezintă un factor determinant pentru părinții ce au 3 copii (41,7%) și un singur copil (25%), iar situația financiară precară pentru familiile cu 2 copii (27,5%) si pentru acele cu mai mult de 3 copii (4 copii-17,5%, 5 copii-10%, 6 copii-2,5%, 7 copii-2,5%, 11 copii-2,5%).

Situația financiară precară ca factor determinant al plecării părinților capătă importanță și în funcție de rangul copilului investigat. Se înregistrează o tendință descrescătoare începând de la primul născut (48,7%) și continuând cu rangul al doilea al nașterii (25,6%), al treilea (15,4%), al patrulea (2,6%), al cincilea (5,1%) până la al șaptelea rang al nașterii (2,6%). Aceeași tendință se înregistrează și pentru factorii: lipsa serviciului și nevoia de a avea un salariu mai bine plătit.

Motivele pot fi explicabile dacă se iau în considerare aspectele pozitive ale emigrării asupra familiei. Prezența banului și creșterea nivelului de trai sunt constatate de cea mai mare parte a populației investigate. Astfel, 37,5% din copiii chestionați care au perceput drept factor favorizant al emigrării pentru muncă situația financiară precară au constatat prezența banului ca efect pozitiv al plecării în străinătate și 30% din aceștia – creșterea nivelului de trai în familia proprie. De asemenea, din copiii care au opinat că lipsa unui loc de muncă a determinat emigrarea parentală, un procent de 64,1% a evidențiat existența banilor și 7,7% creșterea nivelului de trai.

4.4. Relația copil - persoană de îngrijire

Atunci când un părinte decide să plece în străinătate pentru a căuta și a găsi un loc de muncă, de regulă copiii rămân în grija celuilalt părinte, iar în situația în care ambii părinți optează să plece, aceștia încredințează

copiii unor membrii din familia lărgită (bunici, unchi, mătuși) sau rămân singuri, responsabilitățile fiind preluate de frații mai mari care sunt de cele mai multe ori primii născuți ai familiei. Situația este prezentată sumar în graficul de mai jos:

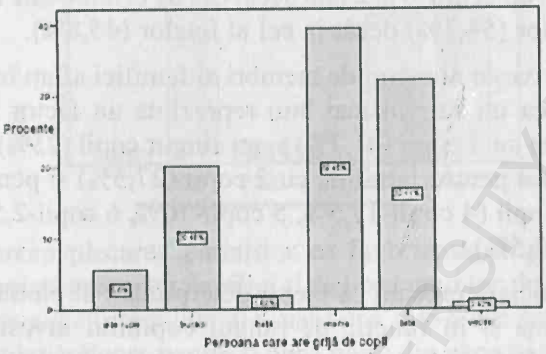

În cazul în care părintele plecat este mama, copiii rămân în general în grija tatălui (81,4%), iar atunci când tatăl decide să plece, mama preia atribuțiile paterne.

Lipsa ambilor părinți din mediul familial motivează încredințarea copiilor bunicilor (76,2%), altor rude - unchi/mătuși, verișori ai părinților (14,3%), vecinilor (4,8%). Sunt semnificative cazurile în care copiii sunt lăsați singuri, iar o bună parte din responsabilitățile parentale sunt preluate de frații mai mari (14,8%).

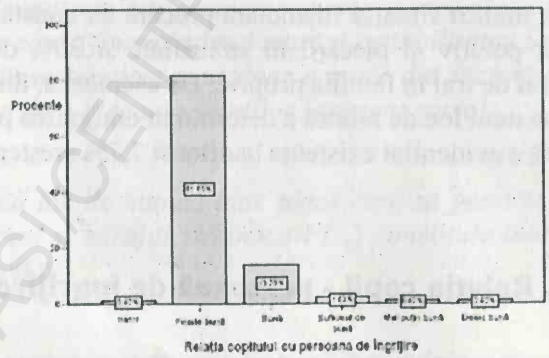

BCUIAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Majoritatea copiilor chestionați mențin o relație foarte bună cu persoana care are grijă de ei, dar nelipsite de valoare sunt situațiile în care relația stabilită este deficitară.

Relația cu persoana de îngrijire este percepută diferit fiind în strânsă legătură cu sexul copilului din lotul investigat. Din aceia care mențin o relație foarte bună, o proporție de 62,9% este reprezentată de sexul feminin și una de 37,1% de sexul masculin, iar din copiii care prezintă o relaționare bună o proporție de 60% sunt băieți și 40% fete. Legătura este percepută ca suficient de bună atât de băieți cât și de fete (mai puțin bună de către băieți și deloc bună de către fete), și doar atunci când persoana de îngrijire este reprezentată de o rudă din familia lărgită (unchi/mătușă). Pentru o relaționare mai puțin bună au optat doar băieții, aceștia fiind încredințați spre grijă și ocrotire vecinilor, iar în ceea ce privește o relație deloc bună - doar fetele care rămân cu tatăl.

(...) copii nu au mai fost supravegheați la efectuarea temelor, au tendința de a face ce vor, devin egoiști, răutăcioși, cred ca totul li se cuvine, sunt alintați, sunt lipsiți de respect cu cei care au grijă de ei (bunici, mătuși, vecini) pentru că știu că sunt plătiți pentru asta. (cadru didactic)

Aceste tipuri de relații deficitare se întemeiază de regulă pe baza absenței persoanelor de referință - a părinților - din mediul familial, mai ales la vârsta la care copiii au nevoie de prezența, afectivitatea, sprijinul și ajutorul lor.

Din copiii care au fost încredințați bunicilor cea mai mare parte o percep ca fiind foarte bună (72,7%), iar un semnificativ segment o percep bună (27,3%). Toți copiii investigați care au rămas în grija fraților mai mari mențin o relație foarte bună, ceea ce se poate asocia cu o creștere a solidarității fraterne favorizată de lipsa ambilor părinți din cadrul familiei.

4.5. Menținerea legăturii cu părinții plecați

În cele mai multe cazuri legătura cu părintele plecat se afișează ca fiind foarte bună, dar nelipsite de importanță sunt și situațiile în care comunicarea lipsește cu desăvârșire sau creionează carențe. Măsura în care aceștia mențin legătura poate fi asociată cu vârsta , sexul, rangul copilului, iar în mod special cu părintele plecat și intervalul de timp de când aceste lipsește din familie.

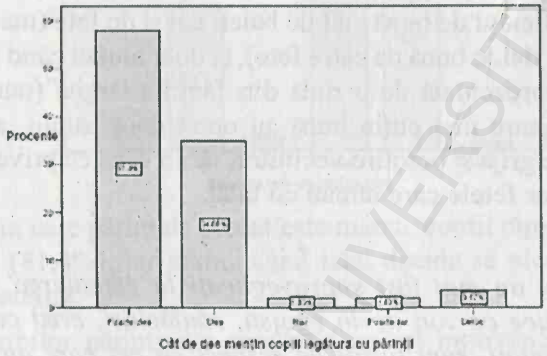

O relație foarte bună cu părintele plecat se identifică în special la categoriile de vârstă 12-13 ani (12 ani-39,7%, 13 ani-20,6%), excepție face lipsa legăturii care se constată la copiii cu vârsta de 11 ani (75%), aceștia fiind de regulă de sex feminin (75%). Cu cât înaintăm în rang cu atât menținerea legăturii este percepută ca realizându-se din ce în ce mai rar (39,5%-rang I, 28,9%-rang II, 23,7%-rang III, 2,6%-rang V, 2,6%-rang VI și 2,6%-rangVII) ori aceasta lipsește (25%-rang I, 25%-rang II., 50%-rang III).

Corelația cu părintele care a optat să plece în străinătate în vederea ocupării unui loc de muncă evidențiază o relație mai bună în cazul în care mama este absentă din mediul familial, iar una deficitară sau inexistentă numai atunci când tatăl este părintele plecat de o perioadă mai mare de 2 ani. Menținerea legăturii este influențată de intervalul de timp în care părintele lipsește din spațiul familiei.

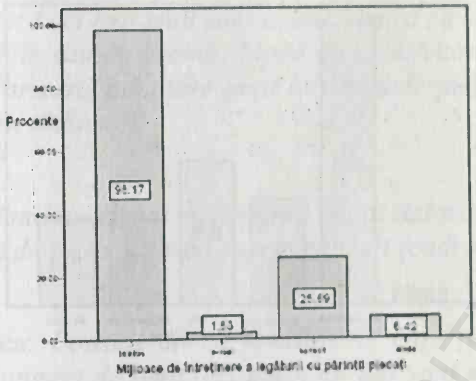

Modalitatea prin care se manifestă menținerea legăturii cu părinții plecați este, în cea mai mare parte instrumentul telefonic urmat de scrisori, foarte puțini apelând la scrisoarea electronică sau la alte mijloace. Bunurile materiale și banii trimiși acasă sunt percepute de unii copii drept modalități de relaționare cu persoanele de referință absente din mediul familial.

4.6. Efecte asupra familiei

Măsura în care plecarea unuia sau ambilor părinți la muncă în străinătate a afectat structura, dinamica și funcționalitatea familiei este redată în graficul de mai jos:

Deși cea mai parte a lotului investigat este afectată într-o măsură foarte mare de absența părinților (39,45%), un procent semnificativ o percep ca neafectând în nici un fel mediul familial (11,93%).

Se constată că prezența figurii materne influențează modul de percepere a situației. În aceste cazuri majoritatea copiilor nu identifică nici un efect asupra familiei (69,2%), în timp ce constată atunci când rămân cu tatăl (15,4%) sau cu bunicii (15,4%)

BCU "ION CREANGĂ" UNIVERSITY LIBRARY

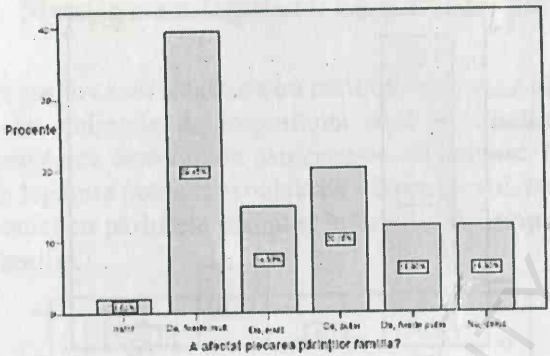

Corelația cu rangul copilului chestionat evidențiază faptul că efectele sunt mai vizibile și accentuate pentru primii născuți ai familiei (46,5%) urmând un traseu descrescător pentru cei de rangul II (23,3%), rangul III (18,6%) și rangul IV (4,7%). În ce privește legătura cu vârsta respondenților, se observă efecte mai acute pentru copiii cu vârsta de 12 ani (39,5%) cuprinși în clasele a VI-a (41,9%) și a IV-a (23,3%).

Modul în care copiii percep efectele asupra familiei este influențat de sexul acestora. În general fetele opinează că familiile sunt foarte mult afectate de absența unuia sau ambilor părinți (55,8%) în comparație cu băieții (44,2%). De asemenea, efectele sunt mai accentuate în familiile cu trei copii în întreținere (25,6%).

Măsura în care familiile sunt afectate poate fi asociată și cu problemele reliefate de majoritatea copiilor chestionați, ele referindu-se în principal la creșterea responsabilităților (27%) și prezența dorului față de părintele/părinții plecați (25%).

Durata absenței părintelui afectează în mod diferit familia. Efectele sunt mai accentuate atunci când părintele lipsește o perioadă de timp mai mare de un an (mai mult de 2 ani-27,9%, 1-2 ani-27,9%), dar ele sunt constatate, într-o măsură mai mică, și în intervalele mai mici de un an (6 luni-1 an-18,6%, 3-6 luni-11,6%, 0-3 luni-11,6%).

Cei care suferă cel mai mult sunt copiii rămași cu unul dintre părinți, cu rude apropiate sau cu vecinii. Lipsa de afectivitate este principalul motiv de interiorizare, adaptare grea la cerințele pieței și lipsa de comunicare (cadru didactic).

Din aceste familii cel mai mult suferă copiii datorită lipsei dragostei, nu se preocupă de lecții, nu sunt supravegheați (cadru didactic).

La întrebarea: *Considerați că familiile în care părinții au lipsit o perioadă îndelungată de timp (cel puțin un an) sunt mai afectate decât cele în care lipsesc doar sezonier (3-6 luni/1 an)?* rezultatele sunt prezentate în graficul de mai jos.

Cu cât părinții sunt plecați de mai mult timp cu atât familiile sunt mai afectate. Pentru copiii ai căror părinți lipsesc de o perioadă ce depășește un an efectele sunt percepute mai vizibil (mai mult de 2 ani - 29,9%, 1-2 ani - 28,4%), decât atunci când intervalul de timp este sezonier (3-6 luni - 19,4%).

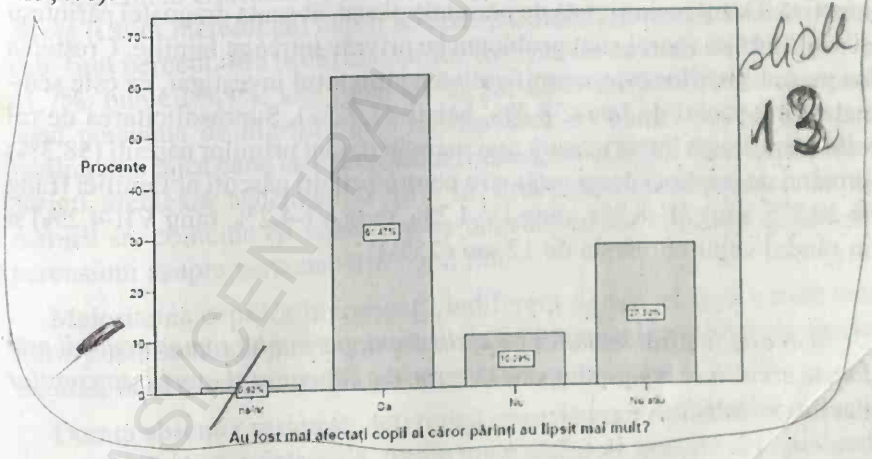

Opinia diferă în funcție de persoanele cărora le sunt încredințați copiii. Dacă mama este cea care are grijă de copii familiile par a fi mai afectate de durata absenței celuilalt părinte (38,8%) decât atunci când tatăl se ocupă de copii (31,3%), sau bunicii (20,9%). Plecarea tatălui în străinătate

la muncă, indiferent de perioada de timp, determină creșterea numărului de responsabilități, în special în rândul primilor născuți.

Natura sexului influențează considerația copiilor cu privire la această problemă. Fetele, mai mult decât băieții consideră că durata lipsei prezenței părintești din mediul familial favorizează apariția mai multor probleme (64,2%, băieții - 35,8%). De asemenea, răspunsul pozitiv este mai întâlnit la categoria de vârstă de 12 ani (41,8%), la primii născuți ai familiei (39,4%) și la familiile cu trei copii (31,3%).

Măsura în care familiile sunt afectate este în strânsă corelație cu problemele identificate de copii (lipsa dragostei părintești, a sprijinului moral, creșterea responsabilităților, dificultățile școlare, prezența dorului etc.)

4.6.1. Aspecte negative

În urma plecării unuia sau ambilor părinți în străinătate la muncă, familia întâmpină diverse dificultăți de natură relațională, afectivă și chiar economică (în cazul în care părintele lipsește de un interval mic de timp). De regulă, din perspectiva copiilor problemele capătă mai mult o nuanță afectivă. Dorul resimțit față de părintele plecat, absența dragostei părintești și a sprijinului moral sunt probleme ce privesc întreaga familie. Creșterea responsabilităților este semnificativă pentru lotul investigat, ea este semnalată în special de fete (58,3%, băieți-41,72%). Suprasolicitarea de rol este identificată într-o măsură mai mare în rândul primilor născuți (58,3%) urmând cu tendință descrescătoare pentru ceilalți născuți ai familiei (rang II-20,8%, rang III-8,3%, rang IV-4,2%, rang VI-4,2%, rang VII-4,2%) și în rândul celor cu vârsta de 12 ani (25%).

În aceste familii, mai ales cu mulți copii, părintelui rămas acasă îi este foarte greu să se ocupe singur de creșterea, educarea și îngrijirea copiilor (cadru didactic).

Cu mare importanță sunt problemele legate de relaționarea fraternă, de sănătatea copiilor și de modul de realizare a cerințelor didactice ce fac referire la felul în care sunt îngrijiți, ocrotiți aceștia.

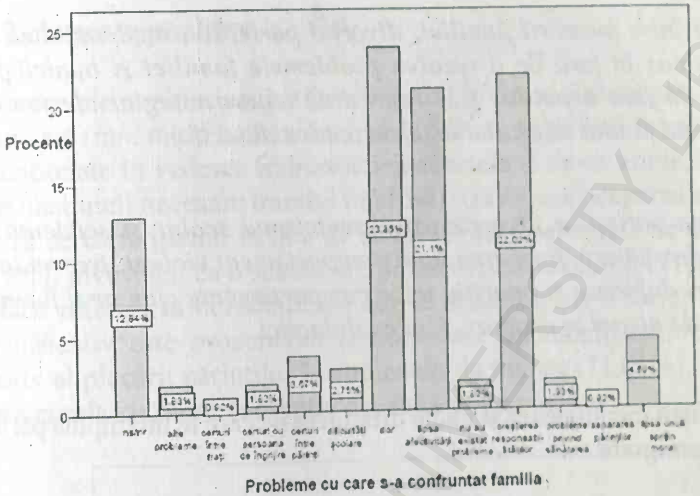

Problemele constatate de lotul investigat pot fi corelate cu persoana căreia îi sunt încredințați copiii în lipsa părintelui. Responsabilități crescute sunt perceptibile în cazul copiilor care rămân cu mama (45,8%, tata-41,7%, bunicii-8,3%, alte rude-4,2%), iar lipsa sprijinului moral atunci când persoana de îngrijire este reprezentată de bunici (60%) și într-o măsură mai mică când este un părinte (mama, tata-20%). Absența ambilor părinți afectează accentuat familia în structura, funcționalitatea și dinamica sa, coincide cu neasigurarea unor nevoi ale copilului având repercusiuni asupra personalității copilului.

Majoritatea copiilor investigați, indiferent de sex, rang și vârstă cred într-o posibilă ameliorare a unei părți din problemele identificate la nivelul familiei dacă unul sau ambii părinți s-ar întoarce acasă (76,15%).

Durata absenței părintești determină apariția unor dificultăți în familie de natură afectivă, relațională. Acolo unde părintele lipsește de o perioadă mai mare de 2 ani ele sunt reliefate într-o măsură mai mare (42,9%).

BCU STATE UNIVERSITY LIBRARY

(...) au apărut neînțelegeri între membrii familiei, copiii au fost scăpați de sub control iar multe familii s-au destrămat (cadru didactic).

Certuri între membrii familiei, divorțul părinților, incapacitatea părintelui rămas în țară de a rezolva problemele familiei și bunicii fără autoritate în fața nepoților (...) reprezintă câteva imagini ale familiei construite pe fondul migrației externe (cadru didactic).

Plecarea părinților favorizează absenteismul școlar și scăderea nivelului de învățătură, formarea unui comportament violent, frecventarea unor locuri dubioase și apariția unor comportamente cum ar fi fumatul, consumul de alcool și droguri. (cadru didactic)

Specialiștii menționează și unele dificultăți pe care le întâmpină părinții în țara de emigrare :

De multe ori părinții ajunși în străinătate se confruntă cu inadaptarea la cerințele pieței europene, cu dispreț din partea angajatorilor străini și salarii mai mici decât pentru autohtoni (...) (asistent social).

Copiii relatează în pași bine definiți modificările ce au avut loc în familiile lor.

1. după ce a plecat mama tata a neglijat copiii;

2. tata a devenit agresiv și alcoolic;

3. mama a divorțat de tata. (elev)

1. după plecarea tatălui, mama i-a simțit lipsa și a hotărât să meargă și ea în Irlanda;

2. după plecarea ambilor părinți m-am simțit și eu rău;

3. aveam probleme cu mâncarea, bunica și mătușa nu știau ce fel de mâncare îmi place. (elev)

În familiile noastre rămâne un loc foarte gol ... ne lipsesc dragostea, sfaturile și îngrijirea lor. (elev)

4.6.2. Aspecte pozitive

Aspectele pozitive asupra familiei sunt în cea mai mare parte de natură financiară (mai mulți bani) și materială (construirea unei locuințe, bunuri achiziționate în vederea îmbunătățirii acesteia și de uz zilnic, asigurarea altor cheltuieli necesare traiului familial). Găsirea și ocuparea unui loc de muncă de către părinți în țara de emigrare este percepută de un segment din lotul investigat ca o schimbare pozitivă pentru familiei (1,83%), ceea ce face referire la dezechilibrul de pe piața internă a forței de muncă. Semnificativ este procentajul acelora care nu identifică nici un efect pozitiv al plecării părinților în străinătate la muncă (11,01%). Aceasta se poate corela cu durata absenței din mediul familial.

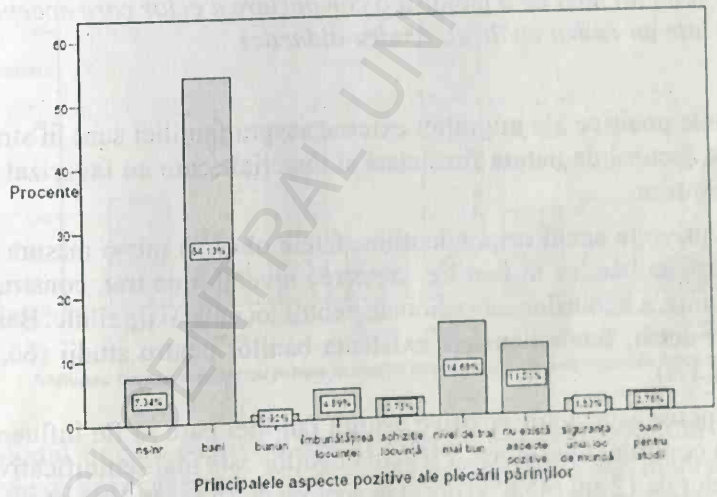

Principalele aspecte pozitive ale plecării părinților

Copiii care nu observă nici un aspect pozitiv în familie au de regulă părinții plecați de un interval scurt de timp 0-3 luni (50%), iar cei care au constatat prezența banului-de cel puțin un an (1-2 ani / 23,7%, peste 2 ani/30,5%). Perioada imediat următoare emigrării părinților este caracterizată de obicei de existența datoriilor la nivelul familiei rămase acasă

(realizate în vederea demersului), fiind un interval în care părintele își caută un loc de muncă și nu trimite bani în țară (sau trimite într-o măsură foarte mică).

(...) puține aspecte pozitive având în vedere sacrificiul pe care îl fac. Multe familii se destramă de pe urma acestor plecări. Poate o mai bună situație financiară dar cu un preț mult prea mare (sănătatea fizică și psihică, familia, copiii, etc.). (preot)

Sunt și aspecte pozitive: a crescut nivelul de trai al familiilor respective, părinții au posibilitatea de a asigura copiilor accesul la învățământ performant. (cadru didactic)

Singurul aspect pozitiv ar putea fi considerat banul. Dar mai pot fi amintite și un alt mod de a gândi și o comportare a celor care acceptă să trăiască într-un cadru civilizat. (cadru didactic)

Efectele pozitive ale migrației externe asupra familiei sunt în strânsă relație cu factorii de natură financiară și materială care au favorizat plecarea părinților.

În ce privește sexul respondenților, fetele observă într-o măsură mai mare prezența banilor în familie, creșterea nivelului de trai, construirea unei locuințe, a bunurilor achiziționate pentru locuință și uz zilnic. Băieții, mai mult decât, fetele constată existența banilor pentru studii (66,7%, fetele-33,3%).

Perceperea aspectelor pozitive asupra familiei pare să fie influențată de vârsta copilului chestionat. Prezența banilor este mai semnificativă în rândul celor de 12 ani (45,8%) decât în acelora de 14 ani (5,1%). Creșterea nivelului de trai este semnalată de copiii cu vârsta de 13 ani (25%), iar bunurile pentru uz zilnic sunt reliefate de cei cu vârsta de 14 ani (100%).

Cât privește rangul respondenților, schimbările pozitive de nuanță financiară și materială sunt mai evidențiate de către primii născuți ai familiei.

4.6.3. Efectele plecării părinților asupra copilului

Din experiența dumneavoastră, cum credeți că au fost afectați copiii de lipsa părinți?

Lipsa părinților din mediul familial pe o perioadă îndelungată sau mai scurtă de timp coincide cu apariția unor probleme în rândul copiilor, ele prezentând o nuanță afectivă, școlară, familială și socială. Absența dragostei părintești este resimțită de o bună parte a lotului investigat. Dificultăți de natură afectivă includ lipsa sprijinului moral, lipsa afecțiunii părintești, trăirea sentimentului de singurătate și de dor, cele de natură școlară fac referire la lipsa educației și la modul de realizare a sarcinilor școlare, iar creșterea responsabilităților-la cele familiale.

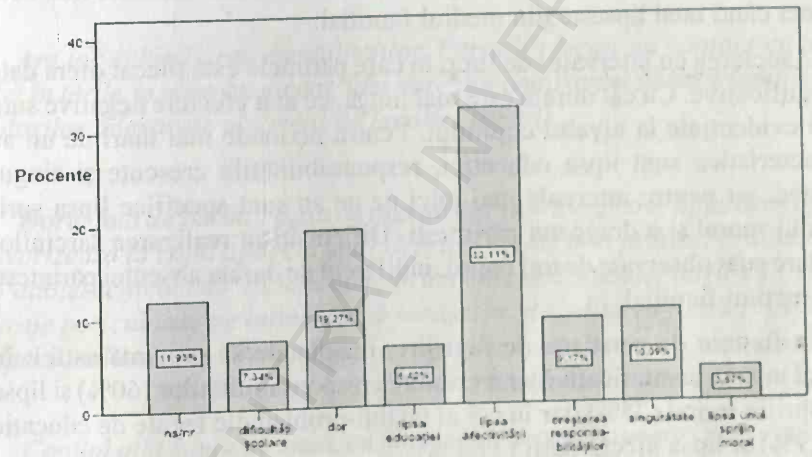

Viziunea respondenților cu privire la modul în care sunt afectați copiii de lipsa părinților

Modul în care copiii au fost afectați de plecarea părinților diferă în funcție de sexul acestora. Fetele resimt într-o măsură mai mare dorul față de cei absenți (57,1%, băieții-42,9%), lipsa dragostei părintești (62,9%, băieții-37,1%), a sprijinului moral (75%, băieții-25%) și trăirea sentimentul de singurătate (63,6%, băieții-36,4%). Excepție fac dificultățile școlare întâlnite în rândul băieților (62,5%, la fete-37,5%).

Corelația cu vârsta copiilor afișează faptul că lipsa sprijinului moral este constatată în rândul celor de 14 ani (75%), iar dificultățile de natură

B.C.U. "M. EMINESCU" IAȘI

școlară în rândul copiilor cu vârsta de 12 ani (50%) reprezentând elevi în clasa a VI-a.

Rangul copilului chestionat are legătură cu felul problemei identificate. Astfel, primului născut îi este caracteristică suprasolicitarea de rol manifestată prin creșterea responsabilităților în familie (50%). Din momentul plecării părintelui le sunt atribuite unele atribuții părintești cum ar fi: grija și ocrotirea fraților mai mici, ajutarea acestora în realizarea sarcinilor didactice și desfășurarea de activități instrumentale în familie.

Problemele se nuanțează în funcție de părintele care decide să plece în străinătate. Lipsa de educație, a afectivității și dorul sunt mai accentuate atunci când lipsește mama. Situația este opusă în cazul dificultăților școlare, a responsabilităților, lipsei sprijinului moral (sfaturi, încurajări) și existenței sentimentului de singurătate-acestea sunt resimțite mai acut atunci când tatăl lipsește din mediul familial.

Asocierea cu intervalul de timp în care părintele este plecat oferă date semnificative. Cu cât durata este mai lungă, cu atât efectele negative sunt mai evidențiate la nivelul copilului. Pentru perioade mai mari de un an caracteristice sunt lipsa educației, responsabilitățile crescute și singurătatea, iar pentru intervale mai mici de un an sunt specifice lipsa sprijinului moral și a dragostei părintești. Dificultăți în realizarea sarcinilor școlare sunt observate de toți copiii, indiferent de durata absenței părintești din mediul familial.

În funcție de persoana de îngrijire, rezultatele se prezintă astfel: în cazul mamei semnificative sunt creșterea responsabilităților (60%) și lipsa de sprijin moral (75%), iar în cel al tatălui-problemele legate de educație (42,9%) și lipsa afectivității (37,1%).

Pentru mulți copii, lipsa părinților a însemnat rezultate slabe la învățătură iar pentru alții un comportament negativ ca urmare a lipsei dragostei părintești. (cadru didactic)

Dacă adultul rămas acasă se adaptează mai ușor la schimbare, copilul se adaptează mai greu sau de loc și el este cel mai vitregit (toate acestea

se răsfrâng asupra formării personalității lor). Are o scară de valori extrem de șubredă. (asistent social)

Copiii ai căror părinți sunt plecați au rezultate slabe sau foarte slabe la învățătură, comportament agresiv, lipsă de motivație față de învățătură. Sunt foarte sensibili la schimbările din jur, făcând față cu dificultate. (cadru didactic)

Copiii sunt afectați de lipsa părinților mai ales în familiile unde lipsește mama. În general rezultatele școlare scad iar copiii devin fie mai agresivi fie interiorizați, comunică greu cu cei din jur. (cadru didactic)

Are loc schimbarea mentalităților. Părinții plecați au contact cu alte idei în țările în care au plecat, idei care pot contraveni unității familiei și valorilor adevărate ale vieții de familie. (preot)

Dorul față de părinți, lipsa de îngrijire și supraveghere, lipsa dragostei favorizează la copil apariția unor depresii și alte boli psihice, graviditate la adolescentele sub 18 ani, comportamente antisociale, intrarea în anturaje periculoase ce influențează sănătatea, dezvoltarea fizică și psihică a personalității lor. (medic)

Copilul află cum este viața, cu bucurii cu necazuri, uneori prea repede; își dă seama că trebuie să învețe pentru un serviciu bun pentru că observă din experiența părinților plecați care desfășoară de multe ori munci care nu corespund pregătirilor profesionale. (elev)

(...) dorul față de mamă și tată crește. Noi ne dezvoltăm fără afecțiunea părintească, nu mai avem același sprijin moral sau sentimental. (elev)

Maturizarea este mai bruscă. După ce părinții au plecat noi avem mai multe sarcini de realizat. Simțim greul pe umerii noștri și de aceea a crescut respectul față de părinții noștri. (elev)

De când au plecat părinții sunt mai neajutorat. Depun mai mult efort la muncă de și am mai puțin timp liber de care aș putea să beneficiez. Programul întregii familii s-a modificat. (elev)

Eu am simțit lipsa tatălui având-o în preajmă doar pe mama atunci când poate aveam nevoie de un sfat sau de un sprijin ... (elev)

Majoritatea copiilor percep o ameliorare a unei părți din probleme identificate de natură școlară, afectivă, relațională în cazul întoarcerii unuia sau ambilor părinților în mediul familial

4.7. Ameliorarea problemelor în cazul întoarcerii părinților

Absența părintelui din mediul familial favorizată de sarcinile profesionale din țara de emigrare face copilul nefericit, îi micșorează rația de afectivitate la care are dreptul. Prezența mamei este absolut necesară în viața copilului. Dezechilibrul format, schimbările în structura, dinamica și funcționalitatea familiei, lipsa afectivității, creșterea responsabilităților, neînțelegerile între frați și între părinți, dificultățile școlare, sentimentul de singurătate, lipsa sprijinului moral-sunt doar câteva din problemele identificate de lotul de copii investigat ca urmare a plecării unuia sau ambilor părinți în străinătate.

BCUIAS - UAIC UNIVERSITY LIBRARY

La întrebarea: *Credeți că întoarcerea părinților ar ameliora o parte din probleme?*, rezultatele se prezintă sintetic astfel:

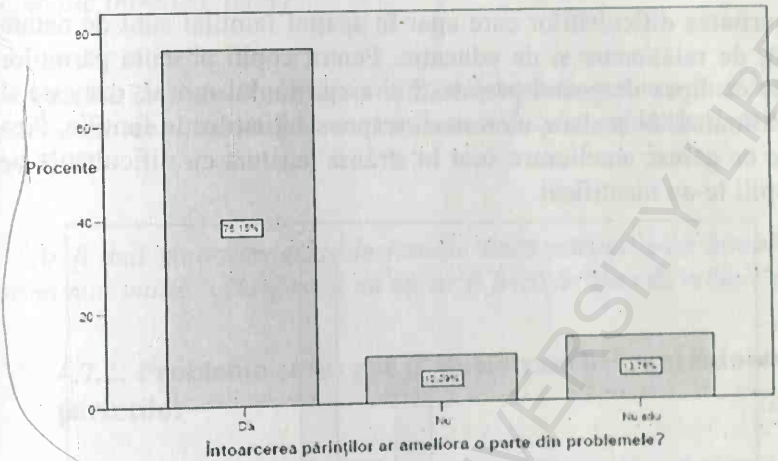

O parte din problemele de natură familiară, școlară, afectivă se pot ameliora din punctul de vedere al copiilor dacă unul sau ambii părinți s-ar întoarce acasă. Corelația cu sexul respondenților reliefează că băieții sunt mai neîncrezători în această privință, în general fetele consideră că întoarcerea părinților ar putea ameliora o parte din probleme (56,6%) decât băieții (43,4%).

Asociind posibilitatea de ameliorare a problemelor cu vârsta celor investigați se constată că aceasta este specifică categoriei de vârstă 11-12 ani ce cuprinde elevi din clasele a V-a și a VI-a din cadrul școlii (cea mai mare parte a problemelor fiind observate tot de această categorie de elevi).

Măsura în care ameliorarea problemelor se poate realiza este influențată de rangul respondenților. Cu cât înaintăm în rang scade considerația unei schimbări pozitive a situației. De asemenea, atunci când părintele este absent din mediul familial de o perioadă îndelungată (mai mare de un an), ameliorarea este posibilă într-un procent semnificativ (mai mult de 2 ani/28,9%, 1-2 ani/20,5%). Prezența părintelui este fundamentală în viața copilului, echivalează cu împlinirea nevoilor acestuia, influențând formarea personalității sale.

4.7.1. Probleme ce pot fi ameliorate în cazul întoarcerii părinților

Majoritatea dificultăților care apar în spațiul familial sunt de natură afectivă, de relaționare și de educație. Pentru copiii absența părinților coincide cu lipsa dragostei părintești și a sprijinului moral, dar este și cauza dificultăților școlare, a creșterii responsabilităților în familie. Problemele ce găsesc ameliorare sunt în strânsă legătură cu dificultățile pe care copiii le-au identificat.

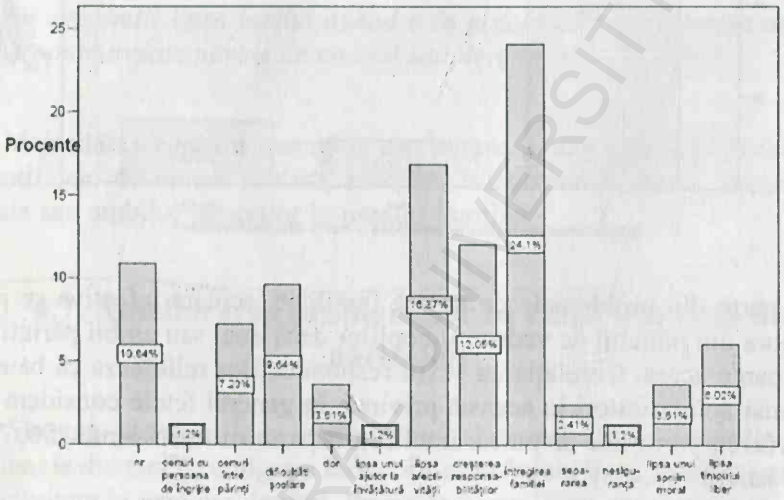

Principalel probleme care s-ar ameliora in cazul intoarcerii părinților

Semnificativă este dorința copiilor de a fi o familie integră, armonioasă și fericită. Părinții sunt cei care, în mod obligatoriu, trebuie să fie prezenți. Reunificarea familiei este scopul cel mai important pentru cea mai mare parte a lotului investigat în funcție de care dragostea părintească se poate manifesta în mod concret , responsabilitățile se vor diminua, sarcinile didactice se vor realiza cu ușurință și timpul liber va exista într-o măsură mai mare.

Prezența părinților și dragostea acestora sunt percepute ca factori ce vor insera armonie și pace în nucleul familial. Neînțelegerile între frați, între părinți și între copii și părinți se vor ameliora numai dacă aceștia s-ar întoarce acasă.

(...) aș avea cui să-i povestesc problemele mele, aș primi un sfat mai bun, mi-aș petrece mai mult timp cu mama ... mi-ar plăcea să fim din nou o familie întreagă. (elev)

Familia ar fi unită și mai fericită. Aș putea învăța mai mult la școală și aș avea rezultate mai bune și aș găsi mâncare caldă de fiecare dată. (elev)

Ar fi mai multă dragoste în familie dacă părinții s-ar întoarce, am primi mai multe încurajări și nu mi-ar fi frică de ziua de mâine. (elev)

4.7.2. Probleme ce nu pot fi ameliorate în cazul întoarcerii părinților

O parte importantă din lotul investigat (10,9%) opinează că problemele legate de lipsa unui loc de muncă, de situația financiară precară, de dificultățile de comunicare și de achiziționarea unei locuințe nu se pot ameliora chiar dacă părinții s-ar întoarce acasă.

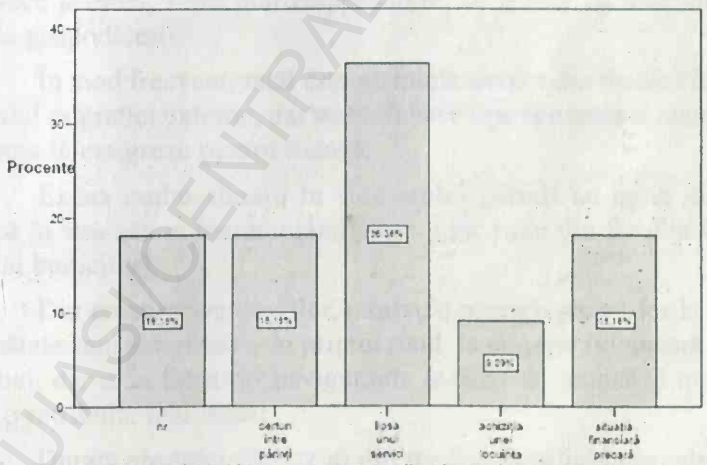

Principalele probleme care nu s-ar ameliora în cazul întoarcerii părinților

Asocierea problemelor ce nu pot fi ameliorate cu intervalul de timp în care părintele este absent din nucleul familial este semnificativă. Cu cât părintele lipsește o perioadă mai lungă de timp din viața copilului, cu atât scade posibilitatea ca problemele să se rezolve. Situația se problematizează dacă tatăl este cel plecat de o perioadă mai mare de 2 ani (41,1%). În această situație comunicarea cu părintele se degradează, intervine înstrăinarea sau separarea părinților. Copiii sunt acut afectați nu numai de separarea de părinți, ci și de separarea părinților.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Concluzii

Consecințele fenomenului migrației externe se manifestă atât la nivelul macrosocialului reprezentat de societate, cât și la nivelul microsocialului reprezentat de familie. Aceasta din urmă este acut afectată în structură, dinamică și funcționalitate. În conformitate cu scopul lucrării se propun următoarele aprecieri finale:

- Părinții care decid să plece la muncă în străinătate sunt ajutați și susținuți de migranții anteriori reprezentați de rude și cunoștințe ce formează rețelele migratorii;
- Familiile afectate sunt în general familii tinere, legal constituite, cu vârsta părinților cuprinsă între 25-45 ani, cu doi, trei sau patru copii de regulă de sex feminin; părinții manifestă o mai mare încredere în fete deoarece acestea, fiind mai responsabile, se achită cu ușurință de atribuțiile gospodărești;
- În mod frecvent, tatăl este părintele absent din mediul familial pe fundalul migrației externe, dar semnificativ este și numărul mamelor care au decis să emigreze pentru muncă;
- Există multe situații în care ambii părinți au optat să plece la muncă în străinătate încredințând copii unor rude din familia lărgită (în special bunicilor);
- Din perspectiva copiilor, motivele plecării părinților la muncă în străinătate sunt referitoare, în primul rând, la situația financiară precară a familiei, dar și la lipsa ori nesiguranța locului de muncă și nevoia de a avea o retribuție mai bună;
- Durata absenței părintelui din mediul familial influențează menținerea legăturii cu cei rămași acasă. Cu cât intervalul de timp este mai mare, cu atât relaționarea cu părintele / părinții plecați se realizează din ce în ce mai rar;

- Atunci când copii rămân în grija fraților mai mari, se constată o creștere a solidarității între aceștia influențată de lipsa ambilor părinți și preluarea unei părți din responsabilitățile parentale;

- Deși cea mai mare parte a lotului investigat percepe relația cu persoana de îngrijire ca fiind armonioasă, există situații semnificative în care, pe fondul absenței părinților, aceasta se formează deficitară;

- Se constată o modificare de roluri în familie, primii născuți ai familiei preiau o parte din responsabilitățile părintești ceea ce favorizează o suprasolicitare de rol și o diminuare a timpului liber;

- Copii percep absența părintelui ca o lipsă a afectivității și a sprijinului moral, ca o trăire accentuată a sentimentului de singurătate;

- După plecarea unuia sau ambilor părinți în străinătate, în familie apar carențe în comunicare, înstrăinarea între membrii acesteia și deseori destrămarea;

- Din punct de vedere școlar, copii afișează dificultăți în realizarea sarcinilor didactice, devin nemotivați și au rezultate mai slabe;

- Cadrele didactice evidențiază o transformare în ceea ce privește comportamentul și rezultatele școlare ale elevilor ce urmează transformare bine definită: lipsa dragostei părintești coincide cu rezultate slabe la învățătură, absenteism școlar, comportament inadecvat atât în cercul de prieteni cât și în societate;

- Aspectele pozitive asupra familiei sunt în corelație cu intervalul de timp de când părintele/părinții au decis să plece la muncă în străinătate. O perioadă mai lungă echivalează cu o situație financiară mai bună și cu o creștere a nivelului de trai;

- Copii doresc reunificarea familiei, întoarcerea părinților favorizând ameliorarea unei părți din problemele identificate de natură afectivă, școlară și de relaționare, semnificând manifestarea vizibilă a dragostei părintești față de copii;

- Problemele legate de situația financiară precară, de găsirea și ocuparea unui loc de muncă sunt imposibil de ameliorat, din perspectiva copiilor, chiar dacă părintele/părinții s-ar întoarce acasă.

Bibliografie

1. Abraham, P., *Delincvența juvenilă în România: starea de fapt, tendințe, soluții*, în Revista de Asistență Socială, nr. 2, 2002
2. Barbu, I.C., *Sistemul asigurărilor pentru șomaj*, Ed. Junimea, Iași, 2004
3. Bătrânu, Emilia, *Educația în familie*, Ed. Politică, București, 1980
4. Boroș, M., *Părinți și copii*, Ed. Gutinol SRL, Baia-Mare, 1992
5. Breban, V., *Dicționar General al Limbii Române*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987
6. Campbell, R., *Educația prin iubire*, Ed. Curtea Veche, București, 2001
7. Chapman, G., Campbell, R., *Cele cinci limbaje de iubire ale copiilor*, Ed. Curtea Veche, București, 2001
8. Ciofu, Carmen, *Interacțiunea părinți-copii*, Ed. Medicală Amaltea, București, 1998
9. Ciuperecă, C., *Copii în cursa cu obstacole sau cum se perpetuează diferențele dintre băieți și fete* în Mitrofan, Iolanda (coord.), *Copii în cursa cu obstacole a dezvoltării umane*, Ed. Polirom, Iași, 2003
10. Cojocaru, Maria, *Probleme ale asistenței sociale a șomerilor în România* în Miftode, V., Rohmania, N. (coordonatori), *Acțiunea socială în perspectivă interdisciplinară*, Ed. Proema, Baia-Mare, 1998
11. Cojocaru, Ș., *Prevenirea abandonului și dezinstituționalizarea copiilor* în Miftode, V. (coord.), *Populații vulnerabile și fenomene de automarginalizare*, Ed. Lumen, Iași, 2002
12. Condrea, P.P., *Dinamica pieței forței de muncă*, Ed. Gh. Asachi, Iași, 2002
13. Constantin, Ana-Maria, *Terapia de doliu sau confruntarea cu moartea – despre o mamă care și-a pierdut copilul*, în Mitrofan, Iolanda (coord.), *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane*, Ed. Polirom, Iași, 2003
14. Constantin, Mădălina, *Maltratarea copilului între cunoaștere și intervenție*, Ed. Lumen, Iași, 2004
15. Coulshed, Veronica, *Practica asistenței sociale*, Ed. Alternative, București, 1993
16. Farcaș, L., *Etica vieții comunitare în lumina Decalogului – porunca a patra* (note de curs, 2004-2005), nepublicat
17. Giddens, A., *Sociologie*, Ed. Bic All, București, 2000
18. Irimescu, Gabriela, *Asistența socială a familiei și copilului*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2004

19. Irimescu, Gabriela (coord.), *Singur acasă! Studiu efectuat în zona Iași asupra copiilor separați de unul sau ambii părinți prin plecarea acestora la muncă în străinătate*, Iași, 2006
20. Mănoiu, Florica, Epureanu, Viorica, *Elemente de psihologia cuplului*, Casa de Editură și Presă „Șansa" SRL, București, 1994
21. Miftode, V., *Fundamente ale Asistenței Sociale*, Ed. Eminescu, București, 1999
22. Miftode, V., *Migrațiile și dezvoltarea urbană*, Ed. Junimea, Iași, 1978
23. Miftode, V., *Tratat de asistență socială*, Vol. 1, Ed. Fundației Axis, Iași, 2003
24. Miftode, V., *Tratat de metodologie sociologică*, Ediția I, Ed. Lumen, Iași, 2003
25. Mitrofan, Iolanda, *Cuplul conjugal: Armonii și dizarmonii*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989
26. Mitrofan, Iolanda, *Evaluarea psihopatologică și psihodiagnostică a copilului*, în Mitrofan, Iolanda (coord.), *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane*, Ed. Polirom, Iași, 2003
27. Mitrofan, Iolanda, Ciupercă, C., *Psihologia relațiilor dintre sexe. Mutații și alternative*, Ed. Alternative, 1997
28. Mitrofan, Iolanda, Mitrofan, N., *Familia de la A... la Z. Mic dicționar al vieții de familie*, Ed. Științifică, București, 1991
29. Mitrofan, L., *Prietenia din perspectiva dezvoltării umane în creuzetul interacțiunii psihosociale* în Mitrofan, Iolanda (coord.), *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane*, Ed. Polirom, Iași, 2003
30. Mitrofan, N., *Agresivitatea* în Neculau, A. (coord.), *Psihologia socială. Aspecte contemporane*, Ed. Polirom, Iași, 1996
31. Neamțu, Cristina, *Devianța școlară*, Ed. Polirom, Iași, 2003
32. Ogien, A., *Sociologia Devianței*, Ed. Polirom, Iași, 2002
33. Parkinson, Lisa, *Separarea, Divorțul și Familia*, Ed. Alternative, București, 1993
34. Păunescu, C., *Agresivitatea și condiția umană*, Ed. Tehnică, București, 1994
35. Preda, V., *Profilaxia delincvenței și reintegrare socială*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981
36. Rădulescu, S.M., Baciu, D., *Introducere în sociologia delincvenței juvenile. adolescentul între normalitate și deviantă*, Ed. Medicală, București, 1990
37. Sandu, Maria, *Probațiune și reinserție socială* în Miftode, V. (coord.), *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2004
38. Spânu, Mariana, *Introducere în asistența socială a familiei și protecția copilului*, Ed. Tehnică, Chișinău, 1998
39. Stănciulescu, Elisabeta, *Sociologia educației familiale*, Vol. 1, Ed. Polirom, Iași, 1997
40. Șchiopu, Ursula (coord.), *Dicționar de psihologie*, Ed. Babel, București, 1997

41. Șchiopu, Ursula, Verza, E., *Psihologia Vârstelor*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991
42. Șoitu, C., *Instituționalizarea copilului – formă istorică de protecție socială*, în Miftode, V. (coord.), *Populații vulnerabile și fenomene de automarginalizare*, Ed. Lumen, Iași, 2002
43. *** *Abuzul și neglijarea copilului*, raport realizat de Organizația „Salvați copiii", 2000
44. *** *Apostolicam Actuositatem* din Conciliul Vatican II, Constituții. Decrete. Declarații, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2000
45. *** *Catehismul Bisericii Romano-Catolice*, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 1993
46. *** *Convenția cu privire la drepturile copilului*, 20 noiembrie 1989
47. *** Dicționar Explicativ al limbii Române, 1987
48. *** *Dilema Veche*, anul II, nr. 91, 14-28 octombrie 2005
49. *** *Evenimentul zilei*, 10 octombrie 2004
50. *** *Evenimentul zilei*, 19 noiembrie 2004
51. *** *Ieșeanul*, 01 noiembrie 2005
52. *** *Lumen Gentium* din Conciliul Vatican II, Constituții. Decrete. Declarații, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2000
53. *** **Pre-Accession Impact Studies 1 (PAIS 1) – Studiu realizat de** Institutul European din România, 2001 - octombrie 2002
54. *** **Pre-Accession Impact Studies 2 (PAIS 2) – Studiu realizat de** Institutul European din România, 2004
55. *** *Realitatea Românească*, 11 noiembrie 2005
56. *** *Sfânta Scriptură*
57. *** *Studiu de Fezabilitate în Domeniul Migrației și Azilului*, Confederația Caritas, România, București, 2003
58. *** *Ziarul de Iași*, 23 august 2005

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Universitatea "Al. I. Cuza" Iași
Catedra de Sociologie și Asistență Socială

Cod chest .....
Locația.....
Data.....

CHESTIONAR

Tema: Fenomenul Migrației și Criza Familială

"Formular pentru copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate"

Te rugăm să citești cu atenție fiecare întrebare și să notezi răspunsurile ce corespund opiniilor tale. Îți mulțumim pentru colaborare și te asigurăm de confidențialitatea răspunsurilor.

1. Aveți cunoștințe plecate în străinătate?
☐ Da
☐ Nu

2. Bifați din următoarele opțiuni, cunoștințele plecate la muncă în străinătate:
☐ Prieteni
☐ Membri ai familiei
☐ Vecini
☐ Alte rude sau cunoștințe

3.Din următoarele rude, bifați pe cele plecate la muncă în străinătate:
☐ Ambii părinți
☐ Numai mama
☐ Numai tata
☐ Numai unul din frați
☐ Mai mulți frați, specificați numărul lor ....

BCU "MIHAIL EMINESCU" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4.De cât timp sunt plecați ambii părinți sau unul din părinți în străinătate?

- ☐ Mai puțin de 3 luni
- ☒ 3-6 luni
- ☒ 6 luni-1an
- ☐ 1 an-2 ani
- ☒ Mai mult de 2 ani

5.Mențineți legătura cu cei plecați?

- ☐ Da-foarte des
- ☐ Da-des
- ☐ Da-rar
- ☐ Da-foarte rar
- ☐ Nu-deloc

6. Dacă mențineți legătura, prin ce modalitate o faceți?

- ☐ Telefon
- ☐ E-mail
- ☐ Scrisori
- ☐ Altele, menționați care sunt .....

7.Cine este persoana care are grijă de copii la ora actuală?

.....

8.Cum e relația cu persoana care are grijă de voi?

- ☐ Foarte bună
- ☐ Bună
- ☐ Suficient de bună
- ☐ Mai puțin bună
- ☐ Deloc bună

BCU "ȘTEFAN CEL MARE" UNIVERSITY LIBRARY

9. După părerea dumneavoastră, care sunt în ordinea importanței primele 3 motive care i-au determinat să ia decizia de a pleca în străinătate? (neînțelegeri între soți, situație financiară precară, reîntregirea familiei, lipsa unui serviciu, nevoia de a avea un serviciu mai bine plătit, alte motive – precizați care)

1. .....

2 .....

3. .....

10. Considerați că plecarea unui părinte/ambilor părinți în străinătate a afectat într-un fel viața familiei?

☐ Da-foarte mult
☐ Da-mult
☐ Da-puțin
☐ Da-foarte puțin
☐ Nu-deloc

11.Enumerați 3 problemele cu care s-a confruntat familia după plecarea unuia sau ambilor părinți:

1. .....

2 .....

3. .....

12. Credeți că sunt aspecte pozitive ale plecării părinților în străinătate? Dacă da, atunci specificați 3 din ele:

1. .....

2 .....

3. .....

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

13. Considerați că familiile în care părinții au lipsit o perioadă îndelungată de timp (cel puțin un an) sunt mai afectate decât cele în care aceștia lipsesc doar sezonier (3-6 luni pe an)?

☐ Da
☐ Nu
☐ Nu știu

14.Din experiența dumneavoastră, cum credeți ca au fost afectați copiii de lipsa părinților?

_____

15.Credeți că întoarcerea părinților acasă ar ameliora o parte din probleme?

☐ Da
☐ Nu
☐ Nu știu

16. Dacă răspunsul la întrebarea 15 este afirmativ, menționați 3 dintre problemele care s-ar putea ameliora:

1. .....

2 .....

3. .....

17. Dacă răspunsul la întrebarea 15 este negativ, specificați minim 3 dintre dificultățile care nu s-ar putea ameliora:

1. .....

2 .....

3. .....

4. .....

5. .....

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

La final, te rugăm să completezi câteva date generale, despre tine și familia ta:

Vârsta:..... ani

Sexul: ☐ Masculin ☐ Feminin

Rangul nașterii (al câtelea născut ești) .....

Numărul de frați: .....

Studii/Clasa: .....

Tipul de familie: ☐ Familie legal constituită (părinții sunt căsătoriți)

☐ Familie monoparentală (un singur părinte)

☐ Concubinaj (părinții nu sunt căsătoriți)

Vârsta părinților: ☐ Mai mică de 25 ani ☐ 25-45 ani ☐ 45-55 ani ☐ peste 55 ani

Ocupația părinților: .....

Venitul lunar al părinților: .....

Religia părinților: .....

Mulțumim pentru colaborare!

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Universitatea "Al. I. Cuza" Iași
Catedra de Sociologie și Asistență Socială

Cod interviu.....
Locația.....
Data.....

Da

GHID DE INTERVIU

Tema: Fenomenul Migrației și Criza Familială

„Formular pentru persoane specializate din domeniile didactic, religios, medical și al asistenței sociale cu privire la copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate"

După părerea dumneavoastră, care sunt motivele care i-au determinat pe părinți să ia decizia de a pleca în străinătate?

.....
.....

Cu ce probleme considerați că s-au confruntat familiile în care unul sau ambii părinți sunt plecați la muncă în străinătate?

.....
.....

Credeți că sunt aspecte pozitive ale plecării părinților în străinătate, pentru familiile respective? Dacă da menționați câteva din ele?

.....
.....

Din experiența dumneavoastră cum au fost afectați copiii de lipsa părinților în ceea ce privește rezultatele școlare, comportamentul elevilor, starea lor fizică și mentală?

.....
.....

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

14.17

Editura LUMEN
IAŞI, ŢEPEŞ VODĂ, Nr.2
Telefon 0740151455, Fax 0332811551
e.mail: office@edituralumen.com
www.edituralumen.com
www.librariavirtuala.com

Editura LUMEN este acreditată
ca editură ştiinţifică de către CNCSIS.

BCUIAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tipărit la S.C. „TOP LUX" S.R.L. Iaşi
e.mail: toplux22@yahoo.com

B.C.U. "M. EMINESCU" IAŞI

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MOUNT CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY